



משום כלל דכי אם צלי אש אבל חדא מיהא הי' לוקי כגון המבשל בחמי טבריא ואכלו דאין כאן מלקות דבישול ולא של נא הי' לוקה משום כי אם צלי אש.

איכא דאמרי חדא נמי לא הי' לוקין דלא מייחד לאו כלאו דחסימה וכתב הרמב"ם ז"ל (בה' קרבן פסח פ"ד ה"ד) וז"ל ושניהם אינן נאכלין אלא צלי אש דהאוכל מהן כזית נא או מבושל הי' לוקה שנאמר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים. אכל נא ומבושל כאחת לא הי' לוקה אלא אחת לפי ששניהם נכללו בלאו אחד והנה מרן הכ"מ ז"ל כתב דלרבינו היה לו הגירסא דלא כבגמרא דידן דרבא סבר הי' לוקה שתיים ואביי סבר לא הי' לוקה אלא אחת דא"כ תקשה לן אמאי פסק רבינו דלא כרבא לגבי אביי שהי' לוקה שתיים אלא דהיה הגירסא לפני רבינו, אביי אמר אכל נא הי' לוקה שתיים.

ורבא אמר לא הי' לוקין על לאו שבכללות. ולא הי' לוקה אלא אחת: ואמינא בזה דהכריחו לרבינו הגדול ז"ל משו' דלשיטתו אזיל.

מהא דגרסינן בשבועות (ל"ח ע"א) תן לי חיטים ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי חיטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת אמר ר' יוחנן פרוט' מכולם מצטרפין פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר אפרטא מחייב אכללא לא מחייב.

ופי' רש"י ז"ל דחייב על כל אחת ואחת דקתני במתני' חייב שלש קאמר חדא אחיטין וחדא אשעורין וחדא אכוסמין ארבעה לא מחייבין ליה למימר שבועה שאין לך בידי חדא שבועה באנפי נפשה היא שכלל בה אין לך בידי כלום וחזר ופרט לא חיטין ולא כוסמין ולא שעורין אלא פרטא פירושא דשבועה שאין לך בידי הוא וכי אמר ר' יוחנן פרוטה מכולן מצטרפת לאו אסיפא דמתני' דחייב ליה על כל אחת ואחת קאי כיון דכל חדא וחדא באנפי נפשה הוא לאמצטרפי אלא ארישא אמר שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת פרוטה מכולן מצטרפין לאותה שבועה דהא חדא היא וחדא אמר אכללי נמי מחייב דחייב על כל אחת ואחת דקתני במתניתין ד' נינהו חדא אכללא פי' על שבועה שאין לך בידי ותלת אפרטא ודר' יוחנן אסיפא נמי קיימא ואשבועה דכללא מחייב מיהא חדא.

והא תני ר' חייא הרי כאן חמש עשרה חטאות ואם איתא עשרים הויין האי תנא דפרטא קא חשיב דכללא לא קא חשיב פי' אע"ג דאיתנייהו והא תני ר' חייא הרי כאן עשרים חטאות ההיא אפיקדון ותשומת יד וגזל ואבידה. ותו אמרינן התם בעיא מיניה רבא מרב נחמן היו חמשה תובעין אותו ואמרו לו תן לנו פקדון תשומת יד וגזל ואבידה שיש לנו בידך אמר לאחד מהן שבועה שאין לך בידי פקדון תשומת יד גזל ואבידה ולא לך ולא לך ולא לך ולא לך מהו אחדא מיחייב או דילמא אכל חדא וחדא מיחייב פי' דולא לך דקאמר לאו אפרטא דפקדון ותשומת יד קאי ואין כאן אלא ח' חטאות ד' משום ראשון ואחד לכל אחד מן האחרונים או דילמא אכל חדא וחדא מיחייב פי' דולא לך אפרטא קאי ויש כאן כ' חטאות תא שמע דתני ר' חייא הרי כאן עשרים חטאות היכא דמי אי דפריש פי' דפירש לכל אחד ואחד ולא לך פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה רבי חייא מנינא אתא לאשמועינן אלא לאו דלא פריש וש"מ פרטא הוה.

הרי מוכרח לנו מזאת הסוגיא הא דאמר ר' חייא הרי כאן עשרים חטאות בלבד ולא קאמר כ"ה חטאות דסבר דעל שבועה שאין לך בידי לא מיחייב כלום משום דלא הוה אלא כללא על פרטא ונפשט לנו דמסקנת הגמ' דהלכה כחד דאמר אפרטא מחייב אכללא לא מחייב ולכך לא מחייב על שבועה שאין לך בידי חדא.

וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות שבועות (פ"ז הי"ד) היו חמשה תובעין אותו ואומרין לו תן לנו פקדון גזל ואבידה ותשומת יד שיש לנו בידיך ואמר לאחד מהם שבועה שאין לך בידי פקדון וגזל ואבידה ותשומת יד ולא לך ולא לך ולא לך ולא לך הרי זה חייב על כל טענה וטענה וכל אחד ואחד ונמצא זה חייב כ' אשם וכדכתב הלח"מ שם.

הרי דסבר רבינו דהלכה כמאן דאמר אפרטא מחייב אכללא לא מחייב דלא מחייב על שבועה שאין לך בידי חדא. א"כ שפיר מוכרח היה לרבינו הרמב"ם ז"ל לגרוס דרבא סבר אכל נא הי' לקי חדא ואביי סבר דהי' לוקה שתים אחת משום נא ואחת משום כי אם צלי אש כדי שלא יהא תקשה לן להלכה דהא אנן פסקינן דהלכה כרבא לגבי אביי ואם הגירסא באמת היא כבגמ' דידן דרבא סבר אכל נא הי' לוקה שתים אף על כי אם צלי אש ואף דהא כי אם צלי אש לא הוה אלא כלל על נא ומבושל והלכה כרבא דהי' לוקה אף על כי אם צלי אש דאכללא נמי מחייב ואמאי מסקינן בשבועות (ל"ח ע"ב) דהלכה כמאן דאמר אפרטא מחייב אכללא לא מחייב דלא מחייבין חדא על שבועה שאין לך בידי חדא משום דלא הוה אלא כללא על פרטא ולמה אנן פסקינן דהלכה כרבא דאכל נא הי' לוקה שתים אף על כי אם צלי אש הא לא הוה כי אם כללא על הפרט אלא מוכרח לרבינו ז"ל לגרוס דרבא סבר אכל נא הי' לוקה אחת וזה ברור בעזרת יתברך שמו ויתעלה: וגרסינן תו התם (פסחים מ"א ע"ב) תניא אידך יכול אכל כזית מבעוד יום יהא חייב ת"ל אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש שאין ת"ל כי אם צלי אש ומה ת"ל כי אם צלי אש לומר לך בשעה שישנו בקום אכול צלי ישנו בבל תאכל נא בשעה שאינו בקום אכול צלי אינו בבל תאכל נא והנה התניא אידך פליג על רבא דסבר אכל נא הי' לוקה שתים דהא אצטריך להלקות משום כי אם צלי אש וכדאמרינן ב"מ (קט"ו ע"ב) אמר לך רבא אנא דאמרי אפי' כרב יהודא אבל הכא כי אם צלי אש למאי אתא שמע מינה ללאו ואביי אמר לך אנא דאמרי אפי' לרב הונא אבל הכא כי אם צלי אש לאו יתירה היא דמיבעיא ליה לכדתניא בשעה שישנו בקום אכול צלי ישנו בבל תאכל נא ובשעה שאינו בקום אכול צלי אינו בבל תאכל נא ואמרינן תו התם רבי אומר אקרא אני בשל מה ת"ל מבושל שיכול אין לי אלא שבשלו משחשיכה בשלו מבעוד יום מנין ת"ל בשל מבושל מ"מ.

והנה ע"כ רבי פליג על התניא אידך דלפי שיטתו של רבי ידעינן שפיר דאם אכל נא מבעוד יום דפטור מהקרא דבשל מבושל דהא לכך בעי לן הקרא משום דהוה אמינא דאם בשל מבעוד יום דהוה זמן הפטור לאכילה הוה אמינא דאף אם אכל אותו מבושל שבשלו מבעוד יום דפטור אף דאכל משחשיכה ת"ל בשל מבושל מ"מ דאף שבשלו מבעוד יום דפטור אם אכל אותו מבעוד יום אפי"ה חייב אם אכלו משחשיכה הרי שפיר ידעינן ע"כ דאם אכל נא מבעוד יום דפטור: ובזה יתיישב קושיית התוס' ב"מ (קטו ע"ב) דה"מ אכל דכתבו על הא דאמרינן התם אמר רב הונא חבל ריחים הי' לוקה שתים משום

ריחים ומשום כי נפש הוא חובל ריחים ורכב הי' לוקה ג' משום ריחים ורכב ומשום כי נפש הוא חובל ור"י אמר חבל ריחים לוקה אחת ורכב הי' לוקה אחת ריחים ורכב הי' לוקה שתיים כי נפש הוא חובל לשאר דברים הוא דאתא לימא אביי ורבא בפלוגתא דר"ה ור"י קמיפלגי דאמר אכל נא הי' לוקה שתיים משום נא ומשום כי אם צלי אש מבושל הי' לוקה שתיים משום מבושל ומשום כי אם צלי אש נא ומבושל הי' לוקה שלש משום נא ומשום מבושל ומשום לא תאכלנו כי אם צלי אש אביי אמר אין לוקין על שבכללות לימא אביי דאמר כר"י ורבא דאמר כר"ה אמר לך רבא אנא דאמרי אפי' כר"י עד כאן לא קאמר ר"י התם אלא דכי נפש הוא חובל לא משמע ריחים ורכב הלכך לשאר דברים הוא דאתא אבל הכא כי אם צלי אש למאי אתא שמע מינה ללאו וכתבו וא"ת והא איצטריך לכדתניא כדקאמר אביי בשעה שישנו בקום אכול צלי ישנו בכל תאכל נא בשעה שאינו בקום אכול צלי אינו בכל תאכל נא ע"ש ולפי דברינו אתא שפיר על נכון דרבא ידע דאם אכלו מבעוד יום דפטור כיון דמצריכינן להקרא דבשל מבושל על אם בשלו מבעוד יום ואכלו משחשיכה דחייב דהוה אמינא דפטור כיון שבשלו בזמן דאם הוה אוכלו הוהפטור פטור נמי אם אכלו משחשיכה הרי מהקרא דבשל מבושל ידעינן ע"כ דאם אכל נא מבעוד יום דפטור ועי' ברש"א פסחים (מ"א ע"ב) דה"מ בפ"י רש"י אין לו שנדחק שם וזה ברור בעה"י: וא"כ סבר רבי כרבא דאכל נא הי' לוקה שתיים דהא הקרא דכי אם צלי אש מיותר.

וע"כ רבי סבר לא דברה תורה כלשון בני אדם ולשיטתו אזיל גיטין (מ"א ע"ב) דאמרינן התם ורב יוסף אמר מחלוקת בכסף דרבי סבר והפדה לא נפדתה פדויה ואינה פדויה ורבנן סברי דברה תורה כלשון בני אדם ולכך דריש נמי כאן בשל מבושל. ורבי עקיבא ע"כ סבר לא דברה תורה כלשון בני אדם כדאמרינן כריתות (י"א ע"א) והפדה יכול כולה ת"ל לא נפדתה יכול לא נפדתה ת"ל והפדה הא כיצד פדויה ואינה פדויה חצי' שפחה וחצי' בת חורין ומאורשת לעבד עברי רבי ישמעאל אומר בשפחה כנענית הכתוב מדבר ומאורשת לעבד עברי א"כ מה ת"ל והפדה לא נפדתה דברה תורה כלשון בני אדם.

הרי דסבר ר' עקיבא לא דברה תורה כלשון בני אדם וכדאמרינן בירושלמי נדרים (פ"א ה"א) עד כדון ר' עקיבא דאמר לשונות ריבויין הן ועי' משל"מ בהל' דיעות (פ"ו ה"ז) וא"כ ר' עקיבא דסבר לא דברה תורה כלשון בני אדם סבר כרבי דידעינן אם אכל כזית נא מבעוד יום דפטור מהקרא דבשל מבושל וע"כ סבר אם אכל נא היה לוקה שתיים אף על כי אם צלי אש דנחשוב נמי לכללא לחדא וכמאן דאמר בשבועות (ל"ח ע"ב) אכללא נמי מחייב משום דחשבינן לכללא למילתא באנפי נפשי' וא"כ שפיר ר' עקיבא לשיטתו אזיל הא דחשיב לחרון אפו לאחת אף דהוה כלל על הפרטא עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים אפי"ה חשבינן נמי לחדא ולכך הוה שפיר של חמש מכות אבל ר' אליעזר סבר דאכללא לא מחייב משום דלא חשבינן ליה למילתא באנפי נפשי' אלא אם אכל נא היה לוקה אחת ולא היה לוקה על כי אם צלי אש משום דכללא לא מחשבינן לחדא ולכך נמי לא חשבינן לחרון אפו לאחת משום דלא חשבינן לכללא למילתא באנפי נפשיה כאשר בארנו בעזר יתברך שמו ויתעלה: לזכר עולם יוחק לברכה כבוד ידידי מר חביבי הרב הגאון התייר בחכמה מאן דקרא טבוואות אזיל לגבי' מאן דתני טבוואות אזיל לגבי'

לית קלרין חסר כלום הגביר הנודע בשערים העומד לנס ולצפירת עדתינו בית ישראל כבוד קדושת שמו מו"ה מתתיהו שטראשון שי' ראש יחוסי עדתינו פ"ק ווילנא יצ"ו בן לאותו צדיק הגאון האמיתי צדיק נשגב קדושת שמו ר' שמואל שטראשון זללה"ה בעל הגהות הרש"ש על כל הש"ס ומדרש ורמב"ם.

ונות ביתו הגבירה הכבודה המפורסמת ברוב צדקתה מרת חנה ת' בת הרב הגביר הנודע בשערים גדול בתורה ויראה כבוד שמו תפארתו מו"ה יוסף אליהו אלישבערג שי' אין כמו פי להביע רבבות תודות וברכות היאות לו על כל החסד אשר עשה עמדי עת משכני פה עד היום: ואכתוב מה ששמעתי מאתו ביום שושן פורים דהאי שתא.

תוספתא פ"ב דמגילה) העושה מנורה ונר לבהכ"נ עד שלא נשתקע שם הבעלים מהן רשאין שנותן לד"א. משנשתקע שם הבעלים מהן אין רשאין לשנותן לד"א, ע"כ והוא אינו מובן דאיפכא מסתברא וכמו דאיתא בערכין (ו' ב') ר"א א"ר יוחנן עובד כוכבים שהתנדב מנורה או נר לבהכ"נ עד שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה משנשתקע ש"ב מותר לשנותה ע"כ.

ומצאתי בשו"ת שער אפרים סי' ס"ו (דף ל"ה ב') שהביא את התוספתא הלז. וכתב שהיא תמוה ומרפסן איגרי כו' ורציתי ליישבו שקאי על הבעלים כו' אבל מ"מ צע"ג כו' אם לא נאמר שהוא ט"ס שם עכ"ל.

ובחסדי דוד הגיה שצ"ל עובד כוכבים העושה כו' עד שלא נשתקע כו' אין רשאין לשנותן לד"א משנשתקע כו' רשאין. כמו שאיתא בגמרא.

וכתב עוד וז"ל ואם נפשך שלא להגיה עובד כוכבים ברישא מתוקמא הכי. עד שלא נשתקע אין רשאין לשנות לדבר הרשות דוקא.

אבל ד"מ יכולין ומשנשתקע כו' רשאין לשנות אף לדבר הרשות כמו שאיתא התם בגמרא כו'. אבל טפי נראה להגיה עובד כוכבים כו' ע"כ.

וכן במנחת בכורים הגיה ג"כ ברישא אין רשאין ובסיפא הגיה רשאין. ופירש דבעובד כוכבים מיירי [אמנם מש"כ דלדבר הרשות אסור בין בישראל בין בעובד כוכבים אף אחר שנשתקע עכ"ל].

הוא תמוה כי הרי"ף (בפ"א דב"ב) והרא"ש שם וכן הרמב"ם (בהל' מ"ע פ' ה') והטור ושו"ע יו"ד (סי' רנ"ט) כולם פסקו דבישראל אחר שנשתקע מותר אף לדבר הרשות רק מדברי התוס' נראה שס"ל דאסור עי' ש"ך שם סקי"ג ועי' ש"א שם. ואיך כתב זה למילתא פסיקתא בהחלט דאסור] ועתה נדפס התוספתא מכ"י (ששלחה לי הרב המו"ל מוהר"מ צו"מ) ומצאתי שם הגירסא כמו שהגיהו החס"ד והמ"ב.

אבל תיבת עובד כוכבים ברישא ליתא ובקל יש לומר דבעובד כוכבים מיירי כמ"ש המ"ב: והנה לכאורה תמהתי על רבינו הגר"א ז"ל שהגיה את התוספתא הרבה. מדוע לא הגיה כאן כלום ועיינתי בביאורי הגר"א ליו"ד (סי' רנ"ט סעיף ג') וראיתי אשר על מה שכתב מרן שם הלשון ישראל שהתנדב כו' אם נשתקע שם בעליה כו' יכולין הציבור לשנותה אפי' לדבר הרשות.

כתב הגר"א ז"ל בזה מתורץ קושיית תוס' שם ד"ה אילימא כו' [כיון על התוס' בערכין שם. וכבר העיר זה בש"ך] וכ"ה בתוספתא פ"ב דמגילה העושה מנורה ונר לבהכ"נ עד שלא נשתקע שם בעלי' מהן רשאי לשנותן לד"א משנשתקע שם הבעלים מהן אסור לשנותן לד"א.

וע"כ צ"ל דמיירי לשנותן לדבר הרשות. דשם בישראל תניא ע"ש וכ"ה בירושלמי פ"ג דמגילה העושה נר ומנורה לבהכ"נ עד שלא נשתקע שם הבעלים מהן אתה רשאי לשנותה למ"א אם משנשתקע כו' עכ"ל ודבריו נפלאים וצריכים תלמוד.

ונגד דברי השו"ע. ולא די לנו זה הצער מהתוספתא שהעתיקה כהנוסחא הנדפסת ולא הגיה אותה כלום כדרכו בקודש ופירושו בלתי מובן כמ"ש אלא שהוסיף להעתיק את לשון הירושלמי לא כפי הנדפס בכל הדפוסים.

בהיפוך עד שלא נשתכח שם הבעלים מהן אין אתה רשאי לשנותן למ"א. משנשכח שם הבעלים מהן את רשאי לשנותן למ"א ע"כ.

סוף דבר דברי רבינו הגר"א ז"ל כאן מרפסין איגרי. ואולי שלטו בהם ידי זרים, להכניס דבריהם בדברי רבינו הקדושים: ואכתוב מה ששמעתי מאתו בחג הפסח דהאי שתא.

בספרי פ' ראה (פיסקא קי"ט) ומנין שאם הענקה לו פעם אחת תעניק לו אפי' מאה פעמים ת"ל העניק תעניק עכ"ל. לכאורה תמוה להטיל החיוב על הבע"ב שיצא העבד חפשי מאתו.

שיעניק להעבד תמיד בלי שיעור ובלי תכלית. והרב המפרש (זרע אברהם) לא העיר בזה כלום.

(ומה שהראה מקום להברייתא הזאת בב"מ ל"א. הוא טעות כי לא נמצא שם).

ואח"ז נדפס הספרי עם הגהות הגר"א ז"ל וראיתי שמחק את כל המאמר הזה. (וגם שם ציין המדפיס לב"מ ל"א).

בטעות) ובא לידי הס' ספרי דבי רב להגאון מוהר"ד פארדו ז"ל. וראיתי שמפרש שאם חזר עבד זה כשיצא לחירות לגנוב ונמכר שנית לרבו הראשון דסד"א דלא חייב אלא פ"א.

אבל לזה ששנה בחטא אימא ליפטר מההענקה כו' קמ"ל דאפי' מאה פעמים חייב עכ"ל. והוא דוחק והגוזמא של מאה פעמים בעבד אחד זהו דבר שא"א במציאות כלל.

ולי נראה שאפשר לפרש מ"ש אפי' מאה פעמים. ר"ל אפי' שיש לו מאה עבדים (עי' שבת כ"ה ב' איזהו עשיר רע"א כל שיש לו כו' ומאה עבדים) חייב להעניק לכולם בעת צאתם לחפשי.

ומ"ש הענקה לו, תעניק לו הוא שלא בדוקא. ור"ל לכל עבד.

ובפס"ז איתא הלשון "העניק תעניק לו אפי' מאה פעמים" ומ"ש בספרי להלן (פיסקא ק"כ) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים. הענקתי ושניתי לך אף אתה הענק לו ושנה לו.

לא פירש בז"א מה הוא אומר הענק ושנה לו. וראיתי בפס"ז שהשמיט את המאמר הזה.

וכן בילקוט ליתא. ובספרי דב"ר מפרש.

שר"ל דאע"ג דכבר נתן לו שיעור הענקה אם נתברך הבית בגללו צריך לחזור ולהוסיף כפי ברכת הבית. א"נ דהאי תנא ר"מ הוא.

וה"ק אע"פ שנתן לו שיעור הענקה כו' אם נשאר מין אחד שלא נתן לו צריך לחזור וליתן לו מאותו המין עכ"ל וכמה דחוק הוא. ותמהני מדוע לא פירש דהכוונה להיכי דנמכר ונשנה.

כמ"ש הוא עצמו לעיל על הא דאפי' מאה פעמים. ומצאתי בס' פרשת דרכים (דרך מצרים דרוש ה') שכתב וז"ל.

דאמרינן בספרי העניק תעניק לו כו' וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים. כשם שאני הענקתי לך במצרים שנאמר וינצלו את מצרים אף אתה העניק תעניק נו ע"כ.

וכן פירש"י וזכרת כי עבד היית והענקתי ושניתני לך מביזת מצרים וביזת הים אף אתה הענק ושנה לו. ע"כ.

הן אמת שדברי רש"י הללו דדריש העניק תעניק לומר שיעניק וישנה לו, לא ידעתי פירושו גם בהרמב"ם לא מצאתי רמז לדין זה. ומהסוגיא דפ"ק דקדושין (י"ז) נראה היפך מזה.

דאמרינן אשר ברכך ה' אלהיך. יכול נתברך הבית בגללו מעניקין לו.

לא נתברך הבית בגללו אין מעניקין לו. ת"ל העניק תעניק מ"מ.

הרי דרבוויי דהעניק תעניק איצטריך לומר דאפי' לא נתברך הבית בגללו דמעניקין לו. וראב"ע דס"ל דברים ככתבן כו' לא נתברך הבית בגללו אין מעניקין לו.

אמרינן התם דלדידיה מאי דכתיב העניק תעניק הוא משום דדברה תורה כלשון בני אדם. הרי דדרשא הלזו דרש"י דיעניק וישנה לו.

לא אתי לא כרבנן ולא כראב"ע. ודברי רש"י אלו צריכין לי תלמוד.

עכ"ל הפר"ד. ואני אומר שדבריו צריכין לי תלמוד.

כי הלא דברי רש"י הם דברי הספרי בלשונו ממש. ורש"י לא כתב כלל דהא הענק ושנה הוא מכפל דהעניק תעניק.

ונראה בהדיא אשר אף שהזכיר הפר"ד כאן את הספרי לא עיין אז בפנים הספרי. כ"א כתב מזכרונו.

(ולכן לא העתיק דברי הספרי ככתבם) ושכח כי דברי רש"י הוא בספרי. ולא דרש כלל מכפל הלשון של העניק תעניק.

אתמהה: ובא כעת לפני ס' מנחת חינוך הנדמ"ח. וראיתי לו במצוה תפ"ב שהביא דברי רש"י אלו בפ' התורה וכתב ע"ז וז"ל ואיני מבין מה זה הפירוש הענק ושנה לו' ונראה דהיינו דצריך ליתן לו יותר מהשיעור כפי הברכה.

אף דבגמ' דידן ילפינן ד"ז מאשר יברכך רש"י מפרש על פסוק וזכרת וגו' דזה טעם המצוה כמו ביזת מצרים וביזת הים עכ"ל. וגם ממנו נעלם במח"כ כי מקור רש"י הוא מהספרי.

וגם לא הביא מהפר"ד. ואח"ז ראיתי בס' פנים יפות להגאון בעל הפלאה שהעתיק הדרש הזה בשם הילקוט (ולא מספרי ומרש"י) ופירש ג"כ כמ"ש דע"ע נמכר ונשנה כמו שפרשתי ושמחתי: ועל מ"ש בספרי העניק תעניק לו.

לו ולא ליורשיו כתב הרב המפרש זרע אברהם דבגמ' (ט"ז ב') הביאו בברייתא ענק ע"ע לעצמו וענק אה"ע לעצמה ופריך בשלמא ענק אה"ע לעצמה למעוטי אחין כו' אלא ענק ע"ע לעצמו פשיטא אלא למאן כו' א"ר ששת הא מני תוטאי היא דתניא תוטאי אומר לו ולא לבעל חובו, ע"כ. וקשה אמאי לא משני לו ולא ליורשיו ומאי דוחקיה לאוקמיה כתוטאי.

ושמא י"ל כו' עכ"ל. ובמח"כ אישתמטתיה מ"ש בגמ' בדף לפני זה (ט"ו א') לו ולא למוכר עצמו.

ואידך ההוא מבע"ל לו ולא ליורשיו. יורשיו אמאי לא שכיר קרי' רחמנא כו' אלא לו ולא לבע"ח ע"כ הרי דגמ' דידן דחתה לכ"ע הך דרשא דספרי לו ולא ליורשיו.

וס"ל דהעניקה ליורשיו. עכ"ל הרב הגאון ר' מתתיהו שטראשון שי'.

ודבריו מזהירים: כפי פרושות לברכם מקרב לבבי יאריך נא ה' ימיהם ושנותיהם ושלותם ובריאתם לעולם על הגדולה בקרב כל ישראל יכלו חייהם בטובה עד זקנה ושיבה כברכת ידידו המברכו מקרב לב עמוק: וכפי פרושות לברך את כבוד ידידי שב"ז הרב הגביר המפורסם המופלג בתורה ויראה כבוד שמו מו"ה זאב וואלף שחור שי' בן לאחי חמותי היקרה הצדקנית המפורסמת מרת עטקה ת'.

הרב המפורסם בתורה ויראה כבוד שמו תפארתו מו"ה מרקול זלה"ה. ששבחל"ח בעיר הקדושה תבנה במהרה.

בן הרב הגביר המפורסם ר' נח שחור ממיר זל"ה. ולנות ביתו הגבירה המפורסמת בצדקתה מרת ראשה ת' נכד הגאון הגדול ר' דוד זצלה"ה אב"ד דק"ק מיר.

יתברכו משוכן מענה ברוב חיים ושלוה ורוב אושר ועושר במדה גדושה על כל הטוב והחסד אשר עשו עמדי עת משכני פה יאריך נא ה' ימיהם ושנותיהם ושלות בריאתם ואת זרעם היקרים והנעימים הגבירים שי' כברכת ידידו המברכו מקרב לב עמוק: תהלה וברכה לכבוד מטיבי איש חסדי הגביר המפורסם הנודע לתהלה יראת ה' אוצרו כבוד שמו מו"ה ראובן הערץ געגוזין שי' ולנות ביתו הגבירה המפורסמת מרת בת שבע חייה ת'.

יואל נא אלוה להריק שפע ברכה והצלחה עושר ואושר במדה גדושה ולראות נחת מאת זרעם היקרים והנעימים שי' כי הגדיל חסדו ואמיתו עמדי עת משכני פה עד היום יברכם ה' שלותם ובריאתם לעולמים ישגה כברכת ידידם המברכם מקרב לב עמוק: ברכה משולשת לכבוד ידיד נפשי הרב המאוה"ג סוע"ה הגביר המפואר כבוד קדושת שמו



מו"ה מיכאל ירמיהו אייזנשטאט שי' מקרב לבבי אברכהו כיאתה לו על הטוב ועל החסד אשר עשה עמדי עת משכני פה.

עולמו יראה בחייו יתרבה גבולו בתורה ויראה נחת מאת זרעו היקרים ישגה שלותם ובריאתם ברוב עושר ואושר במדה גדושה בגדולה בקרב כל ישראל כברכת ידידו מקרב לב עמוק: ברכה ותהלה לכבוד ידידי ה"ג המופלג בתורה ויראה היקר ונכבד כבוד שמו מו"ה מרדכי זאלקינד שי' בן דוד זוגתי תי'.

הרב המפורסם בתורתו ויראתו כבוד שמו מו"ה אורי' זאלקינד זל"ה אחי מר חמי הרב הצדיק המפורסם הגדול בתורה כבוד שמו מו"ה שלמה זאלקינד זצלה"ה. רבבות תודות וברכות מעמקי לבבי על הטוב והחסד אשר עשו עמדי עת משכני פה אנא ה' תריק לו שפע ברכה והצלחה ורוב עושר ואושר במדה גדושה ויראה נחת מאת זרעו היקרים והנעימים כברכת ידידו מקרב לב עמוק: לזכר עולם יוחק לברכה כבוד אדוני אבי זקני הנגיד המפורסם הירא וחרד לדבר ה' כבוד שמו מו"ה דוד קריינעש מסלוצק זל"ה ואמי זקנתי המפורסמת בצדקתה מרת ביילקה תי'.

אשר גדלני על דרכי התורה והמצוה מעת נלקח מאתי עטרת ראשי הוא א"א הרב המופלא בתורה ויראה הנגיד היקר ומהולל מו"ה נחמן קריינעש ז"ל בשנת תר"י כ"ו אדר ובזה השנה נלקח מאתי עטרת ראשי היא אמי הצדקנית מרת שרה זלאטה זל"ה מאיוויניץ בשנת תרי"א יום ב' דר"ח אדר שני ואני הייתי כבן שמנה שנה והם גדלו אותי על דרכי התורה ובכל נפשם הטיבו עמדי ישלם ה' שכרם בזה וכבא ויאריך נא ה' את ימי א"ז הצנועה היקרה ת' ותראה נחת מאת נכדיה היקרים והנעימים שי' כעתירת נכדה המברכה מקרב לב עמוק: לזכר עולם יוחק את שם אחי המופלא בתורה ויראה כבוד שמו מו"ה זאב וואלף קריינעש זל"ה אשר נקטף בימי עלומיו כו' הוא היה איש מצויין בדרכי התורה והיראה, יתן ה' שלא יוסיף לדאבון עוד לראות נחת מאת זרעיו בנותיו שהשאיר אחריו ברכה ישגה קרנם לעד אמן: ואפיל תחינתי לפני צור ישועתי ומשגבי שיאיר עיני בתורתו הקדושה ויזכני ללמוד תורתו לשמה בלי טרדת הזמן ויתן חיבורי זה לחן ולחסד בעיני כל רואיו ושלא אכשל בדבר הלכה ונמצא תאות לבי ליראה את שמיד ותן בלבי אהבתך ויראתך בלבב שלם ותרבה גבולי בתורה שאזכה שיצליח ה' את בני השנון ובקי מתמיד גדול בתורת ה' תמימה יראת ה' על פניו כמר נחמן שיחי בתורה, לבו יהגה חכמה ותבונה ורק בתורה וביראה יהיה כל מעייניו בבית מחותני הוא גיסי יקירי הגביר המופלג היקר והנכבד מו"ה הילל קאזאנסקי שיחי' מסראצין זוגתי היא גיסי אחות זוגתי ת' הגבירה המשכלת הצנועה המפורסמת מרת חנה חייה ת' יברכם ה' בכל טוב ברוב עושר ואושר במדה גדושה.

ואזכה לראות חתנא רבנן גדולים בתורה לבנותי היקרות שיחי' גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ואזכה להוציא לאור יתר חיבורי מה שחנני ה' ברוב רחמיו. כעתירת בקידה ובהשתחויה הנדכה ולתשועת ה' מחכה עת יבא המבשר לציון ברנה ואז ישמח לבב המחכה בכל יום: המחבר.

סימן א שאלה מה לעשות עם הקארעקטין שאצל המדפיסים ספרי קודש אשר מתרבים אצלם עד שנלאו למצא עצה מה לעשות בהן כי לגונזן כדינא בארונות של חרם בקרקע

לבד שהדבר כבד למאד בטירחא יתירא והוצאה מרובה לבד זה באין אחרים ומוציאין אותן ובאין ע"י זה לבזיון שימכרו לכל תשמיש אם יש איזה תקנה לזה או לא: תשובה גרסינן בירושלמי סוטה (פ"ג ה"ג) עד שלא נמחקה המגילה אמרה איני שותה מגילתה נגזזת תחת צירו של היכל למה בשביל לשחקה ופירשו המפרשים ז"ל דנגזזת תחת צירו של היכל שהדלת סובבת בה בשביל לשחקה שיהא נשחק הספר והכתב מעצמו ע"י סביבות הדלת וכן כתב רש"י ז"ל סוטה (כ' ע"א) דה"מ מגילתה נגזזת בצירי ההיכל דכל כתבי הקודש שאינן ראויין לקרות בהן נגזזין שלא יתבזו וקשה הא אמרינן מכות (כ"ב ע"א) מתקיף לה רב חנניה ולחשוב נמי המוחק את השם בהליכתו ואזהרתו מהכא ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' כו' וכן מפורש בש"ס בדוכתא טובא איסור מחיקת השם וכן כתב הרמב"ם ז"ל (בה' יסודי התורה פרק ואו הלכה א') כל המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקב"ה ה' לוקה מן התורה שהרי הוא אומר בעבודת כוכבים ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' כו' א"כ היך נגזזת המגילה עם השמות הכתובים בתוכה תחת צירו של היכל בשביל לשחקן הא איכא בזה איסור מחיקת השם וגם להמסבב את הדלת איכא איסור הא מוחק את השם בידיים איברא דרבינו הרמב"ם ז"ל השמיטו ולא הביא להלכה דנגזזת תחת צירו של היכל וכתב על זה מרן הכ"מ ז"ל בהלכות סוטה (פ"ד הלכה ד') ודע דבתוספתא ובירושלמי סוטה (פ"ג) תני דנגזזת תחת צירו של היכל ולא ידעתי למה השמיטו רבינו ז"ל: ואמינא בזה דאתא שפיר משום דהירושלמי לשיטתו אזיל וגם הרמב"ם ז"ל לשיטתו אזיל דגרסינן שבת (מ"ז ע"ב) נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה לימא מתניתין כר' יוסי דאמר גורם לכיבוי אסור ותסברא אימר דאמר ר' יוסי בשבת בערב שבת מי אמר וכי תימא הכא נמי בשבת והא תניא נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות בשבת ואין צריך לומר בערב שבת ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה מערב שבת ואין צריך לומר בשבת ופ"י רש"י ז"ל ואי לגרם כיבוי מדמית לה אפי' כר' יוסי לא מתוקמא דבערב שבת לא אמר ר' יוסי דאסור גרם כיבוי אלא אמר רב אשי אפי' תימא רבנן שאני הכא מפני שמקרב את כיבוי ופ"י רש"י ז"ל מתניתין אפי' לרבנן דלא דמי לגרם כיבוי דהתם כי מטי דליקה לכלים דליקה הוא דפקע להו וגרמא בעלמא הוא אבל זה שנתן המים ממש תחת הנר מכבה ממש הוא וגזירה מבעוד יום אטו משחשיכה.

מקרב את כיבוי, זימן כיבוי להדיא והוה ליה מכבה ממש אי הוה יהיב ליה בשבת: והנה הר"ח והר"ת פירשו הא דרב אשי דקאמר שאני הכא מפני שמקרב את כיבוי דהכא לא הוה גרמא אלא הוה מעשה בידיים דמתניתין אפי' לרבנן דעד כאן לא שרו התם לעשות מחיצה עם כלים של מים דהתם הוה רק גרמא שאינו מכבה עד שיתבקעו הכלים אבל הכא דאין נותנין מים בכלי כדי לקבל הניצוצות דהא זה לא הוה גרמא אלא הוה מעשה בידיים דהא לא הוה הפסק בין מים לניצוצות והניצוצות מיד נכבות כשנפלות בכלי והוה כמו מחיצת מים דאסור.

והרב ר' פורת ז"ל פ"י דהפשט דשאני הכא מפני שמקרב את כיבוי לא הוה פירוש דהוה מעשה בידיים אלא דזה נמי הוה גרמא אפי' לרבנן נמי אתיא משום דגזרינן שמא יבא לידי כיבוי בידיים ע"י תוס' שם דה"מ מפני: וגרסינן בירוש' שבת (פ"ג ה"ח) רבי

שמואל בשם ר"ז דר' יוסי היא דאמר ר"י הוינן סברין מימר מה פליגין ר"י ורבנן בשעשה מחיצה של כלים אבל אם עשה מחיצה של מים לא מן מה דמר רבי שמואל בשם ר' זעירא דר' יוסי היא הדא אמרה אפי' עשה מחיצה של מים נמי מחלוקת פ"י דמהא דקאמר ר' שמואל בשם ר' זעירא דר' יוסי היא ולא רבנן מוכח מזה דר' יוסי ורבנן פליגי נמי על מחיצה של מים אפ"ה נמי סברי רבנן דמותר לעשות מחיצה של מים ולא הוה מעשה בידים אלא דגם זה הוה נמי רק גרמא ולא מעשה בידים הנה נתבאר לנו מזה הירושלמי דפליג על הש"ס בבלי דהש"ס בבלי סבר דעל מחיצה של מים לא פליגי רבנן דשרי לעשות מחיצה אלא דאסרי משום דזה לא הוה גרמא אלא מעשה בידים דעד כאן לא הוה גרמא אלא מחיצת כלים עם מים דהא מפסיק בין המים לבין האור אבל מחיצה של מים בלא כלי הא לא הוה הפסק כלל לא הוי גרמא אלא מעשה בידים והירושלמי פליג על זה דגם מחיצה של מים נמי פליגי רבנן ושרי דגם זה נמי לא הוי רק גרמא: והנה הרב אלפסי ז"ל על כרחך סבר כשיטת הר"ח והר"ת דפירושו דשאני הכא מפני שמקרב את כיבויו הוי מטעם דהוה מעשה בידים ומחיצה של מים בלא כלי אף רבנן אסרי דהא אמרינן שבת (ק"כ ע"א) ר' שמעון בן ננס אומר פורסין עור של גדי על גבי שידה תיבה ומגדל שאחז בהן האור מפני שהוא מחרך ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים מים ובין ריקנין בשביל שלא תעבור הדליקה ר' יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים לפי שאינן יכולים לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה אמר רב יהודה אמר רב טלית שאחז בה האור מצד אחד נותנין עליה מים מצד אחר ואם כבתה מיתבי טלית שאחז בה האור מצד אחד פושטה ומתכסה בה ואם כבתה כבתה וכן ספר תורה שאחז בו האור פושטו וקורא בו ואם כבתה כבתה הוא דאמר כר' שמעון בן ננס אימר דאמר ר' שמעון בן ננס מפני שהוא מחרך גרם כיבוי מי אמר אין דקתני סיפא ר' יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים שאינן יכולין לקבל את האור מכלל דתנא קמא שרי.

וכתב האלפסי ז"ל טלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה ואם כבתה כבתה ולא הביא להלכה הא דרב יהודה אמר רב טלית שאחז בה האור מצד זה נותנין עליה מים מצד אחר ואף דבגמ' מסקינן דלרבנן דסברי גרם כיבוי מותר ומותר לעשות מחיצה עם כלים של מים מותר נמי לתת מים על הטלית שאחז בה האור ואם כבתה כבתה וא"כ דהלכה כרבנן דר' יוסי דמותר לעשות מחיצת כלים עם מים וכדכתב האלפסי ז"ל בעצמו פרק כל כתבי ואם כן אמאי לא פסק כרב יהודה אמר רב וכתבו הראב"ד והרמב"ן ז"ל הטעם על רבינו האלפסי ז"ל דהא דרב יהוד' אמר רב אינו להלכה לפי שהוא מדמה מחיצת מים ממש למחיצת כלים ואינו כן אלא אפילו רבנן ור' שמעון בן ננס נמי אוסרים מחיצה של מים ממש בלא כלי דהא זה לא הוי גרמא אלא מעשה בידים והביאו ראיה לזה מהא ששנינו סוף כירה (מ"ז ע"ב) אלא אמר רב אשי אפילו תימא רבנן שאני הכא מפני שמקרב את כיבויו הרי דזה לא הוי גרמא אלא מעשה בידים דלא הוי גרמא אלא היכא דמפסיק הכלי אבל מחיצה של מים ממש בזה אף רבנן ור' שמעון בן ננס נמי מודו דאסור משום דזה הוי מעשה בידים ולכך הוי זאת הסוגיא שלא להלכה דלפי זה אסרינן טלית שאחז בה האור מצד זה ליתן עליה מים מצד אחר אף לרבנן ור' שמעון בן ננס דזה הוי כמו מחיצה של מים דהוי מעשה בידים.

הרי דסבר האלפסי ז"ל כפי' הר"ח והר"ת ולא כפי' הרב ר' פורת דמחיצה של מים אף לרבנן אסור דזה הוי מעשה בידים וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל בפרק כל כתבי דלא הביא הא דרב יהודה אמר רב אלא דכתב טלית שאחזו בה האור פושטה ומתכסה בה וכן ספר תורה פושטו וקורא בו ואם כבה כבה וכן כתב מרן הב"י (סי' של"ד) הרי דגם רבינו הרא"ש ז"ל גם כן סבר כשיטת הר"ח והר"ת ולא כפי' הרב ר' פורת אלא דזה הוי מעשה בידים וכן מוכח מדברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל דכתב (בה' שבת פ"ה ה"ה) ואסור ליתן לתוכו מים מפני שהוא מקרב כיבוי הניצוצות הרי להדיא דסובר הרמב"ם ז"ל כשיטת הר"ח והר"ת ולא כשיטת הרב ר' פורת אלא דזה הוי מעשה בידים ולא גרמא ואף דהא פסק כרב יהודה אמר רב דטלית שאחזו בו האור מצד זה נותנין עליו מים מצד אחר ואם כבתה כבתה כדכתב בה' שבת (פ' י"ב ה"ו) מוכרחין אנו לאמר דסבר כשיטת הרשב"א ז"ל דחילק בין ההיא דפרק כירה להא דר' יהודה אמר רב דהתם אין דבר מפסיק בין הניצוצות והמים אלא האויר והמים תחת הניצוצות ממש אבל בטלית אין המים תחת האש כדי לכבות כשיפול אלא מן הצד ואין האש נופלת לתוך המים להדיא כדכתב הרשב"א ז"ל בחי' שבת סוף כירה דה"מ מפני ע"ש.

או כדברי הר"ן ז"ל סוף כירה דכתב לחלק ביניהם דטלית שאחזו בה האור היינו טעמא לפי שאין המים מכבין את הדולק אלא מונעם שלא יתפשט האור אבל הכא בפ' כירה טפי מגרם הוה אבל לכולם הוי פירושו של הגמ' הא דקאמר רב אשי שאני התם דמקרב את כיבוי משום דהוי מעשה בידים ולא גרמא: והשתא אתא שפיר דהא אמרינן שבת (ק"ך ע"ב) ורמי דרבנן אדרבנן ורמי דר' יוסי אדר' יוסי דתניא הרי שהיה שם כתוב על בשרו הרי זה לא ירחוץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטינופות נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי ויורד וטובל ר' יוסי אומר לעולם יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף ופי' רש"י ז"ל דקס"ד השתא כדי שלא ימחוק את השם במים אלמא לרבנן גרם מחיקה אסור ולר"י שרי ומשני הגמ' שאני התם דאמר קרא ואבדתם את שמם לא תעשון כן לד' וכו' עשייה הוא דאסר גרמא שרי אי הכי הכא נמי כתיב לא תעשה מלאכה עשייה הוא דאסר גרמא שרי מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית אתי לכבויי אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן ומה התם דאדם בהול על ממונו שרי הכא לא כ"ש ותסברא האי גמי היכי דמי אי דמהדק קא הוי חציצה אי לא מהדק עייל בה מיא חציצה תיפוק לי' משום דיו בלחה אלא אמר רבא ב"ר שילא היינו טעמא דרבנן דקסברי אסור לעמוד בפני השם ערום ולא הדורי אגמי פליגי דרבנן סברי טבילה בזמנה לאו מצוה ומהדרין ור"י סבר טבילה בזמנה מצוה ולא מהדרין הרי דמסקנת הגמ' דלא פליגי רבנן ור' יוסי מטעם שלא ימחוק את השם דהא לא הוי כי אם גרמא וגרמא שרי גבי מחיקת השם.

וכן מוכח מהא דכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ו ה"ו בה' יסודי התורה) וכן אם היה שם כתוב על בשרו הרי זה לא ירחוץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטינופות נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי וטובל ואם לא מצא גמי מסבב בבגדיו ולא יהדק כדי שלא יחוץ שלא אמרו לכרוך עליו גמי אלא מפני שאסור לעמוד בפני השם ערום.

הרי בפירוש סבר הרמב"ם ז"ל דגרמא מותר מן התורה במחיקת השם וכן כתב מרן הכ"מ שם דמסקנת הגמ' דגרמא מותר במחיקת השם וכל הענין דכורך עליו גמי אינו

אלא מטעם אסור לעמוד בפני השם ערום: וזה לא תיקשא לן על שיטת הרב אלפסי ז"ל והרמב"ם והר"ח והר"ת ז"ל דסברי דזה לא הוי גרמא היכא דלא מפסיק ולא מידי הא הכא גבי שם כתוב על בשרו דמקשי הגמ' הא הוי גרמא ולא אמרינן דהכא לא הוי גרמא כי אם מעשה בידים כמו מחיצה של מים דלא מפסיק הכלי הוה מעשה בידים ולא גרמא כבר תירץ בזה רבינו הגדול הרשב"א ז"ל בחי' שבת (ק"ך ע"ב) דכתב וז"ל תמיה לי דהא מכיון שהוא מכניס ידו במים הרי זה מקרב את כיבויו וי"ל דלא קרינן מקרב את כיבויו אלא כענין נותן מים בכלי שתחת הנר ואי נמי בנותן בצד הטלית שאחז בו האור משום דאם יפלו שם ניצוצות או תגיע שם הדליקה ודאי תכבה אבל כאן אפשר דלא ימחוק שאילו ודאי נמחק היינו כשמשפסף שהרי הוא נותן ידו במים ע"ש: והשתא אתא שפיר דלכך סובר הירושלמי דמגילתה נגנזת תחת צירו של היכל ולא הוה בה איסור מחיקת השם להנותן תחת צירו של היכל דהא זה הוי רק גרמא לשיטת הירושלמי דלא סבר התירוץ של רב אשי דשאני התם דמקרב את כיבויו ולפי שיטתו של הירושלמי אף שלא מפסיק ולא מידי גם זה לא הוי מעשה בידים דהא גם מחיצה של מים נמי שרי לרבנן אם כן הכא גבי מגילתה שפיר היתה נגנזת תחת צירו של היכל ולא הוה בה להנותן איסור מחיקת השם דהא זה הוי רק גרמא אף דלא מפסיק ולא מידי וגרמא שרי במחיקת השם ואף למסבב את הדלת צירו של היכל ליכא בזה איסור מחיקת השם מהא דכתב רבינו הגדול רש"י ז"ל זבחים (צ"א ע"ב) גבי הא דאמרינן התם אמר שמואל המתנדב יין מביא ומזלפו על גבי האישים מ"ט א"ק ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח נחוח לה' והא קא מכבה כיבוי במקצת לא שמי' כיבוי איני והא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה חייב דליכא אלא האי ת"ש יין כדברי ר' עקיבא בספלים שמן כדברי ר' טרפון לאישים ועוד תניא יין נסך לספלים או אינו אלא לאישים הא כר' יהודה דסבר דבר שאין מתכוין אסור והא כר' שמעון דסבר דבר שאין מתכוין מותר ופ"י רש"י ז"ל הא דתניא יין נסך לספלים ולא לאישים כר' יהודה דסבר דבר שאין מתכוין אסור הוי לא תכבה אפי' בלא מתכוין הלכך עקר ליה למשמעותא דקרא דאשה למדרשיה נחת רוח הוא לפני כאישים והא דשמואל דקאמר דמזלפו על גבי אישים ר' שמעון היא דסבר דבר שאין מתכוין מותר דכיון דאין מתכוין לכבות אין לא תכבה ראייה עליו לאסור למעקר ממשמעותא דקרא דאשה משום קושיא דלא תכבה וכתב רש"י ז"ל וא"ת פסיק רישא ולא ימות הוא אפשר דמזלף ליה בטיפין דקות הלכך אי נמי מכבה בטיפין גסות דבר שאין מתכוין הוא ע"ש: המתבאר לנו מדברי רבינו הגדול רש"י ז"ל דכל פסיק רישא דאסור לנו אף ר' שמעון לא הוי אלא היכא שאין לו לעשות באופן אחר רק בדרך אסור בזה הוה פסיק רישא אבל היכא דיש לו לעשות שלא בדרך איסור אף שעשה בדרך איסור זה לא הוי פסיק רישא ומותר לר' שמעון בדבר שאין מתכוין וראיה גדולה לזה מהא דכתב רש"י ז"ל בכורות (ל"ג ע"ב) בכור שאחזו דם אפי' מת אין מקיזין לו דם דברי ר' יהודה וחכ"א יקיזו ובלבד שלא יעשה בו מום ר' שמעון אומר יקיזו אע"פ שהוא עושה בו מום ורש"י ז"ל גרס על ר' שמעון יקיזו אפי' במקום שעושה בו מום ואף דהא הוי פסיק רישא דמודה בה ר' שמעון דאסור אפ"ה יקיזו אפי' במקום שעושה בו מום משום דהא לא הוי פסיק רישא דהא יכול להקיז בו במקום שאין עושה בו מום ולכך שרי נמי להקיזו אף במקום שעושה בו מום דזה לא הוה

פסיק רישא ואין צורך לנו לפרש כדברי הברטנורה דפירש אף במקום שעושה בו מום אם הוא צריך להקיז מאותו אבר משום דקשיא ליה דהא הוי פסיק רישא דמודה בה ר' שמעון והוכרח לפרש כן כשיטת הרמב"ם ז"ל בפ"י המשנה שלו דאין כונתו במה שנאמר כאן אע"פ שהוא עושה בו מום שאירע מום בשעת מעשה הקזה בהכרח לפי שמודה ר' שמעון בפסיק רישא אלא הוא אומר שאין חוששין אם אירע בו מום אחר הקזה לפי שהוא דבר שאין מתכוין ולא נפל בו מום מחמת הקזה בהכרח כדי שנדמה אותו לפסיק רישא שהרמב"ם ז"ל יפרש אף שעושה בו מום אף דאפשר שאירע בו מום מחמת הקזה.

אבל אם בודאי בשעת מעשה הקזה נעשה בו מום לא הוי שרי אף לר' שמעון דהא הוי פסיק רישא אבל לפי שיטת רש"י ז"ל יתפרש בפשיטות כשיטתו בזבחים (צ"א ע"ב) דכל שיכול לעשות בלא איסור שרי נמי לעשות דרך איסור דזה לא הוי פסיק רישא כן הכא הא יכול להקיז במקום שאין עושה בו מום הלכך שרי נמי להקיז אף במקום שעושה בו מום בהכרח: והשתא נמי הכא גבי מגילתה נגזת תחת צירו של היכל אף להמסבב לא יהיה בה איסור דמוחק את השם בידיים דהא הוי דבר שאין מתכוין ושרי ואף דהא הוי פסיק רישא דזה לא הוי פסיק רישא דהא יכול לסבב את הדלת לאט לאט כל היום בדרך שלא ימחוק את השם בשום אופן והלכך שרי נמי ליה לסבב את הדלת אף במהירות ואף שימחוק השם אפ"ה שרי כל שיכול לעשות שלא בדרך איסור זה לא הוי פסיק רישא והלכך שפיר הירושלמי לשיטתו אזיל דמגילתה נגזת תחת צירו של היכל אבל הרמב"ם ז"ל לשיטתואזיל דסבר דמחיצה של מים אסור לעשות אף דסבר גרם כיבוי מותר אפ"ה אסור לתת מים לקבל הניצוצות דכל שלא הוה הפסק זה לא הוי גרמא אלא מעשה בידיים הילכך השמיט רבינו ז"ל מהלכה הא דמגילתה נגזת תחת צירו של היכל דהא זה לא הוה גרמא אלא מוחק את השם בידיים וגם על המסבב את הדלת צירו של היכל נמי לשיטתו אזיל בפ"י המשנה שלו בבכורות דלא סבר כשיטת רש"י ז"ל וכל שיכול לעשות על דרך היתר מותר לעשות באיסור אלא דגם זה הוי פסיק רישא ואסור אף לר' שמעון כן הוי להמסבב איסור מוחק את השם בידיים ולכך אסור לגנוז תחת צירו של היכל וזה ברור בע"ה יתברך שמו ויתעלה ובזה יתיישב מה דקשה הא דאמרינן מגילה (כ"ו ע"ב) ואמר רבא ספר תורה שבלה גונזין אותו אצל תלמיד חכם ואפי' שונה הלכות אמר רב אחא בר יעקב ובכלי חרס שנאמר ונתתם בכלי חרס למען יעמדו ימים רבים וכן פסק הרמב"ם ז"ל (בה' ס"ת פ"י ה"ג) ספר תורה שבלה או שנפסלה נותנין אותו בכלי חרס וקוברין אותו אצל תלמיד חכם וזו היא גניזתן הא כל הטעם דרב אחא בר יעקב דבעינן דוקא בכלי חרס ולא בקרקע גופה משום איסור מחיקת השם כדמוכח מדברי הר"ן ז"ל שם דכתב ובכלי חרס שאין נותנין אותו בעפר דאע"פ שגונזין אותו עושין ליה תקנה כמה דאפשר לקיימו ואם כן לפי מסקנת הגמ' (שבת ק"ך ע"ב) דגרמא במחיקת השם שרי אם כן למה לן דוקא כלי חרס הא בקרקע ממש נמי לא הוה איסור דהא לא הוי אלא גרמא ולפי דברינו אתא שפיר דהא אם הוה נותנין הס"ת בעפר ממש ולא בכלי חרס הוי מחיקת השם בידיים דהא זה לא הוה גרמא דהא לא מפסיק ולא מידי והוה כמו מחיצה של מים שאסור שלא תעבור הדליקה או כמו שאין נותנין מים תחת הנר לקבל הניצוצות מפני שמקרב את כיבוי לפי פ"י הר"ח והר"ת ז"ל כן הכא הא לא מפסיק ולא מידי בין הקרקע ובין הספר תורה והוה מעשה בידיים ואף דכעת אין לחלוחית

כל כך כדי שימחוק את השמות הקדושים אפי"ה הוה מעשה בידים כדאמרינן סנהדרין (ע"ז ע"א) אתמר כפה עליו גיגית ופרע עליו מעזיבה רבא ור' זירא חד אמר חייב וחד אמר פטור תסתיים דרבא הוא דאמר פטור אדרבא תסתיים דר' זירא אמר פטור דאמר ר' זירא האי מאן דעייליה לחבריה בביתא דשישא ואדליק ליה שרגא ומת חייב טעמא דאדליק ליה שרגא הא לא אדליק ליה שרגא לא אמרי בלא שרגא לא מתחיל הבלא בשעתיה הכא בלא שרגא נמי מתחיל הבלא בשעתיה הרי דכל שמתחיל ביה בשעתיה רק מעט ואין בה כדי להמית אפי"ה הוי מעשה בידים וחייב כן הכא אף דלא יהיה בקרקע בעת שמניחין הס"ת לחלוחית מים כדי שימחקו השמות הקדושים אפי"ה הוי מעשה בידים דהא בשעתיה מיהו איתא הא כל שיש מעט התחלת מחיקת השם דהא מעט לחלוחית יש בקרקע שפיר הוי בה איסור מעשה בידים: והשתא נמי ניחא דלא תיקשא לן לפי סוגית הגמ' (שבת ק"ך ע"ב) דאמרינן התם דגרמא שרי במלאכת שבת שלא בכיבוי אמאי אמרינן דאם מניחין קדירה אצל האש לבשל דהוי בה איסור דאורייתא ולא אמרינן דהא הוי רק גרמא ומ"ש מהך דעושין מחיצה של כלים מלאים מים דהוי רק גרמא דמאי שנא מקרב הקדירה אצל האש לבשל ומאי שנא מחיצה של כלים דשרינן ולפי שיטת הרב אלפסי והרא"ש ז"ל דסברי דטלית שאחז בה האור נותנין עליו מים מצד אחר משום דמדמין זה להא דרב אשי סוף כירה דאין נותנין מים לנר לקבל הניצוצות דהוה מעשה בידים דלא מחלקין בין הא דטלית הוי רק מניעת שלא יתפשט האור ובין אור דהוי מכבה ממש וכדמחלק הר"ן ז"ל סוף כירה.

ולפי דברינו אתא שפיר דהא היכא דמקרב קדירה אצל האש הוה שפיר איסור דאורייתא ולא גרמא דהא בשעתיה מיהו איתא דהא תיכף כשמגיע הקדירה לאש הוה בה מעט חמימות הקדירה והמים ולא נקרא הפסק הקדירה למים דהא בשעתיה מיהו איתא דהא מעט חימום הוה למים תיכף שיקריבו הקדירה לאש ולא הוה זאת גרמא אלא מעשה איסור דאורייתא בידים אבל גבי מחיצה של כלים הוה שפיר גרמא דהא בשעתיה ליתא כלל כיבוי דהא כשיגיע הכלים לאש לא מהניא כלל לאש אלא לאחר שיתבקעו הכלים הוי כיבוי ולא מתחיל כיבוי בשעתיה וזה ברור: איברא דקשיא לן על הא דמקשי הגמ' (שבת ק"ך ע"ב) אי הכי הכא נמי כתיב לא תעשה מלאכה עשייה הוא דאסר גרמא שרי אמאי לא משני הגמ' שאני לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכדאמרי' ב"ק (ס' ע"א) ליבה וליבתה הרוח כולן פטורין ת"ר ליבה וליבתה הרוח אם יש בליבוי כדי ללבותה חייב ואם לאו פטור אמאי להוי כזורה ורוח מסייעתו אמר אביי הכא במאי עסקינן כו' רב אשי אמר כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו הני מילי לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור הרי להדיא דגרמא לענין שבת חייב משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה כדפרש"י דנתקיימה מחשבתו דניחא לי' ברוח מסייעתו ואמאי לא משני הכא הגמ' שאני לענין שבת ממחיקת השם דמלאכת מחשבת אסרה תורה: ואמינא בזה דאתא שפיר משום דהכא קאי אליבא דר' יוסי ור' יוסי לשיטתו אזיל מהא דאמרינן זבחים (מ"ז ע"א) שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד מתניתין דלא כהאי תנא דתניא אמר ר' אליעזר בר' יוסי שמעתי שהבעלים מפגלין אמר רבא מאי טעמא דר' אליעזר בר' יוסי דאמר קרא והקריב המקריב אמר אביי ר' אליעזר בר' יוסי ור' אליעזר ור' שמעון בן אלעזר כולהו סבירא להו זה מחשב

וזה עובד הויה מחשבה ר' אליעזר ב"ר יוסי הא דאמרן ר' אליעזר דתנן השוחט לכומ"ז שחיטתו כשירה ור' אליעזר פוסל ר' שמעון בן אלעזר דתנן כלל אמר ר' שמעון בן אלעזר כל שאין כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו והוכשר לזה והצניעו ובא אחר והוציאו נתחייב זה במחשבה של זה תרווייהו אית להו דר' אלעזר בר' יוסי השתא בחוץ אמרינן בפנים מיבעיא ר' אלעזר בר' יוסי לית להו דתרווייהו דלמא בפנים הוא דאמרינן בחוץ לא אמרינן ר' שמעון בן אלעזר אית ליה דר' אליעזר השתא בשבת אמרינן בכומ"ז מיבעיא ר' אליעזר לית ליה דר' שמעון בן אלעזר דילמא בכומ"ז הוא דאמרת כעין פנים אבל שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה ופי' רש"י ז"ל דר' אליעזר לית ליה הא דר' שמעון בן אלעזר הא דאמר דהוכשר לזה ובא אחר והוציאו חייב זה במחשבה של זה אלא דסבר מלאכת מחשבת אסרה תורה שנשמכו שבת לפרשת המשכן בויקהל ומלאכת מחשבת שהעושה אותה נתכוין למלאכה גמורה אלא ששגג בשבת או סבור דמלאכה זו מותרת בשבת וזה שאין שיעור זה חשוב בעיניו אינו מתכוין למלאכה והנה הגמ' דקאמר דר' אליעזר בר' יוסי לית ליה לתרווייהו דלית ליה הא דשוחט לכומ"ז והא דהוכשר לזה ובא אחר והוציאו חייב דילמא בפנים הוא דאמרינן בחוץ לא אמרינן ולא קאמר הגמ' דלכך לא סבר ר' אליעזר בר' יוסי להא דר' שמעון בר' אלעזר דהוכשר לזה ובא אחר והוציאו חייב זה במחשבה של זה משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה אלא דקאמר רק זה הטעם על שניהם דילמא בפנים הוא דאמרינן בחוץ לא אמרינן אבל הטעם של מלאכת מחשבת אסרה תורה לא סבר אלא דטעם אחר יש הא דלא סבר הוכשר לזה ובא אחר והוציאו חייב זה במחשבה של זה ולכך שפיר קאמר הגמ' שבת (ק"כ ע"ב) הא גם בשבת גרמא מותר לר' יוסי דהא כל הטעם דאמרינן (ב"ק ס' ע"א) גרמא אסור בשבת אינו אלא מטעם מלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא קאי אליבא דר' יוסי ור' יוסי ע"כ לא סבר מלאכת מחשבת אסרה תורה דאם לא כן תקשא לן אמאי לא קאמר הגמ' דר' אליעזר בר' יוסי לא סבר הא דהוכשר לזה מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל השתא אתא שפיר דר' אליעזר בר' יוסי ע"כ בשיטת אביו קאי ור"י לא סבר דמלאכת מחשבת אסרה תורה ולכך שפיר מקשי הגמ' אדר' יוסי ד אי הכי הכא נמי כתיב לא תעשה מלאכה עשייה הוא דאסור גרמא שרי כאשר בארנו: ובזה יתיישב לנו דברי רבינו רש"י ז"ל יומא (ח' ע"א) הא דכתב על הא דהיה שם כתוב על בשרו דלא ירחץ שלא ימחקנו ואזהרה למוחק את השם ואבדתם את שמם וסמך ליה לא תעשון כן לד' וכו' נזדמנה ליה טבילה של מצוה כורך עליו גמי וטובל להגן עליו חוזק שטף המים וקשה הא לפי מסקנת הגמ' שבת (ק"כ ב) לא הוי מטעם מחיקת השם משום דלא הוי אלא גרמא וגרמא שרי וכדמקשי הת"י שם ד"ה לא דהטעם אינו אלא מפני שאסור לעמוד בפני השם ערום ואמאי כתב רש"י ז"ל דלא כמסקנת הגמ' ולפי דברינן אתא שפיר משום דרש"י ז"ל לשיטתו אזיל הא דסבר סוף כירה (מ"ז ע"ב) דהא דאמרינן אמר רב אשי שאני הכא מפני שמקרב את כיבויו הוה הפי' דהוי מעשה בידים כשיטת הר"ח והר"ת דמחלקין בין מפסיק מידי ללא מפסיק מידי דהיכא דלא מפסיק הוה מעשה בידים והיכא דמפסיק מידי לא הוה אלא גרמא והלכך הא דפריך הגמ' שבת (ק"כ ע"ב) האי גמי היכי דמי אי דמיהדק קא הוה חציצה אי לא מיהדק עייל בה מיא הוה שלא להלכה דהא לפי שיטתו של רב אשי סוף כירה הוה מצי הגמ' לשנויי דלכך בעינן דוקא כורך עליו גמי



דהיינו דגמי יהיה מיהדק בשעת כניסתו למים אך לשעה היא נקרע מחמת המים דהשתא חציצה לא הוי דהא הוא עדיין במים לאחר שנקרע מחמת שטף המים ולא מיהדק ולא הוי חציצה וגם איסור מחיקת השם לא הוה הא כל שמפסיק בין השם ובין המים לא הוי אלא גרמא והכא הא הוי הפסק בין השם ובין המים ע"י הגמי הכרוך עליו בעת כניסתו למים והלכך אי לאו גמי יהיה בזה איסור מחיקת השם בידים אלא דע"י הגמי נעשה רק גרמא וחציצה לא הוי דהא הוא עדיין במים בעת שנעשה אינו מיהדק מחמת שטף המים וגם איסור למוחק את השם לא הוי דהא מפסיק הגמי בעת כניסתו למים ולא הוה מעשה בידים כי אם גרמא דשרי ולא סבר רש"י ז"ל כשיטת הרשב"א ז"ל בח"י שבת (ק"כ ע"ב) דכתב דהכא שפיר הוי רק גרמא אף דידו במים משום דלא ברי ליה שימחוק את השם ולכך שפיר כתב רש"י ז"ל הטעם של מחיקה ולא משום דאסור לעמוד בפני השם ערום והא דכתב רש"י בסוטה (כ' א') דמגילתה נגזזת תחת צירו של היכל אף דסובר דזה לא הוי גרמא היכא דלא מפסיק ולא מידי אלא דכתב זאת רק לפי שיטת הר"ר פורת דזה לא הוי מעשה בידים אף שלא מפסיק ולא מידי אבל באמת סבר רש"י ז"ל דבלא גמי הוי איסור מוחק את השם בידים והשתא לפי שיטתו לא פריך הגמ' מידי האי גמי היכי דמי ולכך לא מצרכינן לשנויי משום שאסור לעמוד בפני השם ערום וזה ברור בע"ה יתברך שמו ויתעלה ובלא זה נמי לא קשיא כלל אמאי בעינן דוקא גניזה בכלי חרס אף דגרמא שרי דהא עד כאן לא שרינן מחיקת השם על ידי גרמא אלא היכי שיש מצוה בדבר כגון טבילה אבל בלי ספק דבלא מצוה לא הוי שרינן מחיקת השם ע"י גרמא דאי לא תימא הכי אלא דאף שלא במקום מצוה נמי גרמא מותר אם כן תיקשא לן אמאי לא מקשה הגמ' אי הכי מאי איריא נזדמנה לו טבילה של מצוה הא אף לרחוץ כדרכו בלי טבילת מצוה נמי שרי דהא גרמא מותר אלא בודאי אף דאמרינן גרמא שרי היינו דשרי מדאורייתא אבל מדרבנן בודאי אסור ולכך דוקא בטבילה של מצוה שרינן וע"כ הא דמסיק הגמ' דפליגי רבנן ור' יוסי לאהדורי אגמי רבנן סברי טבילה בזמנה לאו מצוה ור' יוסי סבר טבילה בזמנה מצוה ולא מהדרינן היינו לאו מצוה לענין שלא יהדר אגמי מחמת הטבילה ויעבור על איסור לעמוד בפני השם ערום לא הוי הטבילה מצוה דהטבילה לא הוה כל כך מצוה שיעבור עבודה איסור דאורייתא דלא יראה בכ ערות דבר דזימנא דמשתלי ושקיל ידיהולכך מהדרינן אגמי אבל מצוה היא לענין איסור דרבנן לענין גרמא דאם לא כן תקשה לן אמאי לא מקשה הגמרא אי הכי מאי איריא נזדמנה ליה טבילה של מצוה דעל זה פליגי ר' יוסי וקאמר לעולם יורד וטובל כדרכו ורוחץ כדרכו מיבעי ליה דהא גרמא שרי אלא ע"כ אף דאמרינן עשיה הוא דאסור גרמא שרי היינו דשרי מדאורייתא אבל מדרבנן אסור אך במקום מצוה קצת שרי רבנן ולכך שפיר בעינן בספר תורה שבלה לגנוזה בכלי חרס וזה ברור: איברא דלכאורה יקשה לן אי אמרינן דגרמא שרי במחיקת השם מהא דאמרינן שבת (י"ד ע"א) וספר מאי טעמא גזרו ביה רבנן טומאה אמר רב משרשיה שבתחילה היו מצניעין את אוכלין דתרומה אצל ספר תורה ואמרו האי קדש והאי קדש כיון דקחזי דאתי לידי פסידא גזרו ביה רבנן טומאה ואי אמרינן דגרמא שרי מן התורה במחיקת השם אמאי גזרו רבנן טומאה לתרומה דנגע בספר הא הוה רק גרמא שיבא לידי מחיקה הספר תורה על ידי האוכלין כן הקשה לי ידידי הרב הגאון ר' אלי' אליעזר שיחיה מ"ץ דפה ובאמת אין כאן התחלת

קושיא דהא עד כאן לא אמרינן דגרמא שרי במחיקת השם אלא לגרום שימחוק שלא ע"י בזיון אבל לגרום מחיקה ע"י בזיון בוודאי אסור אף ע"י גרמא וראיה גדולה לזה מהא דאמרינן ראש השנה (י"ח ע"ב) וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינן שיהיו מזכירים שם שמים אפ"ל בשטרות וכך היו כותבין בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטלו הרי דאף דמחיקה ע"י גרמא שרי אפ"ל כל דרך בזיון אסור אף דהכא הוה במקום מצוה קצת להזכיר שם שמים אף על השטרות אפ"ל כל דרך בזיון אסור מן התורה וזה ברור: אך עדיין נשאר לנו קושיא על זאת הסוגיא הא דפריך הגמ' שבת (ק"כ ע"ב) חציצה תיפוק ליה משום דיו הא לפי מה שכתב הרמ"א (ביו"ד ס' קצ"ח ס"ו) דאותן שיש להן כמין קליעת שערות דבוקות זו בזו ונעשית ע"י שד וסכנה להסירם לא חייצי א"כ הכא נמי אמאי הוה הדיו חציצה הא ע"כ אי הוה מוחק הדיו הא הוה בזה איסור מחיקת השם א"כ הא הוה אי אפשר להסירם ואינו חוצץ כן הקשה לי ידידי הרב הגאון ר' אלי' אליעזר שיחיה מ"ץ דפה: ואמינא בזה דשפיר אתיא מהא דאמרינן (זבחים י"ט ע"א) בעי ר' זירא תפילין מהו שיחוצו אליבא דמאן דאמר לילה לאו זמן תפילין הוא לא תיבעי לך כיון דלילה חייצי יום נמי חייצי כי תיבעיא לך למאן דאמר לילה זמן תפילין מאי מצוה דגופא חייץ או לא חייץ איגלגל מילתא ומטא לקמיה דר' אמי אמר ליה תלמוד ערוך הוא בדינו תפילין חייצי המתבאר לנו מזאת הגמ' דהוה איבעיא להו אי תפילין חייצי או לא חייצי והטעם דתפילין לא חייצי משום דהוה מצוה דגופא דמצוה להניח תפילין כל היום והוה כגופא משום חביבותא דמצוה וכדכתב רבינו רש"י ז"ל דה"מ לא תבעיא לך דוודאי חייצי כדמפרש טעמא כיון דבעבודת לילה חייצי דהא לאו מצוה הוה דניהוי כגופא משום חביבותא דמצוה דכיון דיש מצוה בתפילין ואינו רשאי להסירן מעל ראשו שילך בלא תפילין דהא חובה היא כל היום הוה כמו גופא ולא חייצי משום חביבותא דמצוה או לא חייצי דגם דאינו יכול להסירם ואפ"ל נמי חייצי ומסקנת הגמ' דתפילין חייצי ואף דהא יש בה חביבותא דמצוה והוה כגופא אפ"ל נמי חייצי.

וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות כלי המקדש (פ' י' ה' ו') דכתב נאמר בבגדי כהונה על בשרו ולבשם מלמד שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו לבגדים אפ"ל נימא אחת או עפר או כינה מתה אם היתה בין בשר לבגד הרי זה חציצה ועבודתו פסולה לפיכך אין הכהן יכול לעבוד בתפילין של יד שהרי חוצצות: וראיתי למרן הכ"מ ז"ל שם דמקשה על הרמב"ם ז"ל למה השמיט מהלכה הך דינא דבית השחי מהו שיחוצן הא דבעיא לרבא (זבחים י"ט ע"א) בעיא רבא נכנסה לו רוח בבגדו מהו על בשרו בעינן והא ליכא או דילמא דרך לבישה בכך כינה מהו שתחוצן מתה לא תבעיא לך דוודאי חייצא חיה מאי מי אמרינן כיון דאתא ואזלא רביתא היא ולא חייצי או דילמא כיון דקפיד עלה חייצי עפר מהו שיחוצן עפר וודאי חייץ אלא אבק עפר מהו בית השחי מהו שיחוצן על בשרו בעינן והא ליכא או דילמא דרך לבישה בכך ופ"ל רש"י ז"ל בית השחי מהו שיחוצן אויר בית השחי כגון בתי זרועותיו של חלוקו שהוא רחב ואינו נוגע בבית השחי מהו שיחוצן וצריך שיהו בתי זרועותיו דחוקים ונוגעין בבשר והנה הרמב"ם ז"ל הביא להלכה כל הנך האבעיות של רבא דכתב בהלכה ז' וצריך להזהר בשעה שלובש שלא יהיה אבק בין בגדו לבשרו ולא כינה אע"פ שהיא בחיים ושלא תכנס הרוח בשעת העבודה בין בשרו לבגדו עד

שיתרחק הבגד מעליו ולא יכניס ידו תחת חלוקו לתוך חיקו ולא יצא שערו מן הבגד ולא יהיה בבגד נימא מדולדלת ואם היה שם אחד מכל אלו עבודתו כשרה, משום דלא איפשטו כל הנך בעיי ולפיכך פסק בהם רבינו דלכתחילה יש להזהר ומיהו בדיעבד אין לנו כח לפסול העבודה בכך ולאמר יביא קרבן אחר דאיכא למיחש שמביא חולין בעזרה והך אבעיא דבית השחי השמיט רבינו מהלכה ונראה דסבר רבינו דאין צריך להזהר מזה אף לכתחילה וכתב מרן הכ"מ ז"ל שרבינו לא היה גורס בית השחי מהו שיחוץ: ואמינא בזה דשפיר אתא דלרבינו נפשט לו זאת האבעיא של רבא דבית השחי דאינו חוצץ מהא דאמרינן נדה (י"ג ע"ב) אמר רב פפא שמע מינה מכנסים אסורים והא כתיב ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה ההוא כדתניא מכנסי כהנים למה הם דומים כמין פולניא של פרשים למעלה עדמתנים למטה עד ירכיים ויש להם שנצים ואין להם לא בית הנקב ולא בית הערוה ופי' רש"י ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל בהלכות כלי המקדש (פ' ה' ה' י"ח) פלמניא תלוי למטה ברוחב שלא יתעטף בית הערוה ויתחמם ואין להם לא בית הנקב ולא בית הערוה כלומר חללו רחב ותלוי למטה ולא היה תיק בין הירכיים להיות הערוה מתעטף בו שלא יבא לידי הרהור הנה מוכרח לנו מזאת הגמ' דגם אם לא הי' בגדי כהונה דחוקים על בשרו ונוגעין תחת זרועותיו נמי לא הוה חציצה דהא כל על בשרו כתיב גבי מכנסים ואפי"ה לא היו המכנסים נוגעין תחת הירכיים אלא היו רחבים ולא היו נוגעין תחת בשרו ולא הוה חציצה ולכך שפתים יושק דברי רבינו הרמב"ם ז"ל דהשמיט הא דבית השחי מהלכה וזה ברור בעזר השם יתברך שמו ויתעלה: והשתא הא לפי מסקנת הגמ' הוה דתפילין נמי חייצי ואף דהא לא היה יכול להסירם והוה כגופא מחמת חביבותא דמצוה אפי"ה חייצי וכן מוכח מהא דאמרינן פסחים (ס"ה ע"ב) אמר להם ר' יהודה לחכמים לדבריכם למה פוקקין את העזרה אמרו שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם והא קא חייץ לח הוא ואינו חייץ הרי דאף לגבי מצוה נמי אמרינן דחייץ ולא אמרינן דהא מחמת חביבותא דמצוה לא מקפיד ולא חייץ כן הכא שפיר מקשה הגמ' הא הוה חציצה הדיו ואף דניחא לי' הדיו ולא יכול להסירם דהא אי הוה משיר הדיו הוה איסור מחיקת השם אפי"ה הוה חציצה הא לא גרע מתפילין ומדמם אף דניחא ליה שלא להסירם משום חביבותא דמצוה אפי"ה הוה חציצה ולא הוה כגופא כן הכא נמי הוה חציצה הדיו ואף דאי אפשר להסירם מטעם מחיקת השם.

אבל התם גבי קליעת שערות שפיר אמרינן דלא הוה חציצה משום דהא יש סכנה אם יסירם ובזה בודאי אמרינן דלא הוה חציצה וחילוק גדול יש בין סכנה לאיסור: ואמינא לה מהא דאמרינן גיטין (פ"ד ע"א) תנו רבנן הרי זה גיטך על מנת שתעלי לרקיע על מנת שתרדי לתהום על מנת שתעביר את הים הגדול ברגליך אינו גט ר' יהודה בן תימא אומר כזה גט משום דכל תנאי שאי אפשר לו לקיים בסופו והתנה עליו מתחילתו אינו אלא להפליג בדברים וכשר איבעיא להו הרי זה גיטך על מנת שתאכלי בשר חזיר מהו לר' יהודה בן תימא אמר אביי היא היא פ' כמו דסבר ר' יהודה בן תימא על מנת שתעביר את הים ברגליך הוה הגט כשר משום שאי אפשר הוה מיקרי כן אמר הכא גבי איסור דאי אפשר לקיים מיקרי והגט כשר ורבא אמר אפשר דאכלה ולקיא דאיסור אפשר לקיים מקרי.

כן הכא אף דגבי סכנה לא הוה חציצה משום דהא הוה מטעם סכנה וסכנה אי אפשר הוה מיקרי וכל שאי אפשר להסירם לא הוה חציצה אבל גבי דיו הא הוה איסור ואיסור אפשר לקיים מקרי ולכך הוה חציצה ושפיר מקשה הגמ' דיו תיפוק ליה משום חציצה וזה ברור בעזרת השם יתברך שמו ויתעלה: והשתא לפי מה שבארנו דלשיטת הרב אלפסי והרמב"ם ורש"י ור"ח ור"ת והרא"ש ז"ל הוה הדין דגרמא במחיקת השם לא הוה אלא מדרבנן אך קבורה בלא כלי חרס הוה איסור מעשה בידים ואף בכלי עץ הוה איסור דאורייתא דהא בשעתא מיהו איתא מעט מחיקה דהא הלחלוחית יפעול מעט מעט בכלי עץ וכדאמרינן סנהדרין (ע"ז ע"א) הכא בלא שרגא מתחיל הבלא בשעתא כאשר בארנו לעיל: והנה ע"כ מוכרח לנו דשריפה וקבורה בלא כלים שוין הם לענין דזה לא הוה בזיון יותר מזה דאם לא כן יקשה לן הא דאמרינן תמורה (ל"ד ע"א) כל הנקברין לא ישרפו וכל הנשרפין לא יקברו ור' יהודה אומר אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברין רשאי אמר לו אינו מותר לשנות.

והנה הא דכל הנשרפין לא יקברו מפרש רש"י ז"ל הטעם דילמא אתי אינש ואשכח להו ואכל להו אבל הא דכל הנקברין לא ישרפו פריך הגמ' מאי טעמא ואמרינן משום דכל הנקברין אפרן אסור והנשרפין אפרן מותר אבל בלא זה הוה לן למימר דאף כל הנקברין ישרפו ולא אמרינן דשריפה הוה יותר בזיון מקבורה אלא ע"כ מוכרח לנו מזה דשריפה לא הוה יותר בזיון מקבורה בלי כלים: והנה הא דכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות יסודי התורה (פ"ו ה' ח') כתבי הקדש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור לשורפן או לאבדן ביד והמאבדן ביד היו מכין אותו מכת מרדות הנה בודאי לא כתב כן אלא על שאר כתבי קדש שאין בהן אזכרות ושמות דהא כתבי קדש עם אזכרות אם שרפן הי' לוקה מן התורה וכדמוכח מהא דאמרינן סנהדרין (קי"ג ע"א) כתבי הקדש יגנזו מתניתין דלא כר' אלעזר דתניא ר' אלעזר אומר כל עיר שיש בה אפ"ל מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת שנאמר ושרפת באש את העיר ואת כל שללה והיכא דאיכא מזוזה לא אפשר דכתיב לא תעשון כן לה' כו' הרי דאם שרף את השם הי' לוקה מן התורה משום לא תעשון כן אלא ע"כ דהרמב"ם ז"ל קאי על כתבי קדש שאין בהם אזכרות אפ"ה אסור מדרבנן למוחקן וכדמוכח מהא דאמרינן שבת (קט"ז ע"א) הגליונים וספרי צדוקים אין מצילין אותן מפני הדליקה ר' יוסי אומר בחול קודר את האזכרות שבהן וגונזן והשאר שורפן אמר ר' טרפון שאם יבאו לידי שאני אשורף אותם ואת אזכרות שבהן הרי להדיא דאף על כתבי קדש שאין בהם אזכרות נמי יש איסור שריפה והוא רק מדרבנן מדקאמר דשורפן אותם ואת אזכרות שבהם ומכלל דשלא ספרי צדוקים אסור לשורפן אף בלא אזכרות וגם דקאמר והשאר שורפן הרי שאינו של צדוקים אסור לשורפן ועל זה קאי הרמב"ם דאם שורף אותם הי' לוקה מכת מרדות: והנה אמרינן בבא קמא (ס' ע"א) ליבתה הרוח כולן פטורין ליבה וליבתה הרוח אם יש בליביו כדי ללבותה חייב ואם לאו פטור אמאי ליהוי כזורה ורוח מסייעתו כו' רב אשי אמר כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו הנ"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור הרי דמסיק הגמ' דלכך ליבה וליבתה הרוח אם אין בליביו כדי ללבותה אלא על ידי הרוח דפטור מטעם דהוה גרמא בניזקין וגרמא בניזקין פטור הנה אף דהרמב"ם ז"ל בהל' נזקי ממון (פ' י"ד ה"ז) כתב ליבה וליבתו הרוח חייב שהרי הוא גרם וכל הגורם להזיק משלם

נזק שלם ולא מחלק בין שיש בליבוי שלו כדי ללבות לא משום דהרמב"ם ז"ל סבר דלא הוה גרמא אלא כמו שכתב הש"ך ז"ל בש"ע חו"מ (ס' תי"ח סע' ט' ס"ק ד') דלכך מחייב הרמב"ם ז"ל ליבה וליבתה הרוח ולא מחלק בין שיש בליבוי שלו כדי ללבות או לא משום דהרמב"ם ז"ל סבר דגרמא הוה כמו גרמי דחייב דאנן דיינינן דינא דגרמי וכדאיתא ב"ק (צ"ח ע"ב) אבל גם הרמב"ם ז"ל מודה דליבה וליבתה הרוח דאם אין בליבוי כדי ללבות הוה רק גרמא וכדברי רב אשי שם: ולפי זה שפיר יש לנו תקנה לנידון דידן להני הקארעקטין דבאים אחרים ומוציאין אותן משם ומשתמשין בהן כל דבר בזיון יש לנו לאמר להמדפיסים שיעשו כן שיאמרו לא"י שיניחו את הכתבי קדש במקום אחד בחצר במקום שיש רוח ויקח הא"י גחלת ויניחו אצל הכתבי קדש בקש והם לא ילבו כל כך עד שיהא ללבותה בלא רוח אלא שיהא הרוח מסייעתם והוה רק גרמא ואף דאמרינן לעיל דגרמא אסור מדרבנן ולא שרינן גרמא רק במקום מצוה בטבילה של מצוה אבל בלא מצוה לא שרי' לנו, אך על ידי א"י הא יש מי שאומרים דשרי לעשות איסור מדרבנן וכדכתב מרן הב"י ז"ל בשלחנו הטהור או"ח (ס' ש"ז ס' ה') דיש מתירין היכא דצריך לדבר צורך הרבה ואף להיש אוסרין שם אף ע"י א"י אף בדבר שאסור מדרבנן: אך הא אמרינן פסחים (כ' ע"ב) מי אמר ר' יהושע גרמא אין בידים לא ורמינהו חביות של תרומה שנשברה בגת העליונה ותחתיה חולין טמאין מודה ר' אלעזר ור' יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו ר' אלעזר אומר תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד ר' יהושע אומר יטמאנה ביד והרמב"ם ז"ל פסק בהל' תרומות (פ"י ה"ד) כר' יהושע דכתב חביות שנשברה בגת העליונה והתחתונה טמאה אם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו יציל בידו בלא נטילת ידים ואף שהוא מטמאה והטעם כל שעתיד ליטמא מטמאין נמי בידים דהא בלאו הכי כשתרד יטמא שרי לנו נמי לעשות טומאה בידים כן הכא אף דגרמא אסור נמי שלא במקום מצוה אפ"ה הא בלא שום גרמא נמי עתיד להתבזות וימחקו דאחרים באים ועושים בהם כל צרכן בוודאי פסקינן דשרי לעשות גרמא ע"י א"י: וזה לא ניתן להאמר דשרי לעשות ע"י א"י אף בלא גרמא כיון דגרמא שרי וע"י ברא"ש ב"מ פ' השוכר את הפועלים הכי נמי שרי לאמר לא"י האחד הא כבר הוכחנו לעיל דגרמא אסור מדרבנן וגם הא מפורש הוא בחולין (ו' ע"א) הנותן לשכנתו עיסה לאפות וקדרה לבשל אינו חושש לשאור ותבלין שבה במה דברים אמורים בשאמר לה עשה לי משלי אבל אמר לה עשה לי משליכי כמאן דערב ליה בידים דמי וכתב הר"ן ז"ל שם מכאן למד הרשב"א ז"ל שאסור לאמר לחנוני א"י שיעשה לו מרקחת או לפלטר לעשות לו פת דטעמא דשרי ליקח מהן מרקחת ופת היינו דסתם כלים של א"י אינו בני יומן כדמוכח (ע"ז ל"ח) והוה נותן טעם לפגם דבדיעבד שרי אבל כשאמר להם לעשות לכתחילה הרי הוא כמבשל בכליהם לכתחילה דאסור כדאמרינן הכא דכיון דאמר לה עשה לי משליכי כמאן דערב בידים דמי א"כ איך שרינן לומר לא"י היכא דגרמא שרי דהא כמאן דעביד בידים דמי אלא אין עצה רק כמו שכתבתי דוקא: ומה גם דהא מוכח מהירושלמי מגילה (פ"א ה"ט) דכל שם שלא נתקדש מותר למוחקו מדאורייתא כדאמרינן התם דאמר רב שמעית מן חביבי אם יתן לי אדם ספר תילים של ר' מאיר מוחק אני את כל הללויה שבו לא נתכוין לקדשו הוה עיי"ש.

וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהל' יסודי התורה והא הקארעקטין לא נתקדשו דהא לא הוה כי אם לדוגמא בעלמא ואין בהם איסור תורה כי אם איסור דרבנן וכדכתב במחנה אפרים ז"ל בסופו. מכל הלין טעמא אסיקנא דיכול לעשות תקנה בזה האופן שבארנו לזאת אם יסכימו עמי גאוני דורינו שיח'.

כל זה כתבתי שלא להלכה רק להעיר את המעיין. כה דברי הצעיר משה קריינעש מפ"ק ווילנא יצ"ו: התשובה הזאת שלחתי להגאון מקאוונא אשר מכבר כתב תשובה בנדון זה לפה וזה אשר השיב: ב"ה יום ג' ט"ו שבת תר"מ קאוונא כבוד ידידי ה"ה הרב הג' המפורסם חריף ובקי בחדרי תורה סוע"ה כו' כש"ת מהו' משה קריינעש נ"י: אחדשה"ט מכתבו עם קונטרסו היקר ע"ד הקארעקטין הגיעני וראיתי כי דבריו נאמרים בחריפות ובקיאות בש"ס ופוסקים ובהשכל אך אין בכחי כעת להכניס א"ע בזה הענין עוד כי כבר כתבתי קונטרסי בענין הקארעקטין וע"כ אינו מן הצורך לדעתי לעשות כפי עצת כת"ר ע"י ליבה וליבתה הרוח אף כי זהו עצה נכונה עכ"ז קשה לעשות כן למעשה מחמת כמה טעמים וכן בענין גרמא בשריפת כתבי קודש גם אני העירותי בקצרה מכבר וע"כ אין לי לכתוב יותר מחמת חולשתי וטרדתי העצומה ולדעתי כבר כתבתי בקונטרסי איך דעתי לדינא ותו לא מידי ויקבל החוה"ש כנפשו ונפש ידידו דוש"ת חפץ בהצלחתו ובהצלחת כסאו מעלה יצחק אלחנן החופ"ק הנ"ל: גם שלחתי להגאון ר' ראובן הלוי שי' אב"ד דק"ק דענאבורג וזה אשר השיב לי: בע"ה יום ד' ט"ז טבת שנת זאת הברכה דענאבורג כבוד הרב המפורסם לגאון חריף ובקי סוע"ה צולל במים אדירים בים התלמוד בבלי וירושלמי כש"ת מהו' משה נ"י: עיינתי בתשובת מעכ"ת אשר העלה בחריפותו ובקיאותו וזה תשובתי בע"ה ואתחיל בהרמב"ם שכתב מעכ"ת הנה הרמב"ם (פ' ד' מהלכות סוטה ה' ד') כתב כסתמא דמתניתין (סוטה כ' ע"א) דאם אמרה איני שותה קודם שנמחקה המגילה מגילתה נגזת ע"כ, ולא ביאר הרמב"ם באיזה מקום נגזת והקשה שם הכ"מ הא שם בסוטה על מתניתין הנ"ל איתא בירושלמי דהיתה נגזת תחת צירו של היכל למה בשביל לשחקה ע"ש הביאו הך ירושלמי תוס' סוטה הנ"ל דה"מ מגילתה ע"ש וא"כ קשיא למה השמיטה הרמב"ם.

להבין מקודם סברת הירושלמי שהתיר לכתחילה להניח במקום התורפה שתהא נשחקה שם הא בש"ס בבלי קתני בכל מקום יגנוז אפי' בשם אחד שכתוב על ידות הכלים יגוד ויגנוז שבת (ס"א ע"ב): ואפי' עובד כוכבים כתב השם יגוד ויגנוז (ערכין ו' ע"א) יעו"ש פרש"י ד"ה יגוד ע"ש ועיין גיטין (מ"ה ע"ב).

וגם על המסבב הציר הא מכחו השמות של מגינת סוטה נשחקין ולא התירו בגמרא שבת (ק"כ ע"ב) רק גרמא שהמים מוחקין את השם ולא כחו. והא דכתב שם הרשב"א ד"ה לעולם דלא דמי למקרב כלי עם מים תחת הנר דהתם אם יפלו ניצוצות ודאי תכבה.

אבל כאן אפשר דלא ימחוק ע"ש משמע לכאורה מדבריו דלכך מותר לירד לתוך המים ולטבול עם השם משום דלא פסיק רישא הוא ולכאורה דבריו תמוהין דהא הגמרא אמר משום גרמא ובדבר שאין מתכוין ולא פסיק רישא מותר אף בכחו וגם הגמרא קורא מה שהמים מוחקין גרמא והרשב"א קורא זה מוחק בידיים: רק באמת כד דייקת בדברי הרשב"א ז"ל כוונה אחרת כוונתו דלכתחילה הקשה הרשב"א ממקרב את כיבוי דכיון

דמכניס ידו במים דמי למקרב את כבויו ובאמת מקרב את כבויו אינו אסור רק מדרבנן לפירש הרב ר' פורת אין איסור של קירוב כיבוי רק בנותן מים בכלי תחת הנר ועיין שבת (מ"ז ע"ב) תוס' ד"ה מפני ע"ש ולפירש ר"ת וגם פי' ר"ח שם בתוס' הנ"ל דלחזד תירוץ שם בתוס' אסור לפי הש"ס שלנו אף לרבנן לעשות מחיצה של מים בפני הדליקה בשבת משום קירוב כיבוי ולשיטת הרב אלפס אסור אף בטלית שאחזו בה האור ליתן על הטלית מים מצד אחר כמ"ש הרמב"ן והרשב"א משמו שבת ק"כ ע"ש והיינו דהרב אלפס חשיב זה ג"כ לקירוב כיבוי עכ"פ הכל אינו אלא מדרבנן כמ"ש הר"ן סוף כירה דקירוב כיבוי גרע מגרם כיבוי וכתב שם הטעם דלכך אסור קירוב כיבוי משום דאי שריית לי' אתי לכבוויי בידים ע"ש ויעוין ברשב"א סוף כירה ע"ש.

עכ"פ קירוב כיבוי לכ"ע אינו אלא מדרבנן וא"כ לכאורה קשה על הרשב"א הנ"ל שהקשה על הא דאמר שיורד וטובל עם השם הא דמי למקרב את כיבוי ולמה לא הקשה הא הוי מוחק בידים לפי הה"א של הרשב"א קודם שתירץ דכאן אפשר שלא ימחוק וא"כ ס"ד השתא דבודאי מוחק והו"ל להרשב"א להקשות הא מוחק בידים כמו שמסיק שם הרשב"א שאילו ודאי נמחק היינו כמשפסף ע"ש אע"כ הפי' בדברי הרשב"א דלפי הה"א של הרשב"א ג"כ היה סברתו דהכנסת בשרו למים אין ברי שימחוק דאל"כ הוה כמשפסף בידים וכמו שמסיק הרשב"א רק הפירוש בגמרא דבשעת הכנסת בשרו במים ליכא פסיק רישא דאל"כ לא הוה גרמא כמ"ש הרשב"א וכנ"ל רק כשזוהא אח"כ כדי טבילה במים בודאי ימחוק השם מחמת המים וכיון שאין מכניס אז השם במים רק דמים מוחקין השם ממילא מקרי גרמא לכך הקשה הרשב"א אף שמדאורייתא אין איסור דאינו רק גרמא כנ"ל רק אמאי אינו אסור מדרבנן כמקרב את כיבוי לשיטת ר"ח ור"ת הנ"ל דלהכי אסור ליתן כלי עם מים תחת הנר משום דאין מפסיק בין המים ובין הניצוצות לא כסברת הרב פורת משום שמא יגביה הכלי ושני הסברות סברת הרב פורת וסברא שני' כתב הרשב"א (סוף כירה) הלכך הקשה כאן הרשב"א לסברא שני'.

וגם הזכיר נותן מים על הטלית מצד אחרוהיינו לסברת הרב אלפס שאוסר גם בזו הזכיר הרשב"א סברתו שם (ק"כ ע"א) ד"ה הא כנ"ל אע"ג דרשב"א גופי' לא ס"ל כסברת האלפסי כמו"ש שם אעפ"כ הקשה כאן לסברתו הא אין מכבה בידים רק מקרב המים להאש וסוף כבה האש מן המים אעפ"כ אסור מדרבנן דמקרב כיבוי גרע מגרם כיבוי, וא"כ ה"נ מקרב השם להמים וסוף ימחקו המים את השם וכמו שהקשו בגמרא גבי שבת נמי כתיב לא תעשה כו' ור"ל ואעפ"כ אוסר ר"י גרם כיבוי מדרבנן וכמו כן יאסר גבי מחיקת השם ומשני בגמרא דגבי דליקה שאני מתוך שאדם בהול על ממונו וכו' וכמו כן הקשה הרשב"א דה"נ יאסר מדרבנן משום מקרב כיבוי וכאן ג"כ הוא מקרב מחיקתו וכנ"ל.

והכא ליכא לשנויי דשאני גבי דליקה מתוך שאדם בהול כמו שמשני הגמרא על ר"י גבי גרם כיבוי משום דעיקר איסור דקירוב כיבוי ילפינן ממתני' דסוף כירה כמו שתירץ שם ר"א והתם ליכא דליקה ולא שייך התם מתוך שאדם בהול כמו"ש התוס' התם ד"ה לימא ע"ש אע"כ גזירה בעלמא הוא אי שרית ליה קירוב כיבוי אתי לכבות בידים כמו"ש הר"ן הנ"ל וגבי גרם כיבוי דקיל מקירוב כיבוי כמו"ש הר"ן הנ"ל לא גזרו דלמא יכבה בידים

רק גבי דליקה ומתוך שאדם בהול לר"י ורבנן פליגי גם גבי דליקה רק קירוב כיבוי דגרע מגרם כיבוי גזרו רבנן אף שלא במקום דליקה ואף רבנן דר"י ס"ל כן לכך הקשה הרשב"א דגם גבי מחיקת השם יגזרו מקרב המחיקה אטו שמא ימחק בידים וע"ז תירץ הרשב"א דלא דמי הך קריבה דמחיקה לקריבה דמים לאש דהתם אם יקרבו זה לזה ממש ודאי תכבה האש הלכך אי שרית לי' קריבה מעט יקרבו ממש המים להאש ואז יהא נקרא מכבה בידים אבל כאן בקרבתו השם להמים לא ימחוק בודאי וזה מוכיח הרשב"א דאי ימחוק בודאי בקרבתו השם להמים א"כ מקרי משפשף ממש אע"כ לא ימחוק בודאי בקרבתו להמים רק אח"כ כששוהא במים כדי טבילה ימחקו המים בודאי דהא הדיו לחה הוא כמ"ש בגמרא וזה מקרי גרמא וא"כ ליכא בהך קריבה כלל מחיקה בידים הלכך לא גזרינן שמא ימחוק בידים בשפשוף אבל התם גבי קריבה דכיבוי כיון דאח"כ כשיתקרבו זל"ז תיכף יכבה גזרינן הך קריבה שמא יקרבו בידים ממש המים להאש ואז יהי' נקרא מכבה בידים אבל גבי גרם כיבוי דר"י דמיירי בכלים ואף אם יקרבו אצל האש ממש לא יהי' מכבה בידים רק שיתפקעו ויגרם לכיבוי לכך פריך יגזור ג"כ גבי מחיקה כך ומשני גבי דליקה שאני מתוך שאדם בהול: רק לכאורה דברי הרשב"א במה שהקשה מאי טעמא אינו אסור לטבול בשם כמו מקרב כיבוי כו' קשה להבין הא מדברי התוס' שבת (דף מ"ז ע"ב) דבור המתחיל מפני שם בסוף דבריהם משמע דקירוב כיבוי מקרי שנתכוין לכבות וכ"כ שם הרשב"א בהדיא ד"ה מפני שם בסוף דבריו דעיקר איסור דנתינת כלי מים תחת הנר משום דמתכוין לכיבוי דמסיק שם אבל הכא דמתכוין לכיבוי אסור ע"כ וכ"כ שם הר"ן הנ"ל וז"ל ואיכא למימר דלא אסרו רק בנותן על מנת לכבות דאי שרית ליה אתי לכבווי בידים ע"ש וא"כ מאי הקשה הרשב"א על טבילה הא התם אין מכוין רק לטבול ולא למחוק השם רק לכאורה נוכל לומר על הרשב"א כמו שמקשה הגמרא מגרם כיבוי שאוסר ר"י ולטבול שרי עם השם.

ולמה לא חלקו בגמרא דגרם כיבוי שאוסר ר"י משום שמתכוין לכיבוי וכאן אינו מכוין אלא לטבול ולא למחיקת השם ומסתמא סובר הגמרא דגם במחיקת השם כיון דשרי בגרמא מותר אף במכוין שימחק הלכך הקשה הרשב"א שיאסר משום מקרב דקירוב גרע מגרמא כמו שהבאתי מר"ן הנ"ל רק דהשלטי הגבורים שם באלפסי ק"ך הנ"ל כתב דגרם כיבוי לרבנן אינו מותר רק באין מכוין לכיבוי ור"י אסר אף באין מכוין לכיבוי רק בפסיק רישא כמו בכלי חרס חדשים שבודאי יתפקעו ע"ש וכן משמע ממתניתן שם (ק"ך ע"א) דקתני ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים כו' בשביל שלא תעבור הדליקה משמע מלאים אין עושה רק שלא תעבור הדליקה ולא בשביל שיפקעו ויכבו ואעפ"כ אסר ר"י בכ"ח חדשים משום פסיק רישא ופריך הגמרא שפיר גבי מחיקת השם נמי אע"ג שכוונתו לטבול ולא למחוק השם כיון דפסיק רישא הוא כנ"ל יאסר ג"כ בגרמא כמו גרם כיבוי לר"י ומשני התם משום דאדם בהול כו' וא"כ הדרא קושיא לדוכתי' מאי מקשה הרשב"א ממקרב כיבוי, הא שם איירי במכוין לכיבוי כמו שכתבו הראשונים הנ"ל: להבין תחילה מה שכתבו הראשונים תוס' (מ"ז ע"ב) הנ"ל והרמב"ן והרשב"א בדף ק"כ הנ"ל לשיטת האלפס לחלק בין מחיצה של מים למחיצת כלים כיון שאין דבר מפסיק בין האש והמים מקרי קירוב כיבוי ואם דבר מפסיק מקרי גרם כיבוי:.



לכאורה קשה לפי הנ"ל דעיקר קירוב כיבוי מקרי שנתכוין לכבות וגרם כיבוי נמי אסור במתכוין לכבות כמו"ש לעיל בשם שילטי הגבורים דרבנן לא שרו רק באין מתכוין לכבות רק שלא תעבור הדליקה. וא"כ מאי נ"מ בין מחיצה של מים למחיצה של כלים דבמתכוין לכבות שניהם אסורים ובאין מתכוין צ"ל שניהם מותרים לפי הנ"ל.

רק נלע"ד כי זה אין סברא לומר דדבר שטובה לאדם שתעשה הדבר נאמר שלא יכוין שיעשה הדבר שהוא לטובתו כיון דפסיק רישא הוא ויודע שיעשה הדבר בע"כ, וע"כ רוצה בזה א"כ איך שייך לומר כשמתכוין יהא אסור וכשלא יכוין יהא מותר דכיון שטובתו היא יחשב כמתכוין וכן מוכח משבת (קל"ג ע"א) דאומר אבי הבן לקוץ בהרת בנו הוא מתכוין ופריך ואי איכא אחר ימול אחר ולא פריך ימול הוא עצמו ולא יאמר לקוץ בהרת בנו הוא מתכוין רק למול הוא מתכוין וממילא יקוץ הבהרת אע"כ לא שייך זה לאמר אצל האב כיון דע"כ טובתו הוא ופסיק רישי' הוא הוה כמתכוין ולא דמי למה שאמר בפסחים (כ"ה) דלא אפשר ולא מתכוין שרי ובמתכוין אסר רבא אף לר"י דהתם הנאה באה לו לגופו באותה שעה וכי לא מתכוין ממעט הנאתו אבל בקציצת הבהרת הטובה שוה היא בין מתכוין ובין לא מתכוין וכן כאן גבי גרם כיבוי כיון דבכלי חרס חדשים פסיק רישי' הוא דבע"כ יתפקעו.

וא"כ הנאת הכיבוי יהא לו בע"כ בין יכוין ובין לא יכוין אין שייך לחלק לאסור בכוונה או שלא בכוונה כיבוי להתיר רק ה"פ דכאן האיסור בדרבנן, ויש נ"מ בין מקרב כיבוי דהיינו עושה מחיצה של מים ובין עושה מחיצה בכלים דהכא נראה לכל יותר כוונתו דמתכוין לכבות אבל בכלים יותר נראה כוונתו כדי שלא תעבור הדליקה.

וזוהו כוונת המשנה שלא תעבור הדליקה ור"ל שנראה כוונתו לכך ואע"ג דבאמת כוונתו גם לכבות ובזה הלשון כתב הב"י (בה' שבת סי' של"ד) על מ"ש בטור טלית שאחז בה האור כו' ע"ש בב"י שכתב אבל מדברי שאר פוסקים כו' וכתב שם כדי שלא יראה כמתכוין לכבות אבל הוא ודאי מתכוין לכבות ע"ש רק שכתב שם על הטור שהוא לא סבירא ליה כן רק המ"א (בס' של"ד ס"ק כ"ה) כתב בשם הב"ח הפירוש בהטור ג"כ באופן זה דהיינו שלא יעשה מעשה הנראה שמכוין לכבות ע"ש ועיין בר"ן על מתניתין שבת (ק"ט ע"ב) אין אוכלין איזובין בשבת וכתב שם שניכר לכל שלצורך רפואה אוכל אותו ע"ש והלכך כל האוכלין אוכל אדם לרפואה אע"פ שהוא מתכוין לרפואה כיון שאין ניכר לכל שהוא עושה לרפואה לא גזרינן אטו שחיקת סממנים אבל דבר שניכר לכל שהוא עושה משום רפואה גזרינן משום שחיקת סממנים וכן בנ"ד אם נראה לכל שכוונתו לכיבוי גזרינן דאתא לכבויי בידים כמ"ש הר"ן הנ"ל סוף כירה.

אבל גרם כיבוי שאינו נראה לכל שכוונתו לכבות לא גזרינן דילמא אתא לכבויי בידים אע"ג דכוונתו לכבות כמו כן הוא כוונת הרשב"א שהקשה דדמי לקירוב כיבוי כיון שאין מפסיק בין מים להשם ניכר לכל בשעה שיורד למים שכוונתו למחוק השם ודבר הנראה כוונתו גזרינן שמא ימחוק בידים לכך אמר הרשב"א שמי שיראה שהולך למים כיון דלא פסיק רישי' הוא ואין ידוע אז כוונתו כיון דקיי"ל בכל התורה כולה דבר שאין מתכוין ולא פסיק רישא מותר ומי שיראה אותו שיורד למים יחשוב אולי יצא מיד ולא ימחוק השם.

ומי שרואה ששוהא במים הוא רואה שטובל וכוונתו לטבול ואין נראה שכוונתו למחוק השם הלכך כיון שאין נראה כוונתו לכל לא גזרינן גרמא אטו מחיקה בידים וזה לא שייך רק בגזירה דרבנן ואם נראה כוונתו לכל גזרינן ואם לא נראה כוונתו לא גזרינן וכנ"ל אבל בדאורייתא כגון גבי קציצת בהרת ע"י מילת בנו אע"ג דאין רואין כוונתו כי הכל אומרים כי למול את בנו מכוין אעפ"כ כיון שהוא מכוין ג"כ לטובתו לקוץ את בהרת בנו אסור בדאיכא אחר לפי הה"א של אביי דגם בפסיק רישא איכא נ"מ בין מכוין ללא מכוין וזה שכתבתי בדאורייתא אין נ"מ בין הכרת האחרים או לא ובארתי הגמרא הא דאומר באומר לקוץ בהרת בנו אין נ"מ לאב שמל בין אומר או לא אומר כי הכל טובתו הוא.

וזה משמע לפי פ"י הרא"ה הביאו הר"ן בחידושו וכן הרשב"א כתב שם לחד תירוצו דלהכי מותר בסיב אע"ג דפסיק רישי' משום שעוסק במלאכה אחרת לא בקציצת בהרת אבל כשעוסק בקציצת בהרת כיון שטובתו הוא אסור בדאיכא אחר לאביי. אבל לשיטת הרמב"ן הוא באופן אחר הגמ' ועיין ברמב"ן בחידושו וקשה מאד פירוש הגמ' לשיטת הרמב"ן ולא רציתי להאריך כי אין ענין לנידון דידן: ונהדר לנדון הירושלמי הנ"ל שהקשינו איך מותר המסבב הדלת לשחק את השמות של פרשת סוטה הא כחו הוא והתורה לא התירה רק גרמא וגם איך התירו להצניע שם במקום שהיא נשחקת בודאי ופשוט נוכל לומר דעל המסבב לא קשיא כלל דלאו פסיק רישא היא דישתהא זמן רב עד שישחקו והמסבב אין מכוין לשחקה רק לפתוח הדלת ודבר שאין מתכוין ולא פסיק רישא מותר בכל התורה כולה לר"ש וגם על המצניע אין קשיא איך הצניע במקום שתהא נשחקת רק נוכל לומר דהירושלמי אזיל לשיטתו דמשמע מלשון הירושלמי ריש כל כתבי דכל דבר שטעון גניזה מצילין מפני הדליקה יעו"ש בקרבן עדה דה"מ ומצילין אותן כו' שם אי נמי ע"ש והפ"מ פ"י שם הגמ' כהך אי נמי, הלכך משמע דכל השמות שאין מצילין אותן מפני הדליקה אינן טעונין גניזה ועי' בגמ' דידן שבת (קט"ו ע"א) ס"ל לר"י בר"י דכתובה בכל לשון מניח במקום התורפה ע"ש: והנה בגמ' דידן ובירושלמי ריש כל כתבי איתא דברכות אין מצילין מפני הדליקה ואפי' עם השמות כמו"ש בגמרא דידן (קט"ו ע"ב) בברייתא הלכך לפי הירושלמי כל שם שאין כתוב במקומו במקום דניתן לכתוב בס"ת תפילין ומזוזות וכתבי הקודש אין מצילין מפני הדליקה ואין צריך גניזה ופ' סוטה איתא בירושלמי סוטה (פ' ב' ה' ד') דכיון דניתן למחיקה אין מטמא את הידים הביאו הירושלמי זה תוס' סוטה (י"ד) דה"מ לא על לוח שם ע"ב ע"ש וכן פסק הרמב"ם (פ"ט מה' אבות הטומאה ה"י) וכמו ברכות שכתב שם שאינו מטמא את הידים ומפני שניתן למחיקה סובר ר' שמעון בירושלמי (פ' ב' ה' ד') דיוכל לכתוב על עור בהמה טמאה הלכך כיון דדמי פ' סוטה לברכות שאין מצילין מפני הדליקה ברכות כמו כן אין מצילין פ' סוטה וכיון דאין מצילין לשיטת הירושלמי כמו כן א"צ גניזה רק אפשר דסובר הירושלמי דבקום בזיון אסור להשליכם רק גונזין אותה במקום קדוש ושם היא נשחקת: וגמרא דידן שבת (קט"ו ע"א) לא ס"ל כן רק אף שאין מצילין מפני הדליקה אעפ"כ טעון גניזה וכן איתא שבת (ס"א ע"ב) דאמר ברכות וקמיעין אין מצילין ופשיט התם משם שכתוב על ידות הכלים דנגנזין והיינו שיש בהם קדושה לענין שנגנזין כמו"ש שם וכן פסק הרמב"ם גבי ידות הכלים (פ' ו' מה' יסודי התורה ה' ו') ע"ש רק אם כתובין

בכל לשון או בכתב אחר פסק (בפרק כ"ג מה' שבת ה' כ"ו) דמניח במקום התורף כר"י בר"י שבת הנ"ל אבל אם כתוב השם בלשון הקודש ובכתב אשורית זה כבר פסק בה' יסודי התורה הנ"ל שנגזז הלכך שפיר השמיט הרמב"ם הך ירושלמי הנ"ל שהוא פסק כגמ' דידן דאע"פ שאין מצילין מפני הדליקה אעפ"כ נגנזין כשאר ספרי הקודש ואין נגנזות לכתחילה במקום שתהא נשחקת: ועוד נדבר בנידון הזה דלולי מסתפינא שלא דברו הראשונים באופן זה הוה אמינא דכל היכא דכתוב בלשון עשיה אינו אסור מדאורייתא רק במתעסק בדבר זה לעשות כגון שעושה דבר כדי למחוק השם אבל אם מתעסק בדבר אחר בדבר של היתר וממילא נמחק השם אף בכחו מותר וזה נקרא גרמא וכגון כאן דעוסק בטבילה וממילא ימחק השם אף בכחו מותר מן התורה דילפינן ממצורע דיליף הגמרא לעשות (שבת קל"ג ע"א) דאם עוסק במלאכת היתר כגון לקשור מנעליו ולישא משא על כתפו ומפני זה ימעך בהרתו מותר והרמב"ן משמע שגורס שם לא כפי' רש"י רק גורס לעשות אי אתה עושה אבל אתה עושה בסיב כו' וכן הגר"א בהגהותיו על ספרי כתב הגרסא כך וכן המשל"מ (פרק י' מה' טומאת צרעת ה"ה) גרס כך רק שכתב שם המל"מ דמיתור דלעשות דריש עכ"פ כיון דלעשות קאי על האיסור לפי גרסתם יוכל להיות דילפינן מזה כל איסורי עשיה דדוקא בעוסק בדבר האיסור ולא בעוסק בדבר ההיתר וממילא נעשה האיסור והא דאסור גבי עשיה דשבת כשעוסק בדבר ההיתר ופסיק רישא כשנעשה האיסור דיש נ"מ בין עשיה דשבת ובין עשיה דשאר לאוין דעשיה דשבת קאי על התחלת מלאכה דהתחלת מלאכה יהא נעשה ע"י כח האדם אבל אח"כ כשיגמור ממילא כגון זורה ורוח מסייעתו חייב משום מלאכת מחשבת אסרה תורה כמו"ש ב"ק (ס' ע"א) אבל כל עשיות דבלאוין אחרים צריך להיות כל הדבר ע"י העושה ועי' תוס' ב"ק ס' הנ"ל דה"מ ר"א שכתבו גבי המבער ע"ש וגבי שבת כל שנעשית טובתו ע"י כחו אף ממילא מקרי מלאכת מחשבת אבל שאר עשיות בעינן כל העשיה שיעסוק בהאיסור וחזינן גבי שבת כשיתן קדרה אצל האש או פת בתנור החיוב סקילה הי' בא לסוף כשיתבשל ממילא וכשיאפה ממילא דהא התירו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה אלמא הסקילה בא ממילא וכאן גבי מחיקת השם הא מקרב השם במים כמו הקדירה אצל האש ואח"כ מוחקין המים כמו האש שמבשל הקדירה ואעפ"כ כאן מותר משום מה שכתבנו דעשייה דשבת קאי על התחלת המלאכה וכאן קאי על כל המלאכה וכן גבי מצמצם דחייב רחמנא ברציחה מריבויי דקרא סנהדרין (ע"ו ע"ב) וכאן גבי טבילה עם השם במים הא כובש השם ג"כ במים עד שנמחק וגם גרע ממצמצם דהא הוא בעצמו הכניס השם למים וכובשו שם עד שנמחק ש"מ דסתם עשייה דוקא שהוא עושה בעצמו כל האיסור והא דפריך כאן מעשייה דשבת גבי שבת נמי כתיב לא תעשה כו' היינו דכאן גבי שבת לא התחיל כלל במלאכה רק עשה גרם להתחלת מלאכה ומדמה הגמ' גרם להתחלת מלאכה דגבי שבת דאוסר ר"י כמו כן יאסר כאן גבי גרם סוף המלאכה דהא התחלת מלאכת המחיקה הי' מכחו לשיטת הרשב"א וסוף מלאכת המחיקה היה ע"י גרם ויאסר גם כן מדרבנן כמו גרם התחלת המלאכה דשבת ומשני דהתם מתוך שאדם בהול כו' הלכך לפי הנ"ל נוכל לומר על הירושלמי אע"ג דפסיק רישא היא דבסיבוב הדלת ימחק המגילה עכ"פ כיון דמתעסק במלאכתו לפתוח הדלת לא איכפת לן מה שיגרום זה שימחק המגילה כמו המתעסק בלקשור מנעלו ולישא המשא ומחמת

זה ימעך הבהרת ולא דמי לעוסק במילה ומחמת זה יקוץ הבהרת דהתם עוסק בקציצת הבהרת עצמו וכמ"ש הרא"ה הנ"ל שהביא הר"ן בחידושו הנ"ל והרמב"ם שלא כתב הך ירושלמי דנגזת תחת צירו של היכל או מפני הטעם שכתבנו לעיל: או יוכל להיות לענ"ד כי הרמב"ם ז"ל לא פסק כר"ש בדבר שאין מתכוין רק במידי דלאו דאורייתא כמו בשבת דלר"י גופא לאו דאורייתא כמ"ש התוס' שבת (מ"א ע"ב) דה"מ מיחם ע"ש ומה שפסק פ' ה' מה' נזירות ה' י"ד דנזיר חופף משום דאין מתכוין להשיר השער משום שמשמע שם מדברי הרמב"ם דאפי' בפסיק רישא אינו אלא מדרבנן דכתב שם ולא יסרוק במסרק ולא יחוף באדמה מפני שמשרת את השער ודאי ואם עשה כן לא הי' לוקה ע"כ ואמאי לא הי' לוקה הא משרת השער ודאי ולעיל שם ה' י"א פסק דאף תלש בידו הי' לוקה לבד בסם פסק דלא הי' לוקה שם ה' י"ב.

ועוד קשה דמשמע מדבריו דמשהו סריקה לחפיפת אדמה ובשניהם משיר השער ודאי לכאורה איתא בגמ' להיפך נזיר (מ"ב ע"א) דפריך כיון דמתניתין קתני חופף אתא כר"ש א"כ אפי' סורק נמי משמע דסורק נמי לאו פסיק רישא הוא דאל"כ לא הוה מקשה מסריקה על חפיפה ותירץ הגמ' משום דכל הסורק מתכוין להסיר נימין המדולדלין וגבי אדמה קתני מפני שמשרת וגם קשה על רש"י שבת (נ' ע"ב) דה"מ אבל לא סורק במסרק דודאי משיר ע"ש ובשבת (פ"א ע"ב) פירש בהדיא בדה"מ אבל לא סורק משום דפסיק רישא הוא ומודה ר"ש משא"כ בחפיפה ע"ש ולכאורה הוא נגד הגמ' נזיר הנ"ל: לכך נראה לע"ד דרש"י והרמב"ם דייקי מהגמ' נזיר דמאי מתרץ דכל הסורק להסיר נימין המדולדלין מכוין כיון דסורק לאו פס"ר הוא כמו חפיפה וחפיפה גם כן יוכל להשיר השער למה לא יכוין בחפיפה להסיר נימין המדולדלות כמו גבי סריקה אלא ס"ל לרש"י והרמב"ם דזה אף לדעת המקשן דפריך אבל לא סורק אתאן לרבנן סובר גם כן דסורק הוה פסיק רישא רק דסובר כיון דלר' שמעון תלוי בכוונה היכא דהוה פסיק רישא דלא ניחא לי' אינו אסור כפי' הערוך שבת (ק"ג ע"א) הביאו שם התוס' דה"מ לא צריכא ע"ש ומשמעשם מתוס' דלדעת הערוך אף בשאר איסורין של תורה מותר לאו דוקא איסור שבת כמו"ש שם התוס' מהא דזבחים המתנדב יין ע"ש הלכך גבי נזיר עקירת שער או בחפיפה או בסריקה מסתמא לא ניחא לו דמאי טובה היא לו לעקור מעט שערות דעיקר גילוח יהא לו בעת טהרתו ואדרבה מסתמא נזהר בכל מה שיכול שלא לעקור השערות כדי שלא יעבור על הלאו כיון דהנאה לית ליה כלל מעקירת מעט השערות מסתמא כל מה שיוכל ליהזר מחמת הלאו מיזהר זהיר ועי' רש"י שבת (ע"ה ע"א) ד"ה טפי ניחא ליה וכתב שם רש"י משום דכל עצמו מתכוין וטורח שלא ימות בידו ע"ש ור"ל הלכך הותר אף בפסיק רישא וכתב שם רש"י וכי מודה ר' שמעון במידי דלא איכפת לו ע"ש.

והקשה שם התוס' ד"ה טפי הא לקמן (ק"ג ע"א) דאמר לא צריכא דקעביד בארעא דחברי' ופי' רש"י לא איכפת לו ליפות אלמא במידי דלא איכפת לי' גם כן שרי ר"ש בפסיק רישא והתוס' פירשו שם הנך שני סוגיות (דדף ע"ה ודף ק"ג) משום מלאכה שאינה צריכה לגופא ועי' (בדף ק"ג) תוס' ד"ה בארעא דחברי' ע"ש וזה הטעם לא שייך רק גבי מלאכת שבת כמו"ש התוס' זבחים (צ"ד ע"א) ד"ה אבל ועי' תוס' שבת (מ"ב ע"א) ד"ה אפי' שם בסוף דבריהם ע"ש אבל לפי פ' הערוך משום אין מתכוין הוא

ופסיק רישא דלא ניחא ליה שייך בכל התורה ועיי' ברשב"א כתובות בסוגיא דפ"פ (ו' ע"א) ד"ה ובפרק הבונה דכתב דפי' הערוך משום דבר שאין מתכוין הוא הלכך שייך זה בכל איסורי תורה כמו שהביא התוס' הנ"ל מהמתנדב יין ועי' תוספות כתובות (ו' ע"א) ד"ה האי מסוכרייא ע"ש: ונחזור לקושית התוס' שהקשו על פי' רש"י (ד' ע"ה) דפי' רש"י וכי מודה ר"ש במידי דלא איכפת לו שהקשו (מדף ק"ג ע"א) ונראה לע"ד לפרש דברי רש"י ז"ל דהנה לפי מה שפירשנו דרש"י ס"ל כשיטת הערוך ומשום אין מתכוין וכמו"ש הרשב"א בכתובות הנ"ל דפסיק רישא דלא ניחא ליה פטור לר"ש משום אין מתכוין קשיא לכאורה על רש"י זבחים (צ"ב ע"ב) ד"ה הא ר"ש דהקשה רש"י שם הא הוי פסיק רישא ותירץ רש"י אפשר דמזלף לי' בטיפין דקין ע"ש.

קשיא לכאורה הא לפי' הערוך הוה פסיק רישא דלא ניחא לו בכיבוי ובפרט שאיסורא הוא בודאי לא ניחא ליה וכן משמע בהדיא מדברי התוס' שבת (ק"ג ע"א) ד"ה ל"צ שם באו"ד דלפי פי' הערוך גבי המתנדב יין מותר לזלף על האש אף בפסיק רישא וכ"כ התוס' בהדיא בכתובות (ו' ע"א) ד"ה האי מסוכרייא דעיקר ראיתו של הערוך הוא משם ואם כן לכאורה קשה על רש"י זבחים הנ"ל: ונראה לע"ד לפרש דברי רש"י דהנה הרשב"א א בכתובות (ו' ע"א) ד"ה ובפרק הבונה כתב הא דפריך הגמ' שבת (קל"ג ע"א) ואי איכא אחר ליעבד אחר קאי הקושיא גם לרבא דפסיק רישא דלא ניחא לו מותר לר"ש משום אין מתכוין וכתב שם הרשב"א דלא כרש"י שפירש דפריך לאביי מקמי דסברה דמודה ר"ש בפ"ר ע"כ ע"ש ונראה לע"ד דתליא בפ' הגמרא שם (קל"ג) שהבאתי לעיל פי' הרמב"ן ופי' הרא"ה דלפי' הרמב"ן שוה מתכווין למול אף שיקצוץ בהרתו או בהרת בנו דפסיק רישא הוא לעושה בסיב או במוט דגם שם הוא מתכוין לנעל שברגלו ולמשא על כתפו ולרבא הוה פסיק רישא למעך בהרתו וטובתו וכל שהוא טובתו הוה לכאורה כמכוין ועי' תוס' שבת (מ"א ע"ב) ד"ה מיחם שם בסוף דבריהם ואעפ"כ התירה כאן התורה כיון דהתחלת כוונתו הוה בדבר אחר ולא התחיל משום לקצוץ בהרתו.

כן גבי מילה כיון דהתחלת כוונתו כדי למול ולא לקצוץ בהרתו אע"ג דטובתו היא שיקצוץ בהרתו צריך להיות מותר כמו בסיב ואם כן למה צריך התורה לכתוב בשר להתיר מילה בצרעת וקשיא לרבא כמו לאביי וצריך לתרץ לרבא באומר לקוץ בהרתו או בהרת בנו מכוין והיינו לכתחילה הוא כוונתו לצורך קציצת בהרתו ואעפ"כ התירה התורה משום המצוה והלכך כי פריך הגמ' ליעבד אחר פריך אף לרבא וזאת היא כוונת הרשב"א בכתובות הנ"ל אבל לפי' הרא"ה דסובר דיש נ"מ בין עוסק בדבר אחר היינו לקשור מנעלו ולישא המשאוי וממילא ימעך הבהרת ובין מילה שעוסק בקציצת הבהרת ממש הלכך לרבא מודה ר"ש בעוסק בקציצת הבהרת ממש בפסיק רישא אף שאין מכוין ואף אחר אי לא קרא דבשר הוי אסור למול דהא הוא קוצץ בהרתו ממש הלכך אליבא דרבא אין קשיא ליעבד אחר הא באחר נמי איכא הלאו בפסיק רישא לר"ש אף שאין מכוין כשעוסק בקציצה ממש רק מצות מילה דוחה הלאו אין נ"מ בין אב ובין אחר רק לאביי קודם דסברה מרבא הוה ס"ל דלר"ש צריך לעולם כוונה אף בפ"ר ואף שעוסק בקציצת בהרת ממש דהא תירץ לעיל דהאי דרשה דדריש הברייתא מבשר אתיא כר"י דלר"ש לא איצטריך בלא מתכוין אף שעוסק בקציצת בהרת ממש וע"ש בתוס' ד"ה

באומר ע"ש הלכך לדידי' מקמי דסברה ליכא באחר שום איסור כיון דאין מתכוין ומעשה בלא כוונה אף בפסיק רישא ועוסק בדבר האיסור ממש אין אסור לר"ש לאביי מקמיה דסברה הלכך פריך ליעבד אחר וזה הוא כוונת רש"י ופשטי' דגמרא שם מדפריך הגמ' ואביי אליבא דר"ש ולא פריך גם לרבא אליבא דר' שמעון מוכח כשיטת רש"י והרא"ה ולא רציתי להאריך כי אין לנו להכריע בין הראשונים: ונחזור לקושית התוס' (ע"ה ע"א) ד"ה טפי שהקשו על פי' רש"י דכתב ומודה ר"ש במידי דלא איכפת לו הקשו (מק"ג ע"א) דקאמר בארעא דחבר' ופרש"י לא איכפת לי' ליפות ולפי הנ"ל ניחא דהתם אינו עושה עסק ביפוי הקרקע רק הוא תולש עולשין לאכילה וממילא מיפה הקרקע רק בדבר שהיא טובתו אסור משום מלאכת מחשבת דטובתו הוה כמכוין וכמו שהבאתי מתוס' מ"א ד"ה מיחם הלכך אחר שאינתועלת לו ביפוי הקרקע ואין מחשבתו על יפוי הקרקע לא מקרי גבי דידי' מלאכת מחשבת ומצאתי סברא זו בהר"ן בחידושיו שכתב כן בשם הרא"ה.

ופעם אחת השבתי על דעת הרמב"ם שהשמיט כלל התירוץ של הגמ' דקא עביד בארעא דחבר' ותרצתי ע"פ הגמרא דמנחות (ס"ד ע"א) דפליגי אי אזלינן בתר מעשיו אי אזלינן בתר מחשבתו רק כאן אין מקום להאריך בנידון זה: וניהדר לדידן הלכך בדף ע"ה נראה דרש"י אין סובר כדעת התוס' שם ד"ה כי היכי דכתבו דיש שני מיני דמים בחלזון ע"ש.

רק או רש"י ס"ל כל"א שכתב בריש שמונה שרצים דמקצת הדם אינו חייב רק משום צובע ולא משום נטילת נשמה או ס"ל כדעת הר"ן שכתב בחידושיו בריש שמונה שרצים חילוק אחר בין דם חלזון לדם שאר שרצים ואינו חייב בדם חלזון במקצת משום נטילת נשמה רק עד שימות הלכך לפי שיטת ר"ן הנ"ל לא אמרינן כשיטת התוס' דיש בחלזון שני מיני דמים דקאמרינן כולם דם הנפש ואם כן כשימות החלזון בהוצאת הדם הוא ממש עוסק בידיים במיתת החלזון ופסיק רישא הוא חייב לר"ש אף במידי דלא איכפת לו כמו אחר שמל בבהרת וכנ"ל הלכך פרש"י דכיון דכל עצמו מתכוין וטורח שלא ימות הלכך אפי' מת מקרי מתעסק ואע"ג דמתעסק בשבת פטור משום מלאכת מחשבת כדפרש"י ד"ה מתעסק עכ"פ כיון דרש"י מסיים שם ולא הוה מלאכת מחשבת שאין מתכוין שימות משמע דלר"ש כה"ג מותר בכל איסורי תורה.

וכן איתא שם בתוס' ד"ה מתעסק הוא ע"ש שכתבו דהך מתעסק דהכא אינו דומה למתעסק דכריתות (י"ט ע"ב) דמתעסק דהתם חייב בחבורה למ"ד מקלקל בחבורה חייב ומתעסק דהכא פטור אף בחבורה משום דאין מתכוין כלל למלאכה ומותר בכל איסורי תורה ע"ש. ואף מתעסק דכריתות דפי' שם רש"י (י"ט ע"א) ד"ה מבעי לי' פרט למתעסק דלר"י יליף מתעסק ממלאכת מחשבת עכ"פ שם ע"ב איתא דמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה משמע דבלא טעם דנהנה היה פטור ועי' תוס' סנהדרין (ס"ב ע"ב) ד"ה להגביה ותוס' שבועות (י"ט ע"א) ד"ה פרט למתעסק ע"ש וכ"ש הכא אע"ג דרש"י התחיל דפטור מתעסק משום מלאכת מחשבת עכ"פ מסיים רש"י משום אין מתכוין ואין מתכוין לר"ש מותר בכל התורה: והנה התוס' שבת (ק"ג ע"א) ד"ה ל"צ הביא ראייה דפסיק רישא דלא ניחא לו אסור לכתחילה מהא דמחט יד ליטול בו את הקוץ דדוקא משום צערא התירו ולכאורה גם למתעסק דר"ש ג"כ ראייה מזה שאסור לכתחילה דהא

גבי מחט ליטול את הקוץ ג"כ מקרי מתעסק כזה דמסתמא אינו רוצה שיעשה חבורה בשבת וכל כמה שיוכל לזהר מיזהר זהיר בו כמו שפי' רש"י גבי מתעסק דחלזון ואעפ"כ לא התירו רק משום צערא.

רק לכאורה יש קושיא עצומה על רש"י דבסנהדרין (פ"ד ע"ב) פריך הגמרא במחט של יד ליטול בו את הקוץ ליחוש דילמא חביל והו"ל שגגת סקילה למ"ד מקלקל בחבורה חייב ומשני מאן שמעית לו דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש ור"ש הא אמר כל מלאכה שאינה צריכא לגופא פטור עלי' ע"כ בשלמא לפי' התוס' שבת (ע"ה ע"א) אע"ג דפירושו ג"כ מתעסק דהתם משום אין מתכוין אעפ"כ לפי המסקנת הגמ' שהקשו הא הוי פסיק רישא פירוש התוס' שם ד"ה טפי משום מלאכה שאינה צריכה לגופא וכן פירשו גבי פסיק רישא דלא ניחא לו כמו שהבאתי לעיל והוא כמו שמתרץ הגמ' בסנהדרין הנ"ל ועי' תוס' שבת (ק"ז ע"א) ד"ה וממאי ע"ש אבל לפי מה שפרשנו פירש"י דמתעסק הוה משום דבר שאין מתכוין אף לפי מסקנת הגמרא דהוה פסיק רישא א"כ קשיא מאי פריך הגמ' בסנהדרין הנ"ל לר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב ליחוש במחט יד דילמא עביד חבורה הא מתעסק הוא ואינו מכוין וי"ל דכוונת הגמ' דאילו שקוע הקוץ באופן זה דאינו יכול כלל ליטלו בלא חבורה והוה פסיק רישא דעושה חבורה בנטילתו ואם שקוע באופן זה לא יהא כאן סברת רש"י דמיזהר זהיר בו ורש"י ס"ל דפסיק רישא דלא ניחא לו לא מהני בעושה מעשה בגוף הדבר כמו"ש לעיל לכך פריך בסנהדרין הנ"ל למאן דאמר מקלקל בחבורה חייב מאי איכא למימר כו' ע"ש הלכך לפי זה נסתר גם ראיות התוס' שהביאו ראיה ממחט יד דפ"ר דלא ניחא לי' אסור לכתחילה דאם שקוע הקוץ באופן זה אין שייך לשיטת רש"י פ"ר דלא ניחא לי' כיון דעושה מעשה בגוף הדבר וגם סברא דמתעסק אין כאן דלא שייך מיזהר זהיר כיון דתיכף יעשה החבורה וכנ"ל.

אבל פ"ר דלא ניחא לי' שאין עושה מעשה בגוף הדבר או עושה מעשה בגוף הדבר רק מתעסק הוא ומיזהר זהיר בו לכתחילה כמו שפי' רש"י יוכל להיות דמותר לכתחילה כמו כל דבר שאין מתכוין דמותר לכתחילה לר"ש ובאיסור לאו אף בקוץ קאמר הגמ' בסנהדרין הנ"ל דלאיסור לאו לא חששו רק לאיסור סקילה וכל שכן בפ"ר דלא ניחא ליה או במתעסק דפי' רש"י הנ"ל בודאי מותר באיסור לאו: הלכך בנזיר הנ"ל שהתחלנו בסריקת ראשו אם אמרינן שזה נקרא עוסק בדבר אחר היינו בסריקה והשערות ממילא נתלש הוה פ"ר דלא ניחא ליה כמו בשבת ק"ג הנ"ל ואף אם נאמר דזה נקרא תולש ממש עכ"פ כיון דטפי ניחא ליה שלא יעקור השערות משום הלאו ומה שיוכל מיזהר זהיר וכמו שפי' רש"י שבת ע"ה הנ"ל ושם בשבת לא שייך דמיזהר זהיר מחמת האיסור דהא שם עביד איסור שבת דמפרק וגם שם מיירי בשוגג דקתני שם חייב שתיים הלכך כאן באיסור לאו שרי לכתחילה הילכך אמר כאן כיון דפסיק רישא הוא נימין המדולדלות טובתו הוא שיתלשו לגמרי וכן גבי אדמה ואף אם אינו מכוין מחמת האיסור כיון דטובתו הוא הוה כמכוין ובמקום דמכוין היכא דליכא איסור כי סתם סורק בהיתר מכוין להסיר נימין המדולדלות הלכך כאן דאיכא איסור אף שאינו מכוין כמכוין דמו כיון דטובתו הוא אבל בחפיפה כיון דלאו פסיק רישא הוא שישיר הנימין לעולם אינו מכוין ועי"ש ברש"י ותוס' שפי' נימין המדולדלות שהתחילו להנתק ואין מחוברות יפה ויוכל להיות שאף אם ינתק אותם אין בהם איסור דאורייתא כמו"ש בשבת (צ"ד ע"ב) גבי צפורן שפירשה

רובא ולכן פסק הרמב"ם שלא היה לוקה אבל יוכל להיות שבדאורייתא ממש סובר כר"י ולכן פסק (בפ' ו' מהל' כלאים הל' י"ח) דלבישה ממש אסור כו' רק על כתיפו מותר (שם הט"ז) שאינה העלאה ממש ולכן פסק (פ' י"א מה' טומאות צרעת ה"א) דבמוט ובסיב מותר מי שיש בו הצרעת ואם הלכו סימני טומאה ילכו ומשמע דלא הוה פסיק רישא כמו שכתב שם המל"מ.

ולפי הנ"ל ניהא משום דבדאורייתא פסק כר"י ולר"י דסובר שאסור אין מתכוון בכל התורה אף בלא פ"ר הלכך סובר דמיתורא דלעשות אין למדין רק לא בפ"ר אלא שלא יכוין דבכל התורה אסור וכאן מותר. אבל בפ"ר דבכל התורה הוה כמכוין גם כאן אסור הלכך כתב שם הרמב"ם גבי מוט ובלבד שלא יתכוין לכך עי"ש: וכיון דסובר דמלעשות אין ממעט דשרי רק בלא פ"ר וא"כ אף דילפינן מיניה עשיה דמחיקת השם עכ"פ אינו מותר בפ"ר לכך לא פסק כהירושלמי הנ"ל דמניחין תחת הציר.

דזה אינו מותר רק לר"ש דס"ל דלעשות מתיר אף פ"ר וגמרינן מזה עשיה דמחיקת השם אבל לר"י דלעשות אין מתיר רק בלא פס"ר אסור למוחקה בהציר ומובן מהנ"ל: רק דנזיר נוכל לדחות דאפשר שלומד הגמ' פשוט לא כרש"י וסובר דגם בסריקה לאו פ"ר הוא ועיקר איסור משום כוונתו והלכך לא הי' לוקה דיוכל לומר דלא כוונתי להסיר הנימין המדולדלות והא דכתב הרמב"ם גם באדמה לא הי' לוקה הא התם כתב דמשיר ודאי, וי"ל כך דהנה הכ"מ שם (פ"ה הי"ד מה' נזירות) הקשה למה פסק כר"י ונוכל לומר דהוא פסק כת"ק רק דבגמ' בעי באיזה אדמה אסר ר"י אי דוקא באדמה המשרת או אף באדמה שאינה משרת ודאי דגזרו אטו אדמה המשרת ונוכל לומר כך אי איירי ר"י דוקא באדמה המשרת מסתמא אית ליה לת"ק דאדמה אין משיר ודאי ומותר לחוף באדמה ואי מיירי ר"י אף באדמה שאינה משרת משום גזירה לא פליגי רבנן עליו רק בהך גזרה דאינהו ס"ל דלא גזרינן אבל אדמה המשרת גם הת"ק מודה דאסור הלכך פסק לכתחילה לחומרא דאסור באדמה המשרת ובדיעבד לא הי' לוקה.

דאילו פליגי אם אדמה הוא משיר ודאי, כן נוכל לפרש דעתו אבל אין משמע כן דמשמע שם דמשוה סריקה ואדמה בחד טעם וגם בפ"ה המשניות פסק כר"י כמ"ש שם הלח"מ ע"ש וכעת נדבר בדברי מעכ"ת דמשמע מדבריו דמקרב כיבוי הוה כמעשה בידים ממש ואין לומר כן וכבר כתבתי בשם הר"ן דמקרב כיבוי גרע מגרם כיבוי ויש לטור יותר משום כיבוי בידים וכבר כתבתי כוונת הרשב"א דלמה לא גזרו במקרב השם למים משום מקרב מחיקתו כמו מקרב כיבוי ועי' לעיל וכמו כן אין לגזור במניח תחת ציר ההיכל ומובן מהנ"ל כפי שכתבתי סברת הרשב"א.

ובאמצע הדברים כתב מעכ"ת ראייה מזבחים (צ"א ע"ב) דה"מ הא ר"ש דהיכא דמצי למיעבד בלא פ"ר מותר אף בפסיק רישא אין לומר כן וכוונת רש"י דמזלף העיקר בטיפין דקין וכמו שכתב התוס' בהדיא שבת (ק"ג ע"א) דה"מ ל"צ שכתבו דמיירי במזלף טיפין דקין ורש"י לא כתב הלכך כי מזלף בטיפין גסין שרי רק כתב אף כי מכבה בטיפין גסות דבר שאין מתכוין הוא ור"ל כי מזלף בטיפין דקות קשה לצמצם הדבר ולפעמים הוא שופך טיפה גסה רק כיון דלא פסיק רישא הוא שרי כשאר דבר שאין מתכוין דשרי אע"ג דאיתרמי שיעשה המלאכה: ומ"ש מעכ"ת ראייה מרש"י בכורות (ל"ג ע"ב) דה"מ



יקיזו אף במקום שעושה בו מום ופי' כיון שיכול להקיז דם במקום שאין עושה בו מום יכול ג"כ להקיז אף במקום שעושה בו מום, לבד שהוא נגד דברי התוס' שם (ל"ד ע"א) דה"מ אילימא ונגד דברי הרא"ש שם אות ד דבהרא"ש שם איתא להדיא להיפך ובלאו"ה אין לומר כן א"כ בשבת אם נוכל לעשות רפואה בלא מלאכה יוכל לעשות הרפואה אף במלאכה ואף במצוה איתא שבת (קל"ג ע"א) ליעבד אחר כיון דיוכל אחר למול בלא עבירת הלאו דקציצת הבהרת לא יכול האב למול ומשני דליכא אחר הא איכא אחר לא אמרינן כיון דאפשר באחר מותר אף לאב ועיקר פרש"י כמ"ש התוס' הנ"ל והרא"ש הנ"ל ע"י בדבריהם ואין לצאת מדברי הראשונים בסברות מנפשינו שאין להם שורש בגמ': ומה שכתב מעכ"ת דמה שאיתא במגילה (כ"ו ע"ב) דס"ת שבלה גונזין אותה בכ"ח וכתב מעכ"ת כיון דגרמא שרי למה גונזין דוקא בכ"ח ותירץ דבקרקע הוה בידיה והביא ראיה מקדירה אצל האש בשבת, כבר כתבתי דלא דמי עשיה דשבת דקאי על התחלת מלאכה לעשיה דמחיקת השם דקאי על כל המלאכה דגבי שבת כתיב מלאכת מחשבת וגם לא דמי לרציחה דהתם מצמצם חייב והכא פטור כמו"ש לעיל, ואין לומר הטעם דלכך גונזין בכ"ח משום איסור מחיקת השם הוה די בזה שיגנוז בכלי עץ דעדיין לא יתחיל כלל מחיקת השם עד שיבלה הכלי עץ.

וגם למה מצילים כתבי הקודש בשבת מפני הדליקה הא ליכא אף גרמא דהדליקה לבד תשרף ומשמע אף דהדליקה לא בא משום חיציו רק נפל באונס אע"כ אף דלאו ליכא עכ"פ משום קדושה צריך להצילן מפני הדליקה ולגונזן בכ"ח כדי לקיימן ימים רבי' כל מה שיוכל והקושיא שהקשה מב"ק על שבת תרצתי לעיל: ומה שהביא ראיה מזבחים (מ"ז ע"א) דר"א בר"י לית ליה מלאכת מחשבת ומסתמא ס"ל כאבוה, התם מיפרך מכל וכל, חדא דהא התם פליגי אאבוה דר"י סובר במתניתין שם (מ"ו ע"ב) שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד ובחולין (ל"ח ע"ב) איתא בהדיא כן ועי"ש תוס' דה"מ הני תנאי ועוד כיון דצריך לומר דפליג אתרווייהו אמר חד טעם לשניהם ועוד בשבת (ל"א ע"ב) אמר ר' יוחנן דר' יוסי כר"ש ס"ל דמלאכה שאין צריכה לגופה פטור וזה שפטור מלאכה שאין צריכה לגופה הוה משום מלאכת מחשבת כמו"ש (חגיגה י' ע"ב) ועי"ש רש"י ותוס' ועי' תוס' זבחים (צ"ב ע"א) דה"מ אבל ע"ש: והתירוץ שכתב מעכ"ת על רש"י דרש"י סובר דלתירוץ ר"א שבת (מ"ז ע"ב) דקירוב כיבוי גרע מגרם כיבוי וכאן נמי גבי מחיקת השם כיון דאין הפסק בין השם ובין המים דמי לקירוב כיבוי ולא לגרם כיבוי, קשה ע"ז שני קושיות, חדא דלר"א דסובר דיש נ"מ בין קירוב כיבוי לגרם כיבוי איך יתרץ דברי ר"י דאמר טובל בלא גמי דכיון דר"י אסר גרם כיבוי כ"ש קירוב כיבוי שנית כיון דהגמרא אזלא לא כמסקנת ר"א דאוסר קירוב כיבוי מסתמא אזלא הגמ' כפי הה"א של גמרא (מ"ז ע"ב) במתניתין דלא יתן לתוכו מים אתיא כר"י דאוסר גרם כיבוי א"כ מאי מתרץ הגמ' (ק"ך ע"ב) דר"י אוסר גרם כיבוי מתוך שאדם בהול כו' הא ר"י אוסר גרם כיבוי אפי' במקום דליכא סברת מתוך שאדם בהול גבי לא יתן לתוכו מים וכמ"ש התוס' שם מ"ז) דה"מ לימא ע"ש רק לפי מה שכתבתי לעיל להשוות הך גמ' עם הגמ' של אתה עושה בסיב נוכל לתרץ דברי רש"י בטוב טעם.

רק לא רציתי להאריך: כי אין דרך רש"י לעשות סברות מעצמו ולעשות פירוש אחר בברייתא דלא כפי' הגמ' בברייתא רק דנוכל לפרש פשוט כוונת רש"י דמאי תני

בברייתא גמי ליתני דיכרוך חתיכת בגד וכמ"ש הרמב"ם (פ"ו מה' יסודי התורה ה"ו) ואם לא מצא גמי מסבב בבגדיו משמע דלכתחילה צריך דוקא גמי משום דזאת ידוע דחוזק המים מלחלחין הבגד כי דבר רך הוא ומלא נקבים.

ומדבקין המים הבגד לגופו ויגרום יותר הבגד עם המים למחוק השם תיכף בירידתו למים ואז נקרא כחו כמו"ש לעיל בע"ה כוונת הרשב"א והלכך הוצרכו לכתחילה גמי דקשה הוא והמים אין מלחלחים אותו בתוכו: ועיי' רש"י יבמות (ק"ך ע"ב) דה"מ שעם וגמי הלכך לא יגרום גם הגמי למהר המחיקה רק המים לבד שהוא נכנס בין הגמי לבין הבשר דצריך להיות רפוי כמו"ש בגמ': ולפי מה שכתבנו דאע"ג דלאו דמחיקת השם ליכא בגרמא אעפ"כ מצות גניזת השם איכא דהא מצילין אותו מפני הדליקה.

ואף במקום שאין מצילין מצות גניזה איכא לפי הגמרא דידן כנ"ל אזלא בזה קושיות מעכ"ת שהקשה מתרומה וממלכות בית חשמונאי: והדמיון שדימה מעכ"ת חציצת דיו של השם לחציצת שערות נדבקות אינן דומות זו לזו דשערות מגופא הם והם עצמם צריכין טבילה והוי כשני אצבעות שנדבקו זה לזה ואי אפשר להפרידם אבל התם הדיו עצמו אינו צריך טבילה.

ובדיו לחה אם היה יכול המים לבוא מצדדי הדיו להבשר אף שגג הדיו לא נשקע במים הוי טבילתו טבילה משא"כ בשיער ועוד יש לדבר בדברי מעכ"ת בדבר זה רק לא רצייתי להאריך: מכל הנ"ל מסקינן איך ס"ד דמעכ"ת דמותר לשרוף בגרמא ועל ידי א"י כתבי הקודש כיון דאנן פסקינן דכל כתבי הקודש מצילין מפני הדליקה בשבת כפי שכתבו התוס' שבת קט"ו דה"מ אליבא וכמו שנפסק בש"ע של"ד ס' י"ב וסתמא קתני אף בדליקה שנפל ממילא שלא ע"י חיציו וא"כ אם אנו רואין א"י שורף כתבי הקודש או רוח נושא כתבי הקודש לאש מחויבין אנחנו להצילן אף בשבת ואיך נאמר דמותר לכתחילה ליתן לא"י ולרוח לגרום שריפה על ידיהם.

רק אני איני בקי במהות הקורעקטין. רק נראה כשמסדרין האותיות דף ראשון מנסים אם סדרו האותיות בטוב ומחליפין באיזה מקומות סידור האותיות וכיון דתמיד מחלפין האותיות בניסיון ראשון יוכלו בפעם ראשון בשם השם שלא להציג שם היוד.

ולא יהי השם בשלימות ואח"כ כשמחלפין האותיות יתנו שם גם יוד ונקל יותר הגניזה בלא אזכרות. ואם ח"ו ימצאו שם א"י ויעשו בהם דבר בזיון יקל הדבר שיהי' בלא אזכרות: דברי דו"ש בלב ונפש ידידו ראובן הלוי החונה פק"ק דענאבארג: סימן ג שלמא למר ולתורתו בישראל ישרון תהלתו כבוד הגאון האמיתי המפורסם מאיר עיני חכמים בהלכה פאר הדור כקש"ת מהור"ר ראובן הלוי שיחי' אב"ד דק"ק דענאבורג: אחדשה"ט מכתבו דמר עם תשובתו הרחבה בגאון תורתו קבלתי לנכון ושניתי ושלשתי אותה וראיתי בה את מעשה תקפו וגבורתו בגאון קדשו והשיג עלי לדינא ובאמת כי זה גרם לגאוונו מה שלא השגיח על תשובתי מה שהעליתי בכל פרט ופרט כי ידעתי נאמנה באם שהשגיח על כל דברי לא היה הוד גאוונו משיג עלי ויסכים עמדי מה שכתב גאוונו וזה לשונו וכעת נדבר בדברי מעכ"ת דמשמע מדבריו דמקרב כיבוי הוי כמעשה בידים ממש ואין לומר כן אומר אני שגאוונו כתב זאת על הרב אלפס והרמב"ם והרא"ש והר"ת ז"ל שכולם פה אחד דברו דהפשט של רב אשי שבת (מ"ז ע"ב) דקאמר שאני הכא מפני

שמקרב את כיבויו הוה משום דזה הוה מעשה בידים כאשר בארנו בתשובה דשיטת הר"ח והר"ת ז"ל מבואר להדיא בתוס' שם ד"ה מפני דזה הוה מעשה בידים.

והרב אלפסי והרא"ש ז"ל שלא הביאו הא דרב יהודה אמר רב (שבת ק"כ ע"א) טלית שאחזבה האור מצד זה נותנין עליה מים מצד אחר אלא כתבו דפושטה ומתכסה בה וכתבו הראשונים ז"ל דהוכרח לזה מהא דרב אשי מפני שמקרב את כיבויו מוכרח לנו לפרש גם דברי הרא"ש והאלפסי ז"ל דסברי גם כן כשיטת הר"ח והר"ת דזה הוה מעשה בידים ולא משום גזירה כפי' הרב ר' פורת דהתם הוא דאיכא גזירה שמא יבא לידי כיבויו בידים משום אם יגביה הכלי בשעת נפילת הניצוצות וקודם גמר הנתינה יפלו אבל הכא בטלית שאחז בה האור ליכא למגזר הכי, וזה ברור.

אלא ע"כ דסברי האלפס והרא"ש ז"ל דמקרב את כיבויו הוה מעשה בידים כל שלא הוה הפסק לא הוה גרמא: וזה שכתב הוד גאונו דמוכרח מדברי הר"ן סוף כירה דמקרב את כיבויו הוה רק מדרבנן משום דאי שרית ליה אתא לכבווי בידים. לא זכיתי להבין בשום אופן את דברי קדשו מהיכן מוכח זאת מדברי הר"ן ז"ל הא כל דברי הר"ן קאי על ערב שבת ולגבי ע"ש הוא דליכא איסור מעשה בידים וכמ"ש התוס' סוף כירה ד"ה מפני פי' דגזרינן ערב שבת אטו שבת ובשבת יכול לבוא לידי כיבויו וכמ"ש רש"י שם מקרב את כיבויו זמן כיבויו להדיא והוה ליה מכבה ממש אי הוה יהיב ליה בשבת, הרי להדיא אף לשיטת רש"י הא דקאמר שמקרב את כיבויו הוה לשבת אם יתן לתוכו מים אבל בע"ש הוה רק מטעם גזירה ערב שבת אטו שבת.

וזהו מה דכתב הר"ן אבל הכא טפי מגורם הוה משום דהתם קאי הר"ן על ער"ש וגזרינן אי שרית ליה לקרב את כיבויו בע"ש אתא לכבווי בשבת פי' ובשבת הוה מקרב את כיבויו מעשה כיבויו בידים וזה הוא כוונת הר"ן ז"ל וזה ברור: ומדברי הרמב"ם ג"כ מוכח דסבר כשיטת הר"ח והר"ת דמקרב את כיבויו בשבת הוה מעשה בידים ורק בע"ש הוה מטעם גזירה ע"ש אטו שבת.

דהא רבינו לא כתב בה' שבת (פ' י"ב) דמותר לעשות מחיצה של מים שלא תעבור הדליקה אלא כתב רק דמותר לעשות רק מחיצה עם כלים של מים וזה הוה מטעם שכתב התוס' לשיטת הר"ח והר"ת ומהא דכתב בה' שבת (פ' ה' הי"ג) וז"ל ואסור ליתן לתוכו מים ואפי' מערב שבת מפני שהוא מקרב כיבויו הניצוצות הרי דלא כתב גבי ואסור ליתן לתוכו מים משום גזירה דאי שרית ליה אתא לכבווי בידים וכדרכו בקודש לפרש דבריו אי הוה מדרבנן או מדאורייתא אלא שכתב כלשון הגמרא מפני שהוא מקרב כיבויו הניצוצות פי' דקאי זה הטעם על שבת גופא ובע"ש ע"כ סבר דהוה רק מדרבנן.

וכדכתב רש"י ז"ל להדיא סוף כירה והוה ליה מכבה ממש אי הוה יהיב ליה בשבת הרי דבשבת דוקא הוה דהוה מעשה בידים וזה הוה קושית הרשב"א ז"ל (שבת ק"כ ע"ב) ד"ה לעולם אמאי לא הוה בשעה שיורד לתוך המים עם השם בלא גמי איסור מעשה בידים כמקרב את כיבויו דהוה מעשה בידים וזה ברור: ומה שכתב הוד גאונו וזה לשונו ובאמצע הדברים כתב מעכ"ת ראייה מרש"י (זבחים צ"א ע"ב) ד"ה הא ר"ש דהיכי דמצי למעבד בלא פסיק רישי' מותר אף בפסיק רישי' אין לאמר כן עכ"ל אומר אני שלא עלי כתב הוד גאונו כן כי אם גם על גאון קדמון אחד בעל שלטי הגבורים סוף פ' ר' אליעזר

בשבת פ' י"ג דכתב וז"ל ואני כתבתי בחי' דכל מעשה דאפשר לעשות זולת פסיק רישא אז אפי' עבד אותו מעשה בפסיק רישא כי לא מתכוין לעשות בפסיק רישא והארכתי שם ומדברי הרשב"א סיוע גדול לדברי כי ק"ו הן דברי מדבריו ע"ש עכ"ל וא"כ הכא נמי אין להמסבב את ציר ההיכל שום איסור דהא אין מתכוין לעשות דוקא בפסיק רישא דהא אין מתכוין דוקא לפתוח הדלת במהירות וכל שאין מתכוין דוקא לפסיק רישא כי עבד נמי בפסיק רישא מותר כל שאפשר לעשות זולת הפסיק רישא וזה הוא דכתב התוס' (שבת ק"ג ע"א) ד"ה ל"צ מיירי דלא הוי פסיק רישא שמזלפו בטיפות דקות היינו דאין כוונתו לעשות דוקא בטיפין גסין וא"כ אף דעביד בטיפין גסות לא הוי פסיק רישא כל שלא מתכוין דוקא לעשות בפס"ר שרי כל שאפשר ליה שלא לעשות בפס"ר וזה ברור או דהתוס' סבר כשיטת הרמב"ם ז"ל דפליג ע"ז כאשר בארנו בתשובה: ומה שכתב הוד גאונו וז"ל ומה שכתב מעכ"ת ראייה מרש"י בכורות (ל"ג ע"ב) ד"ה יקיו אף במקום שעושה בו מום ופי' כיון שיכול להקיז דם במקום שאין עושה בו מום יכול ג"כ להקיז אף במקום שעושה בו מום, לבד זה שהוא נגד דברי התוס' שם (ל"ד ע"א) ד"ה אי לימא ונגד דברי הרא"ש שם אות ד עכ"ל גם אני כתבתי דאינו כן שיטת הרמב"ם וגם דהתוס' לשיטתו אזיל (שבת ק"ג ע"א) ד"ה ל"צ דלא סבר כשיטת רש"י כאשר כתבנו לעיל וגם אני לא כתבתי בתשובה ראייה לדברי רש"י רק דרש"י לשיטתו בזבחים (צ"א ע"ב) ולכך לא צריך לפרש כדברי הרמב"ם בפ' המשנה דכתב אע"פ שהוא עושה בו מום פי' דאין חוששין שמא יפול בו מום מחמת הקזה ע"ש אלא לפי שיטת רש"י נוכל לגרוס אף במקום שעושה בו מום וכל היכי דמצי למעבד בלא פס"ר כל שלא מתכוין דוקא לפס"ר שרי נמי להקיז אף במקום שעושה בו מום כמו דשרי לזלף אף בטיפין גסות כן הכא: ומה שכתב הוד גאונו וז"ל ובלאו הכי אין לומר כן א"כ בשבת אם נוכל לעשות רפואה בלא מלאכה יוכל לעשות הרפואה אף במלאכה ואף במצוה איתא שבת (קל"ג ע"א) ליעבד אחר כיון דיוכל אחר למול בלא עקירת הלאו דקציצת הבהרת לא יוכל האב למול ומשני דליכא אחר הא איכא אחר לא אמרינן כיון שאפשר באחר מותר אף לאב עכ"ל לא זכיתי להבין דברי קדשו הא קאי הגמרא באומר אבי הבן לקוץ בהרת דבנו הוא קא מתכוין והיכא שהוא נתכוין לפסיק רישא בוודאיאסור לעשות אף היכא דמצי למעבד בלא פס"ר וכדברי השלטי גבורים הנ"ל שהבאתי לעיל: ומה שכתב הוד גאונו וז"ל ואין לצאת מדברי הראשונים בסברות מנפשינו שאין להם שורש בגמרא עכ"ל.

אומר אני דראיה גדולה לדברי רש"י ז"ל זבחים (צ"א ע"ב) מהא דאמרינן כתובות (ו' ע"ב) הכונס את הבתולה כו' וחכמים מתירין מאן חכמים אמר רבה ר' שמעון הוא דאמר דבר שאין מתכוין מותר אמר ליה אביי והא מודה ר' שמעון בפסיק רישא אמר ליה לא כהללו בבליים כו' ועי' תוס' ד"ה לא דפי' דלא הוה פ"ר כל שיכול כו' כל שאינו מתכוין דוקא כו' ע"ש וגדולה מזה כתב הרשב"א ז"ל שם בכתובות (ו' ע"ב) ד"ה א"כ ומעשים בכל יום שמתירין כו' לכתחילה אפי' לבבליים כו' ובאמת כן היא כיון דאפשר כו' לכ"ע שרי דאפשר שיזדמן להם כו' וכדאמרינן גורר מטה וספסל ולא בעינן בקי שלא יעשה חריץ וכן כל דבר שאין מתכוין עכ"ל ע"ש הרי בהדיא כדברי רש"י ז"ל וכדברי דכל היכא דמצי למיעבד בלא פ"ר מותר אף בפ"ר כל שלא מתכוין לעשות דוקא בפסיק רישא וזה ברור: ומה שכתב הוד גאונו וזה לשונו ומה שכתב מעכ"ת דמה שאיתא

במגילה (כ"ו ע"ב) דס"ת שבלה גונזין אותה בכ"ח וכתב מעכ"ת כיון דגרמא מותר למה גונזין דוקא בכל"ח ואין לאמר הטעם דלכך גונזין בכ"ח משום איסור מחיקת השם הוה די בזה שיגנוז בכלי עץ דעדיין לא יתחיל כלל מחיקת השם עד שיבלה הכלי עץ עכ"ל כבר בארנו בתשובה דבכלי עץ הוה בזה איסור מחיקת השם בידים וכדאמרין בסנהדרין (ע"ז ע"א) התם בלא שרגא לא מתחיל הבלא בשעתיה הכא בלא שרגא נמי מתחיל הבלא בשעתיה עי"ש כן הכא אם יגנוז הס"ת שבלה בכלי עץ הא מעט לחלוחית יהיה תיכף מגיע אף להשמות דהא דרך הכלי עץ להבליע לחלוחית תיכף כשנותנין אותה לקרקע ומזה יגיע ג"כ להשמות וכל שיש מעט בשעתיה לחלוחית ואף שלא יזיק אלא לאחר זמן רב הוה בזה מעשה בידים כמובן מזאת הסוגיא דסנהדרין: ומה שכתב הוד גאוננו וזה לשונו וגם למה מצילין כתבי הקדש בשבת מפני הדליקה הא ליכא אף גרמא עכ"ל.

כבר בארנו בתשובה דאף דאמרין (שבת ק"כ ע"ב) דגרמא שרי במחיקת השם כל זה לא הוה לא מדאורייתא אבל מדרבנן בודאי אסור וראיה לזה דהא לא קאמר ר' יוסי לעולם יורד ורוחץ כדרכו אלא יורד וטובל כדרכו משום דבמקום מצוה לא גזרו רבנן וגם מדלא מקשה הגמ' אי הכי לעולם יורד וטובל לעולם יורד ורוחץ מיבעיא ליה אלא ע"כ דאיסור מדרבנן איכא ומצוה מדרבנן איכא להצילם אף מפני הדליקה שאין בהם אף גרמא ולכך מצילין כתבי הקדש בשבת מפני הדליקה דמשום מצוה שרינן להצילם.

ומה שכתב הוד גאוננו וזה לשונו ומה. שהביא ראייה מזבחים (מ"ז ע"א) דר' אליעזר בר' יוסי לית ליה מלאכת מחשבת ומסתמא ס"ל כאבוה התם איפרך מכל וכל, חדא דהא התם פליג אאבוה דר"י סובר במתניתין (שם מ"ו ע"ב) שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד עכ"ל הן אמת דר"י פליג על אבוה בזה הדין שהבעלים מפגלין אבל לא פליג על הא דלא סבר מלאכת מחשבת אסרה תורה: ועוד כתב הוד גאוננו וז"ל ועוד בשבת (ל"א ע"ב) אמר ר' יוחנן דר"י סבירא כר"ש דמלאכה שאו צריכא לגופה פטור וזה שפטור מלאכה שאין צריכה לג' הוה משום מלאכת מחשבת כמו שאמרו (חגיגה י' ע"ב).

א"כ לדברי קדשו יקשה דברי הרמב"ם ז"ל הא דפסק בה' שבת (פ"א ה"ז) כר' יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופא חייב הרי דלא סבר מלאכת מחשבת אסרה תורה ואפי"ה פסק הרמב"ם בה' שבת (פי"ח הכ"ב) דכל שאין כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו והוכשר לזה והצניעו ובא אחר והוציאו לא נתחייב זה במחשבה של זה הרי דסבר מלאכת מחשבת אסרה תורה דהא כל הטעם דלא נתחייב זה במחשבה של זה הוה משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכדאמרין זבחים (מ"ז ע"א) א"כ תקשה דברי הרמב"ם אהדדי אלא ע"כ דזה הוה שני ענינים דהכא גבי גרמא דאסור בשבת כדאמרין (ב"ק ס' ע"א) מטעם מלאכת מחשבת אסרה תורה פ"י כיון שנתקיים מחשבתו אף ע"י הרוח מסייעתו כל שנתקיימה מחשבתו חייב וכדפי' רש"י מלאכת מחשבת אסרה תורה נתקיימה מחשבתו וכן גבי ובא אחר והוציאו לא נתחייב זה במחשבה של זה משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה פ"י שנתקיימה מחשבתו וכל שאין שיעור זה חשוב בעיניו אין מתכוין למלאכה וכדפי' רש"י שם זבחים (מ"ז ע"א) דה"מ מלאכת.

פ"י לא נתקיימה מחשבתו דהא זה השיעור לא חשוב בעיניו ומלאכת מחשבת דוקא אסרה תורה אבל גבי מלאכה שאינה צריכה לגופה קרי כשעושה מלאכה ואין צריך לאותו צורך כגון שכבה את הנר מפני שהוא צריך לשמן או לפתילה כדי שלא יאבד או כדי שלא ישרף. שאין צריך לגוף הכיבוי דהא טפי הוה ניחא ליה שלא יהא דולק הנר כלל בזה סבר ר' שמעון דפטור מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה פ"י דלא אסרה תורה אלא שהוא צריך לאותו מעשה איסור אבל אם ניחא ליה טפי שלא יוצרך לאותו מעשה איסור לא אסרה תורה ויוכל להיות אף דסבר ר' יוסי כר' שמעון דמלאכה שאין צריכה לגופה פטור משום מלאכת מחשבת אסרה תורה אפי"ה לא סבר ר' יוסי דגרמא בשבת מותר ולא סבר הטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה בענין זה דהוה שני ענינים וזה ברור: ומה שכתב הוד גאונו וז"ל והתירוץ שכתב מעכ"ת על רש"י דרש"י סובר דלתירוץ של רב אשי שבת (מ"ז ע"ב) דקירוב כיבוי גרע מגרם וכאן נמי גבי מחיקת השם כיון דאין הפסק בין השם למים דמי לקירוב כיבוי ולא לגרם כיבוי קשה על זה שני קושיות חדא דלרב אשי דסובר דיש נ"מ בין קירוב כיבוי לגרם כיבוי איך יתרוץ דברי ר' יוסי דאמר טובל בלא גמי דכיון דר' יוסי אסר גרם כיבוי כ"ש קירוב כיבוי עכ"ל ולא זכיתי להבין את דברי קדשו בשום אופן הא קושיתו של גאונו היא קושית הרשב"א שבת (ק"כ ע"ב) דה"מ לעולם דכתב תמיהא לי דהא מכיון שהוא מכניס ידו במים הרי זה כמקרב את כיבוי והוה מוחק את השם בידיים כאשר בארנו לעיל שכוונת הרשב"א לשיטת הר"ח והר"ת והוה מוחק את השם בידיים כל שלא מפסיק ולא מידי ותירץ שם דכאן אפשר שלא ימחוק כנודע לגאונו ורבנן דפליגי אר' יוסי סברי דגם זה הוה מעשה בידיים משום דסברי דזה הוה אי אפשר דלא ימחוק וזה ברור: ומה שכתב הוד גאונו וזה לשונו מכל הנ"ל איך סלקא דעת' דמעכ"ת דמותר לשרוף בגרמא כתבי קדש וע"י א"י כיון דאנן פסקינן דכל כתבי הקדש מצילין מפני הדליקה אף בשבת וא"כ אם אנו רואין שא"י שורף כתבי הקדש או רוח נושא כתבי הקדש לאש מחויבין אנחנו להצילן אף בשבת ואיך נאמר דמותר לכתחילה ליתן לא"י ולרוח לגרום שריפה על ידיהן עכ"ל הטהור כבר בארנו בתשובה דכל ההיתר שלי מטעם כיון דגרמא אינו אסור מדאורייתא ורק מדרבנן אסור כאשר בארנו לעיל וכיון דפסק הרמב"ם בהל' תרומות (פי"ב ה"ד) כר' יהושע בפסחים (כ' ע"ב) דחביות תרומה שנשברה בגת העליונה והתחתונה טמאה אם אינו יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ויטמאנה ביד משום דכל שבלאו הכי יטמא מותר נמי לטמא ביד והא הכא אנן חזינן דהקורעקטין מוטלין באשפה וגם אם יקברו באין אחרים ומוציאין אותן ועושין בהן כל צרכן א"כ בלאו הכי יתבזו וימחקו בבזיון ולקוברן בכלי עץ לדעתי הוה זה איסור מעשה בידיים כמו שבארנו לעיל ולקוברן בכלי חרס הוה בזה הפסד מרובה וכדאמרינן פסחים שם להפסד מרובה חששו אם כן כל שהולך בלאו הכי למחיקה ולבזיון דא"י באים ומוציאין אותן משם מהקבורה א"כ ע"י א"י הא אנן פסקינן בש"ע או"ח דכל דבר שאסור מדרבנן מותר לאמר לעובד כוכבים לעשות כל שיש צורך בדבר הרבה ואף להיש אוסרים שם הא הכא בלאו הכי נמחקו והוה כמו חביות תרומה כנ"ל ואף הא דמצילין להכתבי קדש מפני הדליקה בשבת היינו מטעם שהא יכולין להצילן שלא ילכו לאיבוד בודאי מוטל עלינו חוב להצילם בכל מאי דאפשר אף בשבת דהא יש מצוה בדבר דהא אף גרמא אסור מדרבנן ואף דהא

הדליקה לא הוה אף גרמא אפי"ה מותר להצילם בשבת אבל הכא כל ההיתר שלנו לא הוי אלא שבלאו הכי הולכים למחיקה דבאים אחרים ומוציאים אותן מקבורה ומשתמשין בהם כל צרכן לא גרע מהא דחביות תרומה שנשברה בגת העליונה.

ועל ידי גרמא היינו הרוח מסייעתו וגם לצוות לא"י לעשות כן בודאי שרינן להו לעשות כן כדי שלא יתבזו כתבי קדש כאשר בארנו: כה דברי ידידו המברכו מקרב לב עמוק משה קריינעש מפק"ק ווילנא: סימן ד בע"ה יום ד' כ"ב שבם שנת זאת הברכה דענאבארג: כבוד הרב המפורסם לגאון חריף ובקי צולל במים אדירים כש"ת מוה' משה קריינעש שי': מכתב מעכ"ת הגיעני והנני להשיבו על ראשון כו' מ"ש כת"ר כי מ"ש הר"ן דאי שרית לי' אתי לכבווי קאי על ערב שבת אין לומר כן דעל ערב שבת לא שייך לומר רק גזירה ערב שבת אטו שבת ועי' בר"ן מה שהקשה מטלית שאחז בה האור והתם מיירי בשבת וע"ז משני דכאן טפי מגורם הוה וע"ז מסיק משום דאתי לכבווי בידים ועל ע"ש ממילא תרצו דגזרינן ע"ש אטו שבת אבל הך גזירה דאתי לכבווי קאי על שבת וגם הלשון טפי מגורם הוי משמע דגזרינן בה טפי יותר מגורם אבל לא איסור דאורייתא ועי' בהגהת מרדכי סוף כירה מה שתירץ בשם הר"ר ישראל בהרב אורי שרגא ולא ס"ל כהרב ר' פורת ואעפ"כ סובר מפורש דאינו אלא מדרבנן ובזה משמע דלא פליגי ראשונים אי דאורייתא אי דרבנן וכן הקשו הראשונים מ"ש ממצודות דלא גזרינן ע"ש אטו שבת ותירצו דהתם אב מלאכה.

ולפי תירוץ מעכ"ת גם כאן בשבת אב מלאכה דמכבה ולמה גזרינן ע"ש אטו שבת ומשמע דליכא פלוגתא על הך מתניתין ואתיא אף אליבא דר"י דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופא חייב וגם לשיטת רב אלפס שהשמיט הך דינא דרב יהודה (שבת ק"כ ע"א) דטלית שאחז בה האור נותן מים מצד אחר דמשה האלפס הך דינא להך דאין נותנין מים תחת הנר וסובר כרב אשי דקירוב כיבוי אסור יש פלוגתא רחוקה בין רב לרב אשי דלרב מותר לכתחילה ולרב אשי יש חיוב חטאת או סקילה אליבא דר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופא חייב והרמב"ם פוסק כן ואין סברא לומר דחזד אמורא יסבור דמותר לכתחילה וחד יסבור דחייב חטאת ועי' תוס' שבת (מ"ז ע"ב) דה"מ רשב"ג ע"ש ואע"ג דמצינו כן בתנאים שבת (קל"ח ע"א) עכ"פ גם כאן הו"ל להגמרא לבאר זאת ומפני זה מתמה תוס' הנ"ל על דבר כזה מה שאין הגמרא מבאר זה דלמר מחייב חטאת ולמר מותר לכתחילה ואיך לא משתמט חז מן הראשונים לומר דכאן הוי דאורייתא ואדרבה כיון דבמרדכי מצינו מפורש דהוה מדרבנן וסובר דלא כהרב ר' פורת כיון דמדמי הך דינא לטלית שאחז בה האור דלהרב ר' פורת לא דמי מידי וכמו שמחלק המרדכי בתירוץ שני שלו אבל הר"ר ישראל לא מחלק ביניהם רק דסובר ששניהם הוי קירוב כיבוי ואעפ"כ סובר בהדיא דלא הוה רק מדרבנן ע"ש ובראשונים אחרים לא מצינו בהדיא שהוא דאורייתא למה נשוה מדעתנו פלוגתא בזה ובפרט שמדברי הר"ן משמע בהדיא שהוא מדרבנן וכנ"ל: גם כפי שבארנו דברי הרשב"א בשבת (ק"כ ע"ב) לא שייך קירוב כיבוי גבי מחיקת השם כי האיסורים לבד שבת אין עובר רק כשעושה כל המעשה בידים ולא כשהניח במקום שיעשה המעשה בעצמו והפשט ברשב"א הוא מוכרח כמו"ש בתשובתי הקודמת כי בלתי זה הוא נגד הגמרא וחלילה אין לפרש דברי ראשון כדי להביא ראיה לסברא חדשה לעשות דברי ראשון לא כפשטא דגמרא ולבד

גבי שבת חייב בהתחלת המעשה אף שגמר המעשה נעשה ממילא: וגבי פ"ר שכתב מעכ"ת שהשלטי גבורים כתב כן בסוף פרק י"ג דשבת והביא שם ראייה מדברי הרשב"א ובאמת הרשב"א בעצמו אינו סובר כן רק הפירש בכתובות (ו' ע"ב) גבי הכונס את הבתולה כמו שפירש הרשב"א שם דכיון דאין מתכוין דוקא כו' לא מקרי פ"ר ע"ש ברשב"א ובאמת כל שאין מתכוין אף אם למיעוטא דמיעוט אחד מאלפי אלפים יזדמן כך לא מקרי פ"ר דפ"ר לא מזדמן לעולם שיחי' וזה ברור: והראיה שדחה על מה שהבאתי משבת (קל"ג ע"א) דהתם אומר האב לקוץ בהרת בנו מתכוין לא עיין מעכ"ת בתשובתי שכתבתי שם דזהו דוקא לשיטת הרמב"ן האי באומר הוא דוקא אבל לשיטת הרא"ה הוה כמו כל פ"ר דניחא ליה הוה כמתכוין וכמו שהבאתי שם מתוס' שבת (מ"א ע"ב) ד"ה מיחם שם בסוף דבריהם וגם ע"ז פריך הגמ' ליעבד אחר כיון דאפשר לקיים שניהם לא דחי הלאו ואיך נאמר כיון דאפשר בלא דחיית הלאו כמו לעשות מום בבכור דאפשר לרפאותו בלא דחיית הלאו: ומה שכתב מעכ"ת סברות שהכלי עץ תיכף מגיע הלחלוחית להשמות למה יאמר מעכ"ת סברות כאלה הלא צריך זמן יותר לשהות עד שיתחלחל הכלי גם מבפנים שיגיע הלחות להס"ת מהזמן שיתפקעו הכלי חרס חדשים מהדליקה ואעפ"כ קרי זאת גרם ולא קירוב כיבוי ובהדיא כתב הר"ן שם במגילה בזה"ל אע"פ שגונזין אותו עושין לו תקנה כמה שאפשר לקיימו: ומה שכתב מעכ"ת להקשות על דברי שכתבתי הא ר' יוסי סבר כר' שמעון במלאכה שאין צריכה לגופא ומסתמא ס"ל מלאכת מחשבת אסרה תורה והקשה כי לדברי יקשה דברי הרמב"ם אהדדי דהרמב"ם פוסק כר' יהודה שחייב במלאכה שאין צריכה לגופא ואם כן לית ליה להרמב"ם מלאכת מחשבת אסרה תורה ואעפ"כ פסק דלא כרשב"א שאין חייב האחר במחשבתו של זה והתם משום מלאכת מחשבת הוא כדאמרינן זבחים (מ"ד ע"א) ע"ש פרש"י ד"ה מלאכת מחשבת ע"ש ידע מעכ"ת כי בעיני גם אז לא היה כוונתי בזה ח"ו כי כולם שוים בדרש מלאכת מחשבת ומי פליג על דין דזורה ורוח מסייעתו ואף רשב"א לא פליג על דין דזורה רק לא כתבתי זה אלא על דברי מעכ"ת כיון דמעכ"ת השוה הך דינא דרשב"א להך דינא דזורה וא"כ סובר מעכ"ת כי כל מה דדרשינן ממלאכת מחשבת כולם שוים הם הלכך הקשיתי לו הא ר' יוסי ס"ל מלאכת מחשבת גבי מלאכה שאין צריכה לגופא וכעת התחיל מעכ"ת לחלק בין הדרשות דמלאכת מחשבת ודין דזורה השוה מעכ"ת להך דינא דבא אחר והוציאו אי זורה חייב שם פטור ואי שם חייב זורה פטור ומלאכה שאין צריכה לגופא חילק משום דיוכל להיות חייב גבי בא אחר והוציאו ומלאכה שאין צריכה לגופא פטור.

ואומר סברות כזה רק להעמיד דבריו ולומר דר' יוסי לא ס"ל הך דינא דזורה. ואם נלך בזה אחר סברות מדעתינו איזה מלאכת מחשבת שוים ואיזה אין שוים אדרבה דמי יותר מלאכה שאין צריכה לגופא להך דינא דבא אחר והוציאו דלמ"ד מלאכה שאין צריכה לגופא חייב לא איכפת לן אם הוא צריך לאותו דבר אם לאו רק מלאכת ההוצאה עשה ולדידי' אין צריך הך דבר כלל ואין חשוב לו הדבר רק כיון דחשוב לאחריני והוא עשה הוצאה מזה הדבר שחשיב לאחרינא חייב כמו כן אם הוציא שום דבר שחשוב לאחד רק הוא עשה ההוצאה כמו כן יוכל להיות שהוא חייב.



ובאמת אין כל הדרשות שוות ואף רשב"א מודה בזורה כו' כי ליכא מאן דפליג על זורה ורוח מסייעתו: ומה שמתמיה עלי מש"כ על תירוצו שכתב על רש"י שכתבתי שני תמיהות על דברי מעכ"ת הוא מתמי' עלי הא קושית הרשב"א היא וכתב מעכ"ת פלוגתא חדשה דר"י סובר דאפשר שלא ימחוק ורבנן סברי דאי אפשר שלא ימחוק והוה מוחק בידים היפך מן הגמרא דמן הגמרא משמע שלא פליגי בהך סברא רק לכו"ע גורם הוי רק קודם לא הבנתי סברת מעכ"ת דס"ל דרש"י פליג על סברת הגמרא רק הבנתי סברת מעכ"ת באופן זה כי רש"י ס"ל דהגמרא אזיל כפי הה"א של הגמ' שבת (מ"ז ע"ב) דאין נ"מ בין גרם כיבוי ובין קירוב כיבוי וכסברת הירושלמי ומתניתין דאין נותנין מים אתיא כר' יוסי הלכך פריך הגמ' כאן מ"ט דרבנן דמצרכינן גמי אבל רש"י סבר כסברת רב אשי דיש נ"מ בין גרם כיבוי ובין קירוב כיבוי הלכך ניחא מאי דסברי רבנן דצריך גמי לכך הקשיתי שני קושיות חזקות למי שמעיין היטיב בדברי אבל כעת שכותב מעכ"ת פלוגתא חדשה דרש"י אינו סובר כסברת הגמ' רק רש"י סובר כי בדבר זה פליגי רבנן ור' יוסי דר"י סובר שלא בודאי ימחוק השם ורבנן סברי בודאי ימחוק:.

ומה שמדמה מעכ"ת לטומאת תרומה, לא דמי כלל דהתם פסיק רישא היא דבודאי יטמא התרומה ואיכא הפסד חולין כמו"ש פסחים (ך' ע"ב) דמשום פסידת חולין התירו וכאן אם יקברו בארגז של עץ לאו פסיק רישא היא שיבא לידי בזיון ולא מצינו גניזת כ"ח רק בס"ת ולא בכתבי הקודש הנדפסים דהוה כמו שם שכתוב על הכלי דלאו מצינו שיגנוז דוקא בכ"ח ואף לפי סברת מעכ"ת שמדמה קריבת הקרקע לקריבת האש כמו קריבת האש בכלים אע"ג דודאי יתפקעו לא הוירק גרמא כן קריבת השמות לקרקע ע"י כלי עץ עד שיתלחחו הכלים גם מבפנים ויבא הלחות להשמות לא הוי רק גרמא ופשוט, דברי ידו ד"ש ראובן הלוי החונה פ"ק דענאבארג: (יען כי ספרי זה מעט הכמות הנהו לכן נמנעתי מלכתוב תשובה על דברי הגאון בתשובה זו והנחתי לפני המעיין): סימן ה שאלה סירכא תלויה על שנראה הריאה חסרה מבחוץ שיש קמט או סדק מהו: תשובה גרסינן חולין (מ"ו ע"ב) ואמר רבא הני תרתי אוני דסריכין להדדי לית להו בדיקותא ולא אמרן אלא שלא כסדרן אבל כסדרן היינו רביתיהו ושיטת רש"י ז"ל שסירכא זו מחמת נקב היא באה שמתוך שהריאה שואבת כל מיני משקה והמשקה נעשה עב בתוכה ויוצא מעט מעט דרך הנקב נקפה ונעשה קרום כך מצאתי בתשובות הגאונים, ואע"פ שהוא סותם הנקב ואין מוציא רוח הא אמרן קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום שסופו ליסתר אבל כסידרן היינו רביתיהו זו מגינה על זו והדרא בריא שמתוך ששוכבות זו על זו אינן מתפרקות והקרום הולך וחזק, אבל כשהן שלא כסידרן זו הולכת לכאן וזו הולכת לכאן והקרום מתפרק ונסתר.

ושיטת הר"ח ז"ל דסירכא רגילה לבוא בכל מקום בריאה בלא נקב והא דטריפה שלא כסידרן היינו משום שסופה להתפרק וחשוב כנקובה כיון שסופה לנקוב. וכתב הר"ן ז"ל ואיכא למידק לשיטת רש"י ז"ל א"כ דכשיש נקב בריאה אפשר לה דהדר ובריא והדרא ומתכשרה בסירכא בחברתה מחתוך לחתוך א"כ אפ"י כי ליתא לסירכא כלל ואית בה נקב היכי מתסרא לעולם והא אמרינן לקמן (נ"ד ע"א) דבי יוסף רישבא מחו בגידא דנשיא וקטלו אתו לקמיה דבי ר' יהודה בן בתירא אמר להו וכי להוסיף על הטריפות יש אין לך אלא מה שמנו חכמים רב פפא בר אבא רישבא מחו בכוליא וקטלי אתו לקמיה

דר' אבא אמר להו וכי להוסיף על הטריפות יש אין לך אלא מה שמנו חכמים והא קא חזינן דקא מתה גמירא דאי בדרי לה סמא חיי.

פירוש שאם חובשין סמין במכתה מתרפאת ואע"ג דהשתא ליתנהו סמין מכל מקום מכה זו אין בה כדי להמית כיון שהיא יכולה לעלות ארוכה הכי נמי כיון שאותו נקב יכול לבא לידי היתר בסירכא אפי' אין שם סירכא אינו בדין שתהא טריפה דטריפה לא הויא אלא היכא שאי אפשר שתהא לה תקנה וכדאמרין בפ' בהמה המקשה (ס"ח ע"ב) גבי בשר שיצא חוץ למחיצתו דכתיב ובשר בשדה טריפה ואמרין כטריפה מה טריפה כיון שנטרפה אין לה תקנה אף בשר כיון שיצא חוץ למחיצתו שוב אין לו תקנה.

י"ל אין הכי נמי דכל שאפשר להיות לו תקנה אינה טריפה וכל שנטרפה אין לה היתר אלא שאין הנקובים שוים יש נקב שאין ראוי שתעלה בו סירכא ויש נקב שהוא ראוי שתעלה בו סירכא בכסדרן וכל שהוא כן כיון שיש לה תקנה לא נטרפה מעולם ואילו היינו בקיאים בכך אפי' קודם שתעלה בו סירכא היינו מתירין אותה אלא מפני שאין אנו יודעין אם ראוי שתעלה בו סירכא אם לאו אנו אוסרין כל נקב מחמת הספק אבל בשעלתה בו סירכא הוברר הדבר שלא נטרפה מעולם עכ"ל הר"ן ז"ל: ובזה יתיישב מה דקשה על הא דאמרין חולין (כ"ח ע"ב) רב אמר מחצה על מחצה כרוב רב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב רב אמר מחצה על מחצה כרוב הכי א"ל רחמנא למשה לא תשייר רובא רב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב הכי א"ל רחמנא למשה שחוט רובא ת"ש הרי שהיה חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהו וגמרו שחיטתו כשירה ואי אמרת מחצה על מחצה כרוב טריפה הויא אמר רבא שאני לענין טריפה דבעינן רוב הנראה לעינים פי' דרבא משני דבאמת מחצה על מחצה הוה כרוב ושחיטתו כשירה אף במחצה סימנים ואפ"ה טריפה לא הויא כי אם ברוב דוקא ותימא דאם כן משכחינן דלאחר שחיטה יהא חי כמה שנים ואינו צריך לשחוט פעם אחרת דהא דמחצה סימנים לא הוה טריפה ואפילו הכי שחיטה כשירה הוה: ואמינא בזה דאתא שפיר מהא דאמרין גיטין (ע' ע"ב) אמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדייקוס וחזר ואמר אל תכתבו אין בדבריו האחרונים כלום אמר רשב"ל כותבין ונותנין גט לאלתר ור' יוחנן אמר אין כותבין אלא לכשישתפה מ"ט דרשב"ל דקתני אין בדבריו האחרונים כלום ור' יוחנן אמר לך אין בדבריו האחרונים כלום דלכי מתציל לא צריך למיהדר אימלוכי ביה ולעולם אין כותבין אלא לכשישתפה ומי אמר ר' יוחנן הכי והא אמר רב יהודא אמר שמואל שחט בו שנים או רוב שנים ורמזו ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו ותניא ראוהו מגויד או צלוב על הצליבה ורמזו ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו וכתב התוספות ד"ה ומי אמר הקשה הר"ר אלחנן דמאי פריך לר' יוחנן לר"ל נמי תיקשי דהא טעמא דר"ל באחזו קורדייקוס משום דסמיה בידן כדאמרין התם במאי קמיפלגי ר"ל מדמי ליה לישן ור' יוחנן מדמי ליה לשוטה ור' יוחנן נמי לדמיה לישן לאו מחוסר מעשה האי מחוסר מעשה ור"ל נמי לדמיה ליה לשוטה לא סמיה בידן האי סמיה בידן בשרא סומקא אגומרי וחמרא מרקא והכא דאין סמיה בידו מודה ר"ל דאין כותבין ונותנין דמדמי לי' לשוטה וכתב על זה רבינו הרשב"א ז"ל די"ל דשחטבו שנים נמי סמיה בידן דעבדינא ליה סמתרי וחיי כדאמרין ב"מ (ק"ז ע"ב) והסיר ה' ממך כל חולי ושמואל אמר זה הרוח שמואל לטעמיה דאמר שמואל הכל ברוח פי' רש"י ז"ל כל החלאים והוצאת מיתה

על נשיבת הרוח באין הכל לפי השעה והאדם יש לך אדם דרוח פלוני קשה לו ובשעה פלונית ולשמואל הא איכא הרוגי מלכות דהויא הרוגי חרב הנך נמי אי לאו זיקא עבדי להו סמא וחיי וגירסת הערוך סמתר וכן גירסת הרשב"ם ז"ל ב"ב (ע"ד ע"ב) ד"ה סמתרי ופי' רש"י ז"ל סם דמחבר בשר חתוכה ואע"ג דהרוח מבלבלתו כדאיתא התם אפשר בביתא דשישא כדאמרינן בסמוך מי אמר שמואל הכי והא אמר שמואל שחט בו שנים או רוב שנים וברח מעידין עליו ואי ס"ד חי הוא אמאי מעידין עליו אמרי חי הוא וסופו למות אלא מעתה יהא גולה ע"י אלמה תניא שחט בו שנים או רוב שנים הרי זה אינו גולה הא אתמר עלה אמר ר' הושעיא חיישינן שמא הרוח בלבלתו אי נמי הוא קירב את מיתתו מאי בנייהו איכא בנייהו דשחטיה בביתא דשישא ופירכס אי נמי דשחטיה בברא ולא פירכס.

המתבאר לנו מזאת הגמ' ומדברי הרשב"א ז"ל דשחט בו שנים או רוב שנים ורמז ואמר כתבו גט לאשתי הרי אילו יכתבו ויתנו לאלתר אף לר"ל דסבר דהטעם הא דסבר דכותבין ונותנין גט לאלתר אם אמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדייקוס משום דסמיה בידן בשרא סומקא וחמרא מרקא אבל אי לאו סמיה בידן אין כותבין ונותנין דהא לא גרע משוטה דאין כותבין ונותנין משום דלאו סמיה בידן אפי"ה גבי שחט בו שנים או רוב שנים כותבין ונותנין משום דזה נמי הוה סמיה בידו דהא אי הוה שחט אותו בביתא דשישא הוה סמיה בידו על ידי סמתרי המחבר את הבשר ואף דהא שחט אותו שלא בביתא דשישא ובלא ביתא דשישא לא הוה סמיה בידו בשום אופן משום דהרוח מבלבלתו ולא מהניא בו סמתרי המחבר את הבשר החתוכה אפי"ה כל דאיכא ביה צד דאם ישחוט בו שנים או רוב שנים שיהי' חי דהיינו היכא דשחט אותו בביתא דשישא סמיה בידו מיקרא וכותבין ונותנין ולכך לא מקשה הגמ' על ר"ל: והשתא אתא שפיר דהכי קאמר הגמ' אמר רבא שאני לענין טרפה דבעינן רוב הנראה לעינים פי' דאף דשחט מחצה סימנין שחיטתו כשרה הוה משום דמחצה על מחצה הוה כרוב ואינו חיה בשום אופן דהא שחט שלא בביתא דשישא אפי"ה טרפה לא הוה דהא הוה סמיה בידן ע"י סמתרי המחבר את הבשר היכא דשחט בביתא דשישא דהא כל שמצינו בה צד היכא דסמיה בידן תו לא הוה טרפה וכדאמרינן חולין (נ"ד ע"א) גמירי דאי מבדרי ליה סמא חייא דלא הוה טרפה כל שיש לה תקנה וכדכתב הרשב"א ז"ל דלכך לא קשיא על ר"ל דסבר שחט בו שנים או רוב שנים דכותבין ונותנין ואף דהא אין סמיה בידן דהא שחט אותו שלא בביתא דשישא אפי"ה סמיה בידן מיקרי משום דכל שיש סמיה היכא דשחט אותו בביתא דשישא כן הכא דשחיטה הוה כשירה משום דהא לא חיה בשום אופן משום דהרוח מבלבלתו ולא מהני בה סמיה וחיה אבל טריפה לא הוה דהא יש בה צד תקנה היכא דשחט או פגם את המחצה של קנה בביתא דשישא סמיה בידן מיקרא וכל היכי דסמיה בידן תו לא הוה טריפה וזה דאמרינן דאם פגם את כל הקנה הוה טריפה ולא אמרינן דהא סמיה בידן הוה הטעם דבעינן שישחוט בסימנין אבל הכא ליכא סימנים דמהניא בה שחיטה דהא הוה פגומים מקודם שחיטה והוה כמו דאמרינן חולין (ע"ד ע"ב) אמר רב משרשיא לדברי האומר חוששין לזרע האב בן פקוע הבא על הבהמה מעלייתא הולד אין לו תקנה שהרי הוא כמי שאין לו אלא סימן אחד מצד אמו שהסימן השני שחוט ועומד הוא שאין שחיטה נוהגת בו ובבהמה בחד סימן לא מיתכשרה וכדכתב התוס' שם

דה"מ בן וכדכתב הש"ך בסי' מ"ד ס"ק י"א ע"ש דגם החלב שלה מחיים נמי אסור כן הכא דהוה הטעם משום שאין לו סימנים להיות בה שחיטה דהא הוה פגומין ולכך הוה טריפה אבל בלא זה הטעם לא הוה טריפה אף שפגם כל הקנה דהא כל דסמיה בידן לא הוה טריפה וזה ברור בעה"ש: והנה הרשב"א והר"ן ז"ל כתבו דלפי שיטת רש"י ז"ל דאין סירכא בלא נקב וכן מוכח מהא דגרסינן חולין (מ"ח) אמר ליה מר זוטרא בריה דרב הונא דבי רב פפא לרבינא הא דרב נחמיה בריה דר"י אתון אהא מתניתו לה אנן אהא דרבא מתנינן לה דאמר רבא הני תרתי אוני דריאה דסריכא להדדי לית להו בדיקותא לאכשורי רב נחמיה בריה דרב יוסף בדיק לה בפשורי מתקיף לה רב אשי האי מאי בשלמא הכא תלינן בדופן וכשרה אבל התם אי האי נקיב טריפה ואי האי נקיב טריפה הרי להדיא דקאמר הגמ' הלשון אי האי נקיב טריפה ואי האי נקיב טריפה אמרינן דבודאי נקיב מדלא קאמר הגמ' אי האי מינקב ואי האי מינקב דהוה הלשון על שסופו לינקב וכדכתב התוס' חולין (מ"ז ע"א) דה"מ היינו ע"ש וכן כתב הרשב"א ז"ל בתורת הבית שלו דלפי שיטת הר"ח דסבר יש סירכא בלא נקב גרסינן אי האי מינקב ואי האי מינקב טריפה כלומר אם ינקב ע"ש.

ולפי שיטת רש"י ז"ל הוה הדין דראוי לאסור סירכא תלויה בכל מקום שהוא וכן ראוי לאסור אפי' כסדרן כל שהסירכא הולכת מגב לגב או מחיתוך לגב אפי' מחיתוך לחיתוך אם הסירכא יוצאה בשיפולי דאונא ונסרכה במקום מגולה ממנה טריפה לפי שאפשר שבאותו מקום מגולה הוא הנקב ואין האונא סותמת שם וסירכא לא סתמה דהא הוה ליה קרום שעלה מחמת המכה בריאה דאינו קרום, דהא כל הטעם לפי שיטת רש"י ז"ל דסירכא כסדרן כשירה משום דזו מגינה על זו שמתוך ששוכבות זו על זו הקרום הולך וחזק ודמיה לריאה שניקבה ודופן סותמה דכיון דיש לה תקנה לאנטרפה מעולם והוברר הדבר שלא נטרפה מעולם אבל סירכא תלויה הא אינו בה שום דבר שסותמה הוה טריפה אבל לפי שיטת הר"ח הדין דסירכא תלויה כשרה ואף דכתב הרא"ש ז"ל ואע"ג דאסיקנא דאין סירכא בלא נקב נהיגי להתיר סירכא תלויה לפי שהסירכא הבאה מחמת נקב היא נסרכת למקום הסמוך לה לפי שדרך הנקב יוצא המשקה ונעשה חוט עב וחזק ונסרך אל מקום אשר יפגע בו אבל סירכא תלויה אינה אלא הפשטת לחות הריאה ולא בא ממקום נקב.

כבר כתב עליו רבינו הרשב"א ז"ל בת"ה שלו וגם בחי' חולין שאין אילו אלא דברי נביאות והלא כל סירכא תחילתה ממקום אחד היא יוצאת והולכת ומתפשטת ולקץ ימים היא נסרכת למקום אחר וכיון שכן אין כאן מוכיח תלויה זו שלא תסרך במקום אחר לאחר זמן: וכתב הרשב"א ז"ל בת"ה שלו ובחי' ז"ל ולענין סירכא תלויה יש מקומות שאוסרין אותה לחלוטין וזה כדעת האומרים דאין סירכא בלא נקב וברוב מקומות נהגו בה היתר והר"מ במז"ל כתב שכל האוסרה מאבד ממון של ישראל ומעולם לא נהגו זה בצרפת ולא בספרד ולא ישמע זה במערב ואין ראוי לנהוג כמנהג זה אלא נופחין אותה בלבד אם נמצאת שלמה מן הנקב הרי זו מותרת אילו דבריו ז"ל וגם הרב בעה"ע"ט ורבותי שבלוניל סברי דסירכא תלויה מאומה או מאונא כיון דעולה בנפיחה כשירה דהויא כבועה ע"כ ומדבריהם למדנו שצריכה בדיקה וגם להרמב"ן ז"ל מצאתי כן ובמקומנו נהגו בה היתר אפי' בלא בדיקה וכן נראה לי כמנהג מקומנו וכדעת האומרים

יש סירכא בלא נקב וכדעתנו שכתבנו לעיל וכיון שיש סירכא בלא נקב למה אנו חוששין לה ואינו דומה לישוב לה קוץ בוושט ולא לספק דרוסה דהתם איתילידא ריעותא בבהמה שהרי התחיל בה מעשה האוסר אלא שאנו מסופקים אם נגמרה המעשה וכיון שכן צריכה בדיקה מספק אבל בזו אין כאן שום הוכחת איסור שהרי אפשר שבא הסירכא זו מחמת רירין הבאין שלא מחמת נקב.

ותדע לך דהא על ארי בינייהו ואיהו שתיק ואינהו שתקין אי נמי דאיהו צווח ואינהו מקרקרין תלינן לקולא דאמר שלמא עבדי ואימר בעותי מבעתי אהדדי ולא ודאי קאמר אלא באומר. ועוד ס"ס הוא ספק מחמת נקב ספק שלא מחמת נקב ואם ת"ל מחמת נקב שמא קרום העליון בלבד הוא שניקב וממנו סירכא זו נמשכה ע"ש: ולא זכיתי להבין דברי רבינו הגדול ז"ל דכתב דהכא שאני מהא דישב לה קוץ בוושט וגם להא דספק דרוסה דהתם בוושט התחיל בה מעשה האוסר.

הא אמרינן חולין (מ"ג ע"ב) אמר עולא ישב לה קוץ בוושט אין חוששין שמא הבריא ולעולא מ"ש מספק דרוסה קסבר עולא אין חוששין לספק דרוסה ומ"ש משתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן התם איתחזק איסורא פ"י רש"י ז"ל שישבת קוץ בלא נקיבה אינו כלום ולא הוה איתחזק איסורא ומ"ש מהשוחט בסכין ונמצאת פגומה התם איתיליד לה ריעותא בסכין הרי מוכח לנו מזה דישב לה קוץ בוושט לא הוה בה שום התחלת איסור דאי הוה התחלת איסור תיקשי לן מהא דחתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן ואע"ג דלא דמי דהא התם לא איתחזק איסורא ולא איתחזק נמי התירא אבל הכא מעיקרא היתה בחזקת כשירה וכדכתב התוס' דה"מ שאני ע"ש אפי"ה הא דמיא להדדי דהא כמו בספק חתיכה אחת ספק של חלב וספק של שומן דהיכא דלא איתחזק בה לא איסורא ולא התירא דאסרינן כן הכא גבי ישב לה קוץ בוושט דהא אף דהא הוה לה מעיקרא חזקת התירא הא התחיל בה מעשה האיסור והתם גבי ספק חלב ספק שומן הוא דאמרינן דאם הוה בה חזקת התירא מעיקרא לא הוה אסרינן לה דהא אינו בה שום התחלת מעשה איסורא אבל גבי ישב לה קוץ בוושט הא התחיל בה מעשה איסורא ומידי ספק לא יצא אם נגמר המעשה איסור או לא והוה כמו ספק חלב ספק שומן דאסרינן וגם תיקשי לן מ"ש מהא דהשוחט בסכין ונמצאת פגומה אי אמרינן דהכא הוה התחלת מעשה איסורא דהא כמו דשחט בסכין ונמצאת פגומה אמרינן דאם איתיליד לה ריעותא בסכין מטרפינן ואף דהריעותא לא הוה רק על הסכין ולא על הבהמה וסכין איתרעי בהמה לא איתרעי כדאמרינן חולין (י' ע"א) ואפי"ה מטרפינן כן הכא בישוב לה קוץ בוושט דהא הוה הריעותא בבהמה אף בריעותא מועטת כזו בהתחלת מעשה האיסור נמי אמאי אין חוששין לה שוב מצאתי להבית אפרים חלק שני הקשה כן ודוחק לומר דבהא פליגי אם חוששין לספק דרוסה הוה קרינן בה התחלת מעשה איסור ומאן דסבר אין חוששין לספק דרוסה ולכך אין חוששין בישוב לה קוץ בוושט לא קרינן בה התחלת מעשה איסור והכא הא קאי אליבא דאין חוששין לשמא הבריא ולכך לא קרינן בה התחלת מעשה איסור ועוד הא רבינו ז"ל בעצמו כתב לעיל והלא כל סירכא תחלתה ממקום אחד היא יוצאת והולכת ומתפשטת ולקץ ימים היא נסרכת ממקום אחר וכיון שכן אין כאן מוכיח תלויה זו שלא תסרך במקום אחר לאחר זמן הרי דסבר דכל סירכא תחלתה היא נסרך למקום אחד ולאחר זמן נסרך למקום אחר וא"כ גם כאן הוה התחלת

מעשה איסור וא"כ מידי ספיקא לא נפיק ואמאי לא בעינן בדיקה: עוד קשה על מה שכתב דלכך אף בדיקה לא בעי משום דאיכא בזה ס"ס ספק מחמת נקב ספק שלא מחמת נקב ואם ת"ל מחמת נקב שמא קרום העליון לבד הוא שניקב וממנו סירכא זו נמשכה.

הא כבר כתב רבינו ז"ל חולין (נ"ג ע"ב) ד"ה כי פליגי וז"ל אלא דקשיא לי היכא דאיכא שוורים הרבה במקום אחד ואעל ויתב ארי בינייהו ואיהו שתיק ואינהו מקרקרין אמאי צריכין בדיקה דהא ס"ס הוא דכל חד איכא למימר שמא לא דרס ואת"ל דרס אימר דרס שלא כנגד החלל שאין דרוסה פוסלת בו ושמא יש לומר דלא שריאס"ס אלא היכא דלא אפשר לעמוד על בוריו של דבר אם הוא אסור אם לאו אבל במקום שאפשר לעמוד על בוריו של דבר בודקין וכן הדין נותן ותדע שהרי תנן לקמן (צ"ו ע"ב) בגיד חתוך שנתבשל עם הגידין דלאו בריה הוא אף על פי שיש מאה כיוצא בהן צריך בדיקה אחרין בזמן שיכול להכירו וזורקו ואוכל את השאר כיון שיכול לעמוד עליו אע"פ שאם אינו מכירו הכל מותר ומשערים אותו כבשר בלפת והכא נמי לא שנא כן נראה לי עכ"ל.

הרי להדיא דאף בס"ס היכא שיש לברר הדבר ולעמוד על בוריו מצרכינן בדיקה. וכן מוכח מהא דאמרינן זבחים (ע"ד ע"ב) דפריך הגמ' על הא דתנן כל הזבחים שנתערבו בטריפה ירעו עד שיסתאבו האי טריפה הכי דמי אי דידע ליתי ולישקליה ואי דלא ידע מנא ידע דאיתערב ומשני דאיערב בנפולה ואם איתא דאין צריך בדיקה תיקשי דהא כולן מותרות משום ס"ס ספק אם ימצא בה טריפות מהטריפות שמנו חכמים או אם יש בה ריסוק איברים וא"ת יש בה ריסוק איברים דלמא לאו היא הנפולה אלא ע"כ דאף דס"ס היכא דאיכא לעמוד על בוריו מצרכינן בדיקה וכדכתב הש"ך יו"ד (סי' ק"י ס"ק ס"ו) ע"ש ואם כן אף הכא אמאי לא מצרכינן בדיקה: ואמינא בזה לדון לפני רבינו הגדול בקרקע דהא לכאורה תיקשה לן טובא אמאי אמרינן חוששין שמא הבריא לפי פי' רש"י ז"ל דהבריא לשון ניקב פי' דהקוץ בא לצד החיצון כבר ורק השתא הוא דיצא מעור החיצון הא הוה לן למיזל בתר חזקה דהשתא וכמו דחזינן השתא דהקוץ לא קיימי רק בעור הפנימי אמרינן דחזקה שמעולם לא תחב בעור החיצון וכדאמרינן ב"ב (קנ"ג ע"א) לא כתב בה שכיב מרע הוא אומר שכיב מרע הייתי והן אומרים בריא היית צריך להביא ראיה ששכיב מרע היה דברי ר"מ וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה והיא מתנתא דהוה כתב בה כד הוה קציר ורמי בערסה ולא כתב בה ומגו מרעי' איפטר לבית עולמיה אמר רבה הרי מת וקברו מוכיח עליו אמר ליה אביי השתא ומה ספינה שרובן לאבד נותנין עליהן חומרי חיים וחומרי מתים חולין דרוב חולין לחיים לא כ"ש כמאן אזלא הא שמעתא דרבה כר' נתן דתניא מי מוציא מיד מי הוא מוציא מידיהן בלא ראיה והן אין מוציאין מידו אלא בראיה דברי ר' יעקב ר' נתן אומר אם בריא הוא עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע אם שכיב מרע הוא עליהן להביא ראיה שבריא היה ופליגי בה רב הונא ורב חסדא בראיה דקאמרי חכמים במתניתין המוציא מחבירו עליו הראיה דרב הונא קאמר ראיה בעדים דר"מ סבר כר' נתן דסבר דאזלינן בתר השתא וקאי מתניתין כגון שהוא בריא השתא וקאמר הנותן מתנה שהייתי שכ"מ והשתא אני בריא וחוזרני בי והן אומרים בריא היית עליו הראיה שהיה שכ"מ וחכ"א הנותן מוחזק הוא בנכסים ועל המקבל להביא ראיה בעדים שבריא היה דסבר כר' יעקב ורב חסדא קאמר ראיה בשטר פי' דכ"ע אזלינן בתר השתא כרבה וכו' נתן וכיון דבריא הוא השתא

זכה בעל השטר אך יקיים שטרו שלא יוכל הנותן לפוסלו אבל ראייה דר' מאיר ראייה בעדים הוא כדמפורש עליו להביא ראייה ששכ"מ היה דברי ר"מ וכן אמר רבה ראייה בעדים וכתב הרשב"ם ז"ל ומיהו רבה לא הדר ביה וקיי"ל כוותיה כדאמרין בעלמא ב"מ (ק"י"ז) ר' נתן דיינא ונחית לעומקא דדינא הרי להלכה דאזלינן בתר חזקה דהשתא ואף לפי שיטת הרב אלפסי והרא"ש ז"ל והרמב"ם ז"ל (בה' זכיייה ומתנה פ' ח' ה' כ"ז ובפ' ט' ה' כ"ב) דפסקו דלא כר' נתן משום דהלכה כחכמים דר' מאיר דהא ר' יעקב סבר כרבנן ורבה חזר ביה מההיא דלעיל דסבר כר' נתן דאם לא כן הוה קאמר ראייה בקיום השטר כדי דליתוקמי מילתייהו דר"מ ורבנן כולהו סברי כר' נתן דאזלינן בתר חזקה דהשתא וכן פסקינן בשו"ע (חו"מ סי' רנ"א ס' ב') היינו מטעם דאזלינן בתר חזקת ממון וכדאמרין ב"ב (קנ"ד ע"א) או משום שרוב חולין לחיים כדאמרין ב"ב (ק"י"ג ע"ב) או דכ"ע בחזקת בריאים קיימי כדאמרין קדושין (ע"ט ע"ב) אבל היכא דליכא טעמא דהכי לכ"ע אזלינן בתר חזקה דהשתא.

וכן אמרין בקדושין (ע"ט ע"א) אתמר קדשה אביה בדרך וקדשה עצמה בעיר והרי היא בוגרות לפנינו רב אמר הרי היא בוגרות לפנינו ושמואל אמר חוששין לקדושי שניהם אימת אילימא בתוך ששה בהא נימא רב הרי היא בוגרות לפנינו אלא לאחר ששה בהא נימא שמואל חוששין לקדושי שניהם הא אמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד לא צריכא דקדיש בההוא יומא דמשלים שית רב אמר הרי היא בוגרות לפנינו מדהשתא בוגרות בצפרא נמי בוגרות ופסק הרא"ש ז"ל כרב דקדושי האב אינו כלום ואפי' אינה מכחישתו לומר שבאו הסימנים בבוקר וטעמא מדאמרין התם (ע"ב) תני חדא הרי היא בוגרות לפנינו ותניא אידך חיישינן לקדושי שניהם מאי לאו חד כרב וחד כשמואל לא אידי ואידי כשמואל כאן במכחישתו וכאן בשאין מכחישתו ונימא מדמתניתא לא פליגי אמוראי נמי לא פליגי ותסברא הא רב יוסף בריה דרב מנשיא מדוויל עביד עובדא כוותיה דרב ואיקפד שמואל ואמר כ"ע כילי ליה בקבא זוטא והאי מדרבנן כילי ליה בקבא רבה ואי ס"ד לא פליגי אמאי קא מיקפד דלמא עביד עובדא במכחישתו ופי' רש"י ז"ל הא רב במכחישתו קאמר והאי דעבד עובדא כוותיה במכחישתו עבד אלא ודאי באין מכחישתו פליגי והאי בשאין מכחישתו עבד עובדא ע"ש.

הרי דעבד עובדא אף בשאין מכחישתו אלא דאזלינן בתר חזקה דהשתא: ואף לפי שיטת הרמ"ה ז"ל הובא בש"ע א"ע (ס' ל"ו ס"ה) דדוקא במכחישתו לומר שבאו הסימנים בבוקר אבל בשאינו מכחישתו צריכה גט משניהם ולא אמרין דאזלינן בתר חזקה דהשתא היינו טעמא משום דהא הוה לה מעיקרא חזקה דנערות וכדאמרין התם אמר לך רב אנא דאמרי אפי' כר' יעקב עד כאן לא קאמר ר"יהתם דאיכא למימר העמד ממון על חזקתו אבל הכא מי נימא העמד גוף על חזקתו ופי' רש"י ז"ל ותהוי נערה יומא דמשלים שית אין בה לא חזקת נערות ולא חזקת בגרות שהיום היא עומדת להשתנות, פי' דלכך לא אזלינן בתר חזקה דמעיקרא דהוה נערה משום דחזקה העשויה להשתנות היא וכל חזקה העשויה להשתנות לא אזלינן בתרה אלא לכך אזלינן בתר חזקה דהשתא או כפי' ר"י בתוס' ד"ה מי דפי' דרגילות הן לבוא בבקר ואין שייך חזקה דנערות ושמואל אמר אנא דאמרי אפי' לר' נתן עד כאן לא קאמר ר' נתן התם אלא דכ"ע בחזקת בריאים

קיימי מאן דקא מפיק נפשיה מחזקה הוי עליה לאיתויי ראייה אבל הכא מי קא מפקא נפשה מחזקה דקמה.

ולא סבר שמואל דחזקת נערה הוה חזקה רעועה כרב או כשיטת רש"י ז"ל או כשיטת ר"י ז"ל ולכך פסק הרמ"ה ז"ל דאם אינה מכחישתו הוה קדושי ספק משום דהא הוה לה חזקה דמעיקרא חזקת נערות ובזה אף רב סבר דחוששין לקדושי שניהם אבל היכא דליכא חזקה דמעיקרא בודאי אזלינן בתר חזקה דהשתא.

וכדמוכח מהא דאמרינן קדושין (י"ב ע"א) ההוא גברא דאקדיש בזוודא דאורדי יתיב רב שימי בר חייא קמיה דרב וקא מעיין בה אי אית בה שוה פרוטה או לא ההוא גברא דאקדיש באבנא דכוחלא יתיב רב חסדא וקא משער ליה אי אית ביה שוה פרוטה או לא והא אמר שמואל חיישינן שמא שוה פרוטה במדי לא סבר ליה דשמואל, אמרה ליה אימא והא ההוא יומא דאקדשה הוה ביה שוה פרוטה אמר לה לאו כל כמינך דאסרת לך אבתרא אמרי ליה רבנן לרב חסדא ואמאי הא איכא סהדי באידית דידעי דבההוא יומא הוה ביה שוה פרוטה השתא מיהא לא ליתנהו קמן ואי אמרינן דלא אזלינן בתר חזקה דהשתא הא הוה בה ספק קדושין שמא בההוא יומא הוה ביה שוה פרוטה והא רב חסדא קאמר דלא הוה בה אפי' ספק קדושין וכדכתב התוס' ד"ה רב חסדא הכא לא מצי לשנויי הא בקדושי ספק כדלעיל משום דמיירי שקדשה אחיו אחר כך בפרוטה והיה בא רב חסדא להפקיע קדושי ראשון כדקאמר לאו כל כמינך דאסרת לה אבתרא ואי הוה אמר דראשונים ספק הוה אם כן צ"ל דצריכה גט מראשון א"כ תהיה אסורה משום דהוה גרושת אחיו הרי להדיא דרב חסדא קאמר כיון דהשתא לא הוה בה שוה פרוטה לא הוה מקודשת אף מספק ואמאי ליחוש שמא היה מעיקרא בשעת קדושין שוה פרוטה אלא דאזלינן בתר חזקה דהשתא וכן כתב הרמ"ה ז"ל הובא בטור אה"ע (סי' ל"א) כתב הרמ"ה אי קדיש במידי דלא ידעינן השתא אי הוה שוה פרוטה בעידן קידושין או לא אזלינן בתר השתא ואי אית בה שוה פרוטה השתא הוה קדושין ודאי עד דמתברר בסהדי דלא הוה בעידן קדושין שוה פרוטה הרי דסבר הרמ"ה ז"ל בעצמו דאזלינן בתר חזקה דהשתא אלא ע"כ הא דסבר קידשה אביה בבוקר והיא קידשה עצמה בערב ושניהם ביום שנשלם בו ששה חדשים של ימי נערות ובדקנוה ומצאנוה בוגרות מחזיקין אותה בחזקת בוגרות דקדושי האב אינן כלום דוקא במכחישתו אבל אם אינה מכחישתו צריכה גט משניהם הוה הטעם משום דהא איכא בה חזקת נערות ולכך החמיר הרמ"ה ז"ל דאם אינו מכחישתו לא אזלינן בתר חזקה דהשתא מדהשתא בוגרות מצפרא נמי בוגרות ומפרש הא דאמרינן ואי ס"ד לא פליגי אמאי איקפיד כי עבד עובדא במכחישתו היינו לומר דקים ליה לתלמודא דבמכחישתו הוא דעבד עובדא ומשום הכי קאמר את"ל דלא פליגי לא הוה קפיד אלא ע"כ פליגי במכחישתו דע"כ לא אמר רב הרי בוגרות לפנינו אלא במכחישתו אבל באין מכחישתו מודה דחיישינן לקדושי שניהם וכדכתב מרן הב"י ז"ל אבל באמת סבר ג"כ הרמ"ה ז"ל היכא דאיכא רק חזקה דהשתא לחודא אזלינן בתרה: איברא דקשיא על הא דכתב המרדכי (בפ' המדיר) גבי מעשה על דבר המעיל שקנה ר' ברוך בשליחות קהלינו וטען הקהל שיש בו כדין אונאה ולא שהה בידו כדי שיראה לתגר או לקרובו וכי הקהל טענו שישלח עדיין לשוק אם יש בה כדין אונאה והשיב דשער שבשוק עשוי להשתנות מבקר לערב הכל לפי הלקוחות והמזומנים לצורך



השעה שצריכין לחפצים הנמכרים ולא אזלינן בתר חזקה דהשתא הא מה יעשה מזה הסוגיא דקדושין (י"ב ע"א) יתיב ומשער ביה אם השתא לא שוה פרוטה לא הוה אף ספק קדושין וכן קשה על הרמ"א ח"מ (סי' רכ"ז ס"ט) שהביא להלכה דברי המרדכי דאם אמר המאנה שנשתנה השער ומתאנה אומר שלא נשתנה השער על המתאנה להביא ראייה דדרך השערים להשתנות תמיד.

הא מהא דקדושין מוכרח לנו להיפך וצע"ג אח"כ מצאתי באבני מלואים שהעיר ע"ז: איברא דראיתי להתוס' נדה (ד' ע"א) ד"ה שכל גבי נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת ולמחר השכים ומצאו מת ר"מ מטהר וחכמים מטמאין שכל הטומאות כשעת מציאתן וכיון דבשעת מציאתן הוה מת אזלינן בתר חזקה דהשתא וטמא וכן מחט שנמצאת מלאה חלודה או שבורה טהורה שכל הטומאות כשעת מציאתן וכתב התוס' דהיינו דוקא לתרומה וקדשים אזלינן בתר חזקה דהשתא ומטמאין אבל לא לחולין וכדכתב התוס' נדה (ב' ע"ב) דה"מ מעת לעת דמ"ש דנגע אחד בלילה לקמן (ד' ע"א) דמטמאין רבנן כשעת מציאתן ואשה נמי אמרינן לקמן (ד' ע"א) כיון דשכיחי בה דמים כאינה בדוקה דמיא ואמאי מטהרין לחולין אף ברה"י וי"ל דלקמן נמי בנגע באחד בלילה מיירי בקדשים.

וכן קופה לקמן (ג' ע"ב) דפריך הלל לשמאי מיירי בקדשים דאי לאו הכי תיקשי ליה לנפשיה וכן פלוגתא דחזקיה ור' יוחנן המדלה מים מיירי במים שנעשו על טהרת הקודש ללוש בהן עיסת מנחות או להדיח בהן בשר קדש דכקדש דמי הרי להדיא דלא אזלינן בתר חזקה דהשתא כי אם לתרומה ולקדשים.

התם משום דהא איכא חזקה דהעמיד טהרות על חזקתו או חזקה דמעיקרא דכל שיש חזקה כנגדה או חזקה דמעיקרא לא אזלינן בתר חזקה דהשתא וכן מוכח מהא דכתבתוס' חולין (י' ע"ב) דה"מ ודילמא גבי הא דאמרינן התם מנא הא מילתא דאמר רבנן אוקי מילתא על חזקתו אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן אמר קרא ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית והסגיר את הבית שבעת ימים דלמא אדנפיק ואתא בציר ליה שעורא אלא לאו משום דאמרינן אוקי אחזקיה וכתב התוס' שם אבל קשה דתינח היכא דליכא ריעותא אבל היכא דאיכא ריעותא כגון סכין שנמצאת פגומה וכן אחד משנים שנטמא ודאי בר"ה דמטהרין שניהם מטעם חזקה כהאי גוונא מנלן דאזלינן בתר חזקה וי"ל דהכי נמי יש ריעותא גדולה דאע"ג דאשתכח שחסר לאחר שבעה אפי"ה לא מטהרין למפרע כל אותם שנכנסו לבית בימי הסגר וכן כתב התוס' נדה (ב' ע"ב) דה"מ התם וכן מוכח מהא דכתב התוס' ב"מ (ק' ע"א) דה"מ הא גבי הא דאמרינן התם המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר עד שלא מכרתי וזה אומר משלקחתי יחלוקו אמאי יחלוקו ולחזי ברשותא דמאן קיימי וליהוי אידך המע"ה אמר ר' חייא בר אבין אמר שמואל בעומדת באגם ונוקמא אחזקת דמרא קמא וליהוי אידך המע"ה.

הא מני סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין וכתב התוס' וא"ת ואמאי קאמר הא מני סומכוס היא לוקמה ואפי' כרבנן והכא לית לן למיזל בתר מרא קמא דאיכא חזקה אחרת כנגדה דאוקמי בחזקת מעוברת והשתא הוא דילדה הרי דלא אזלינן בתר

חזקה דהשתא היכי דאיכא חזקה דמעיקרא דהא אמרינן דאזלינן בתר חזקת מעוברת ולא בתר חזקה דהשתא מדהשתא ילדה מעיקרא נמי ילדה וכן מוכח להדיא מהא דאמרינן בקדושין (ע"ט ע"א) אימת אילימא בתוך ששה בהא נימא רב הרי היא בוגרות לפנינו ופי' רש"י ז"ל הא כל אותן ששה חדשים בחזקת נערה היא עד שנכיר בסימני בגרותה וכי בדקנוה בפניא ואשתכח בוגרות מי יימר דמצפרא נמי בוגרות היא ודילמא השתא הוא דבגרה ומטעם דכל היכי דאיכא חזקה דמעיקרא וחזקה דהשתא לא אזלינן בתר חזקת השתא ולכך כתב התוס' דלא אמרינן כל הטומאות כשעת מציאתן אלא לחומר תרומה וקדשים.

אבל לחולין לא אזלינן בתר חזקה דהשתא מטעם דאזלינן בתר חזקה דמעיקרא ובזה יתיישב מה דקשיא לן טובא על הא דאמרינן נדה (ס"ו ע"א) ואם יש לה מכה תולה במכתה ואם יש לה וסת תולה בוסתה ואם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינו תולה פי' דאם היה דם מכתה שראתה תמיד ממכתה משונה מדם שראתה כעת אינו תולה בדם מכתה אלא הוי מוחזקת רואה דם כו'.

וקשיא אמאי לא אמרינן אימר כו' עכרן כדאמרינן נדה (י"א ע"ב) גבי תנוקות שלא הגיע זמנה לראות ונשאת כו' נשתנו מראה דמים שלה טמאה מתיב ר' יונה ובתולה שדמיה טהורים אמאי כו' דילמא נשתנו מראה דמים שלה אמר רבא אימא רישא חוץ מן הנדה והיושב על דם טוהר הוא דלא בעי בדיקה אבל בתולה שדמיה טהורין בעיא בדיקה אלא קשיא אהדדי כאן כו' עכרן כאן שלא כו' וכן מצאתי לגאון קדמון אחד בעל האשכול ז"ל דמקשה כן אבל לפי דברינו אתא שפיר דעד כאן לא אמרינן גבי בתולה אימר כו' עכרן.

משום דלא אזלינן בתר חזקה דהשתא כיון דהשתא חזינן דדמיה הוה משונה מדם כו' הראשונה אלא אמרינן דאימר כו' עכרן משום דהא איכא בה חזקה דמעיקרא מדם טוהר דמנגדת לה ולכך שפיר לא אזלינן בתר חזקה דהשתא מדהשתא חזינן דנשתנה מראה דמים שלה ממראה הראשונה כן לא אמרינן אימר דמעיקרא לא הוה נשתנו אלא השתא עכרן אלא אמרינן כו' עכרן מטעם דהא יש לה חזקה דמעיקרא שדמיה טהורין הוי ולכך שפיר תלינן אימר כו' עכרן דהא כל היכא דאיכא חזקה דמעיקרא וחזקה דהשתא לא אזלינן בתר חזקה דהשתא אלא אזלינן בתר חזקה דמעיקרא וכדכתב התוס' חולין (י' ע"ב) ד"ה ודילמא וכן בנדה (ב' ע"ב) ד"ה התם וכדכתב התוס' ב"מ (ק' ע"א) ד"ה הא.

אבל הכא ברואה דם מחמת כו' לא הוה בה חזקה דמעיקרא דמנגדת לחזקה דהשתא בודאי בזה לא אמרינן אימר כו' עכרן דהא הוה לן למיזל בתר חזקה דהשתא כיון דהשתא חזינן דדם משונה מדם מכתה לא אמרינן דמעיקרא הוי דומה לדם מכתה ורק השתא כו' עכרן משום דכל היכא דלא מנגדה לה חזקה דמעיקרא אזלינן בתר חזקה דהשתא ועי' בסדרי טהרה (סי' קפ"ז ס"ק י"ד) ד"ה ובט"ז ובד"ה ובש"ך ע"ש.

וזה ברור בעזר השם יתברך שמו ויתעלה ובוזה יתיישב דברי התוס' פסחים (צ"א ע"א) ד"ה שהיה גבי הא דאמרינן התם האונן והמפקח את הגל מעל אדם ואין ידוע אם ימצאנו חי או מת וכן מי שהבטיחוהו להוציא מבית אסורין והחולה והזקן שהן יכולין לאכול כזית שוחטין עליהן על כולן אין שוחטין עליהן בפני עצמן שמא יביאו את הפסח לידי

פסול לפיכך אם אירע בהן פסול פטורין מלעשות פסח שני חוץ מן המפקח בגל שהוא טמא מתחילתו פי' דהמפקח את הגל מעל אדם ואינו ידוע אם ימצאנו חי או מת שוחטין עליו דמכ"מ עודנו בחזקת טהרה כיון דלא ידעינן אם חי הוא או מת אבל המפקח את הגל ונמצא שהוא מת אמרינן דמעיקרא נמי בעת שהתחיל לפקח את הגל נמי מת הוה ולכך טמא הוה קודם שחיטה וחייב לעשות פסח שני.

וכתב התוס' שם ד"ה שהיה תימא לר"י מפקח הגל נמי נימא חי הוה כשהתחיל לפקח וי"ל דכיון דמצאו מת אית לן למימר שמתחילתו היה מת שכל הטומאות כשעת מציאתן א"כ קשיא הא היכי דאיכא חזקה דמעיקרא לא אזלינן בתר חזקה דהשתא א"כ אמאי אמרינן דמת היה מעיקרא הוה לן למיזל בתר חזקה דמעיקרא דהיה חי בשעה שהתחיל לפקח את הגל ואמאי חייב לעשות פסח שני ועוד הא כבר כתבו התוס' דלא אמרינן כל הטומאות כשעת מציאתן אלא לחומר תרומהוקדשים אבל לא לחולין כדכתב בנדה (ד' ע"א) ד"ה שכל וכן בעירובין (ל"ה ע"ב).

אך לפי דברינו אתא שפיר דעד כאן לא אמרינן דכל הטומאות כשעת מציאתן אלא לחומר תרומה וקדשים אבל בחולין לא אזלינן בתר חזקה דהשתא מטעם דהא הוה בהם חזקה דמעיקרא המנגדת לחזקה דהשתא כמו גבי נגע באחד בלילה ואינו ידוע אם חי אם מת ולמחר השכים ומצאו מת דחכמים מטמאין הוה דוקא לחומר תרומה וקדשים.

אבל לחולין אזלינן שפיר בתר חזקה דחי משום דהא יש לו חזקה דמעיקרא המנגדת לחזקה דהשתא דהא אית ליה חזקת חי. וכן גבי מחט הנמצאת מלאה חלודה או שבורה דאמרינן דטהורה דכתב התוס' שם ע"ז לאו משום כשעת מציאתן דאורייתא אלא משום דמוקי טהרות אחזקתייהו נמי הוה מטעם דהא הוה בה חזקה דמעיקרא חזקת שלמה אבל הכא במפקח את הגל ונמצא שהוא מת שפיר אמרינן דמעיקרא נמי הוה מת דהא הכא לא שייך בה חזקה דמעיקרא דהא הוה חזקה העשויה להשתנות דהא כל שעה ושעה דמוטל תחת הגל אזלי מעט מעט חזקת חיים מחמת שהמפולת דוחקתו א"כ איתרע חזקת חיים דמעיקרא: וראיה לזה מהא דאמרינן בתוספתא גיטין (פ' ג') וכן בירושלמי גיטין (פ"ג ה"ד) ועוד שלשה הוסיפו גוררת חיה או ששטפו נהר או שנפל עליו מפולת נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים בת כהן לישראל בת ישראל לכהן אין אוכלין בתרומה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בה' תרומות (פ"ט הכ"ט) ולכך שפיר אמרינן דמעיקרא קודם שחיטת הפסח ג"כ היה מת משום דהא אין לו חזקה דמעיקרא דחזקה דמעיקרא עשויה להשתנות וכל חזקה העשויה להשתנות לא אזלינן בתרא וכדאמרינן נדה (ב' ע"ב) דאמרינן התם היינו טעמא דב"ה כי אמר העמיד על חזקתו היכא דלית לה ריעותא מגופה אבל איתתא כיון דמגופה קא חזיא לא אמרינן אוקמה אחזקתה ופי' רש"י ז"ל מועדה ועלולה היא לכך אין לה חזקת טהרה מטעם דכל חזקה העשויה להשתנות לא אזלינן בתרה.

והא דאמרינן דלחולין לכ"ע דיה שעתה לאו משום דאזלינן בתר חזקה אלא משום דכתב התוס' נדה (ב' ע"א) ד"ה מעל"ע דלא ילפינן מסוטה לטמא למפרע. ולכך אמרינן בטומאה דמעל"ע מוקמיה לה אחזקתה ולא מטעם דמוקמינן לה אחזקה דמעיקרא וכדכתב המהרי"ט ז"ל (חלק ראשון סי' מ"א) ומטעם זה כתב מרן הבית יוסף ז"ל

בשולחנו הטהור או"ח (סי' ח' ס' ט') שקודם שיברך יעיין בחוטי הציצית אם הם כשרים כדי שלא יברך ברכה לבטלה ולא אמרינן אוקמינן אחזקתייהו משום דעשוין ליפסק בכל שעה והוה חזקה עשויה להשתנות וכמה שכתב ב"ד (סי' ר"א ס' ס"ה) בשם תשובת הר"ן ז"ל וכדכתב המ"א ס"ק י"א שם ע"ש ולכך שפיר לא אזלינן בתר חזקת חי כיון שעשויה להשתנות ובזה אזלינן בודאי בתר חזקה דהשתא מדהשתא מת מעיקרא נמי מת היה דכל היכא דאיתרע חזקה דמעיקרא אזלינן בתר חזקה דהשתא וכדכתב רש"י ז"ל בקדושין (ע"ט ע"ב): ובזה יתיישב קושית הט"ז ב"ד (סי' שצ"ז ס"ק ב') דמקשה על הא דכתב מהר"מ מינץ דמי שמת לו מת ואינו יודע אם תוך ל' או לאחר ל' אם חייב להתאבל אם לא דכתב דמטעם חזקה נ"ל להחמיר דתנן בפרק כל הגט (כ"ח ע"א) המביא גט והניחו זקן או חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים וגם בתשובת מהר"י נ' לב פסק לחיוב מכח ההיא דפרק כל הגט ומקשה מהאי דברי התוס' פסחים (צ"א ע"א) ד"ה שהיה דכיון שנמצא מת תחת הגל אית לן למימר שמתחילתו היה מת שכל הטומאות כשעת מציאתן הרי לפניך דלא אמרינן אוקים אותו בחזקת חי והשתא הוא דמת כן הכא אם היה ספק אם מת מקודם ל' או לא אמאי מוקמינן לו בחזקת חי שהיה חי מקודם הו"ל למיזל בתר השתא מדהשתא הוא מת אמרינן דמעיקרא נמי מת הוה והוה לאחר שלשים ואינו חייב להתאבל ולפי דברינו אתא שפיר דעד כאן לא אמרינן דהמפקח בגל ונמצא מת חייב לעשות פסח שני שהוא טמא מתחילתו ואמרינן דלא אוקמינן אותו בחזקת חי משום דהא כאן ע"כ אזלינן בתר חזקה דהשתא מדהשתא מת מעיקרא נמי מת הוה משום דהא דהחזקה דמעיקרא היא עשויה להשתנות דהא כל שעה ושעה אזלי לו חזקת חיים דהגל דוחקתו וכדברי התוספתא גיטין (פרק ג') ובירושלמי (פ"ג ה"ד) דנפל עליו מפולת נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים מטעם זה דהא כל שעה ושעה אזלי לו חזקת חיים והוה חזקה העשויה להשתנות ולכך אמרינן דאזלינן בתר חזקה דהשתא אבל הכא גבי אבלות בודאי הוה לן למיזל בתר חזקה דמעיקרא וחי היה מקודם והשתא הוא קודם שלשים וזה ברור בע"ה.

ודע אף דאמרינן דכל חזקה העשויה להשתנות לא הוה חזקה אפ"ה עד אחד לא מהימן בזה ואף דכתב הרא"ש ז"ל בגיטין פ' הניזקין דכל שלא איתחזיק לא איסור ולא היתר עד אחד נאמן לומר שהוא מותר וכדמוכח בפרק האשה רבה (פ"ח ע"ב) גבי חתיכה ספק חלב ספק שומן דנאמן לומר שהוא שומן וכ"ש אם הוא אומר חלב הוא שהוא נאמן כיון דלא איתחזק לא איסור ולא היתר אפ"ה כל היכא דאיכא חזקה אף דעשויה להשתנות עד אחד לא מהימן לומר נגד החזקה אף דעשויה להשתנות וראיה גדולה לזה מהא דאמרי' בירושלמי (יומא פ"ג ה"א) אמר להן הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה, אם הגיע הרואה אומר בורקי, ומקשינן בירושלמי התם ועד אחד נאמן שנייא היא הכא שאת יכול לעמוד עליו, פי' דלכך נאמן עד אחד לומר שהגיע זמן השחיטה, ואף הא אין עד אחד נאמן באיסורין משום דכל מילתא דעבידא לגלויא עד אחד נאמן, וכדאמרינן קדושין (ס"ו ע"ב) ואביי אמר לעולם דקא מכחיש ליה ודקאמרת אמאי מהימן דאמר ליה שלח ואחוי וכתב התוס' שם ד"ה שלחמכאן יש להוכיח דכל דבר שיכול להתברר עד אחד נאמן עליו ואפי' עד אחר מכחישו, הרי להדיא דמקשי הירושלמי אמאי עד אחד נאמן לומר שהוא יום והגיע זמן השחיטה הא אין עד אחד נאמן באיסורין ואף דהא הכא

לא איתחזק איסורא מטעם דהא לילה הוה חזקה העשויה להשתנות והוה כמו ביומי דמשלים שית דאמרינן בקדושין (ע"ט ע"ב) דהוה חזקה העשויה להשתנות א"כ מוכרח לנו מזה דעד אחד אינו נאמן באיסורין היכא דאיכא בה חזקת איסור אף דעשויה להשתנות: ובזה יתבאר לנו דברי התוס' קדושין (ס"ד ע"א) ד"ה נאמן גבי הא דאמרינן התם בני זה בן י"ג שנים ויום אחד בתי זו בת י"ב שנה ויום אחד נאמן לנדרים ולחרמים ולהקדישות ולערכין אבל לא למכות ולעונשין וכתב התוס' שם דעד אחד נאמן באיסורין תימא הא אין עד אחד נאמן אלא בדבר שבידו וי"ל כיון דסופו ליגדל עשאוהו כדבר שבידו מיהו קשה מאי איריא אב אפי' אחר נמי וי"ל דאב דייק טפי לדעת שניו לפי שעליו מוטל להודיע לאחרים ולכך לאב עשאוהו כבידו ולא לאחרים וא"כ קשיא הא הא דאמרינן אין עד אחד נאמן באיסורין הוה דוקא היכא דאיכא חזקה דאיסורי, וכדאמרינן יבמות (פ"ח ע"א) אבל בלא חזקה דאיסורא עד אחד נמי מהימן והא הכא בבן ליכא חזקה דקטנות דהא הוה חזקה העשויה להשתנות וכדאמרינן בנזיר (ס"ד ע"ב) נזיר ועושה פסח שהלכו בקבר התהום בשביעי שלהן טהורים מתיב רבא ירד ליטהר מטומאת המת טמא שחזקת טמא א"ל מודינא לך בנזיר שמחוסר תגלחת א"ל רבא אף אנא מודינא לך בעושה פסח שלא מחוסר ולא כלום והא מחוסר הערב שמש א"ל שימשא ממילא ערבא.

פי' דלכך בעושה פסח שנטמא בטומאת המת והוזה עליו בשביעי שלו והלך בקבר התהום אמרינן דהוה טהור משום דהוה חזקת טהור טהור משום דאינן חזקת טומאה כיון דהחזקה עשויה להשתנות, וכדכתב התוס' יבמות (ס"ח ע"א) ד"ה רישא דכתב וא"ת וספק בן ט' היך פוסל בכיאתו נוקמיה אחזקה קמייתא דהוה פחות מבן תשעה ויש לומר דהכא כגון דהשתא דאתי קמן הוי ודאי בן תשעה אף על פי שהיה ספק כשבא עליה לא מוקמינן ליה אחזקה קמייתא אלא אזלינן בתר השתא שהוא ודאי בן תשעה דחזקה דקמייתא איתרע ליה משום דחזקת קטנות לא הוה חזקה משום דעשויה להשתנות והוה לן למימר דאף עד אחד נאמן דהא לא איתחזק לא איסור ולא היתר, ולפי דברינו אתא שפיר דהא מוכרח לנו מהירושלמי דיומא (פ"ג ה"א) וכן בראש השנה (פ"ב הל' א') דאין עד אחד נאמן באיסורין אף היכא דאיכא חזקה העשויה להשתנות נמי קרינן ביה אתחזק איסורא ואין עד אחד נאמן וזה ברור בעזרת יתברך שמו ויתעלה: איברא דעדיין תיקשא לנו אם כן אמאי אמרינן בקדושין (ע"ט ע"א) אימת אילימא בתוך ששה בהא נימא רב הרי היא בוגרת לפנינו השתא הוא דבגרה אלא לאחר ששה בהא נימא שמואל חיישינן לקידושי שניהם הרי דלא פריך הגמ' אילימא בתוך ששה בהא נימא שמואל חיישינן לקידושי שניהם הא הוה לן למיזל בתר חזקה דמעיקרא חזקת נערו ואמאי הוה קדושי ספק, הא בודאי הוה קדושי האב קדושין ודאין, ומטעם זה כתב הטור בס' ל"ז אבל בתוך ה' חדשים אם קדשה אביה שלא לדעתה והיא קדשה עצמה שלא לדעת אביה ונמצאו לה סימנים והוה קדושי ספק דצריכה גט משניהם וכן פסקינן (בש"ע א"ע ס' ל"ז ס"ו) מטעם דלא מקשי הגמ' לשמואל נמי אמאי הוה קדושי ספק וכדכתב מרן הב"י בס' ל"ז ע"ש ואמאי לא אזלינן בתר חזקה דמעיקרא חזקה דנערו:.

ואמינא בזה דאתא שפיר דהא דאמרינן ב"מ (ק"ב ע"ב) ושמואל אמר בבא באמצע חודש עסקינן אבל בא בתחילת חודש כולו למשכיר מי אמר שמואל לא אמרינן תפוס לשון אחרון והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו כור בשלשים אני מוכר לך יכול לחזור בו אפי' בסאה אחרונה כור בשלשים סאה אני מוכר לך ראשון ראשון קנה התם טעמא מאי משום דתפיס הכא נמי קא תפיס ורב נחמן אמר קרקע בחזקת בעליה קיימת, הרי לנו דכל דספק לנו בדין מכי תפוס אין בנו כח להוציא מידו והעמיד דבר על חזקתו, וכן פסק הרב אלפס והרא"ש ז"ל בפ' השואל דדוקא בקרקע שאין יכול להצניע ולשומטו מיד בעליו הלכך אזלינן בתר חזקת מרא קמא, אבל במטלטלין אזלינן לבתר מאן דתפיס וכדאמרינן ב"מ (ק"י ע"א) גבי ההוא שטרא ע"ש והשתא ניחא הא דאמרינן דבתוך שש לשמואל ניחא דחיישינן לקדושי שניהם ולא אזלינן בתר חזקה דמעיקרא דהיינו חזקת נערו דהא בהאי דינא דקדושין אם היא נערה או בוגרות יש נמי נפקא מינה לכסף קדושין ולמעשה ידיה דאי היא נערה הכסף קדושין וכן מעשה ידיה לאביה ואם היא בוגרות הוה הכסף קדושין ומעשה ידיה לעצמה וכדאמרינן בקדושין (ד' ע"א) הלכך הא יש לחזקה דהשתא נמי חזקת ממון דהא היא תפוס בעצמה הוה למעשה ידיה ואין בנו כח להוציא מידה וכיון דלענין ממון אזלינן אף היכא דאיכא חזקה דהשתא כדאמרינן קדושין (ע"ט ע"ב) ע"כ לא קאמר ר"י התם דאיכא למימר העמיד ממון על חזקתו כן הכא אף דאיכא חזקה דמעיקרא אזלינן בתר חזקת ממון ולכך לא אזלינן בתר חזקת נערו משום דהא הכא איכא נמי חזקת ממון ולכך הוה אמרינן דאזלינן בתר חזקה דהשתא המסייע להחזקה דממון: ואף דהא כי איתשיל לענין ספק קדושין ולא לענין ממון מ"מ הא אמרינן יבמות (קכ"ב ע"ב) תנאי היא דתניא אין בודקין עידי נשים בדרישה ובחקירה דברי ר' עקיבא ר' טרפון אומר בודקין וקא מיפלגיבדר' חנינא דאמר ר' חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לווי' ובמאי קמיפלגי מר סבר כיון דאיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמיא ומר סבר כיון דשרינן אשת איש לעלמא כדיני נפשות דמיא, הרי דכל הטעם דמאן דסבר אין בודקין עידי נשים בדו"ח משום דכיון דאיכא כתובה למשקל והוה בה נמי דיני ממונות כדיני ממונות דמיא וכן פסקינן בש"ע א"ע (סי' נ"ז ס' כ"א): ואף דכתב הרמב"ם ז"ל בה' גירושין (פ' י"ג ה' כ"ח) ואין בודקין עידי אשה בדרישה וחקירה שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל משום התרת עגונה ולא כתב הטעם משום דאיכא כתובה למשקל ואיכא בה דיני ממונות כדיני ממונות דמי, כבר כתב עליו הרשב"א ז"ל וזה לשונו וזה תימא שלא הזכר הטעם הזה בגמ' כלל ונראה שהוא ז"ל מפרש מ"ש בגמ' כיון דאיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמי כלומר דאע"פ שלא הקילו שלא לדרוש ולחקור אלא כדיני ממונות בלבד אבל כדיני נפשות כדיני דאורייתא מוקמינן להו והכא כיון דשרינן א"א לעלמא כדיני נפשות דמי ובעינן דרישה וחקירה מדינא משום צד דיני נפשות שבו והיינו טעמא נמי דמאן דאסר אבל מאן דשרי סבר דאע"פ כן כיון דאית בהו נמי צד ממון הקלו ביה משום עגונה והכא ליכא משום נעילת דלת דמילתא דלא שכיחא היא אלא משום עגונה בלבד הוא דשרינן לה וסמכינן שלא לדרוש בעדים משום צד ממון שבו, אבל לגבי גיטין וקדושין לכ"ע לא בעי דרישה וחקירה משום נעילת דלת

ע"ש, הרי דכל הטעם הא דלא בעי דרו"ח בעידי נשים משום דאיכא גם בה צד ממון, ואף דהלא עיקר עדות העד להתירה לשוק הוא והוא עדות א"א דהוה דיני נפשות ובתור הכי אתא דין ממון שתטול כתובה וכדמקשי הרמב"ן ז"ל הובא בנ"י ז"ל סוף יבמות ע"י שם מה שתירץ הרמב"ן ז"ל אפ"ה אזלינן בתר דין ממון, וע"י סנהדרין (ח' ע"א) וכי יש בה דיני נפשות מאי הוה וע"י רש"י ד"ה דכ"ע וע"י ע"ב אביי אמר דכ"ע וכן פסק הרמב"ם (בפ' י' ה"ג) ע"ש, כן הכא גבי קדשה אביה בדרך וקדשה עצמה בעיר בתוך ו' חדשים דהוה חוששין לקדושי שניהם, ואף דהא איכא בה חזקה דמעיקרא חזקה נערוה אפ"ה הא איכא בה נמי דין ממון המסייע לחזקה דהשתא ולכך לא הוה קדושי האב ודאי: והשתא הא ע"כ הא דמקשה הרשב"א ז"ל בתוה"ב שלו ובחי' בחולין (מ"ו) דלפי שיטתו דסירכא תלויה כשרה ואף בדיקה לא בעי מטעם דסבר כשיטת דיש סירכא בלא נקב ולא דמי לישוב לה קוץ בושט ולא לספק דרוסה דחוששין לה ע"כ הוה מטעם דליחוש לן שמא מעיקרא היתה הסירכא סרוכה למקום השני וכדכתב מרן הב"י ז"ל (בס' ל"ט) וא"ת לדברי האומרים אין סירכא בלא נקב אמאי שרינן סירכא תלויה אפ"י בבדיקה ניחוש דלמא סרוכה היתה למקום אחר ונתפרק וי"ל דאם איתא דנתפרקה באותה שעה היתה ניקבת ע"ש הרי דלא חיישינן לשמא היתה נסרך למקום אחר והשתא הוא דנתפרקה אלא מטעם דהא בדקינן לה וחזינן שאין בה נקב.

אבל לפי שיטתו של הרשב"א ז"ל דאף בדיקה לא בעי מקשה שפיר ליחוש לן דלמא נתפרקה השתא ומקודם היתה נסרכת למקום אחר ואמאי לא בעינן בדיקה. דאין לומר דהקושיא של הרשב"א ז"ל הוה בלא זאת הטעם דלמא נתפרקה הא סירכא תלויה לא גרע לשיטתו מסירכא כסדרן דכתב הוא בעצמו לעיל בתורת הבית שאף בדיקה לא בעי וכתב וכן נהגו וכן פסק להלכה מרן הב"י ז"ל ואמאי לא מקשה כן התם על סירכא כסדרן אלא ע"כ בלא שום ספק דמקשה כן מטעם ליחוש דלמא מעיקרא הוה נסרך למקום אחר ורק השתא נתפרקה: ולפי דברינו אתא שפיר דעד כאן לא אמרינן בישוב לה קוץ בושט דחוששין לה פ"י דחוששין שמא מעיקרא תחב הקוץ בעור השני ורק השתא הוא דיצא משם משום דהא אמרינן חולין (מ"ג ע"א) וושט דאכלה ביה ופעיא ביה רווח גמדה ליה ופשטא ליה זמנין דמהנדזין בהדדי קורקבן דמינח ניח כדקאי קאי הרי דדרך הוושט שלא יעמוד במקום אחד ולכך הוא דלא אזלינן בתר חזקה דהשתא מדהשתא חזינן שלא תחב בעור השני כן מעיקרא נמי מעולם לא תחב בעור השני דהא הוה חזקה העשויה להשתנות דלא אזלינן בתרא וכן הא דאמרינן חולין (נ' ע"ב) מחט שנמצאת בבית הכוסות בצד אחד כשרה אבל בהמסס אפ"י מצד אחד שלא ניקב מעבר לעבר טריפה כן שיטת רש"י ז"ל וכתבו התוס' שם דחיישינן שמא הבריא כדחיישינן בישוב לה קוץ בושט התם נמי הוה הטעם משום כיון דאיכא אוכלין ומשקין הוה נמי חזקה העשויה להשתנות וכדאמרינן חולין (מ"ט ע"א) אמרי התם כיון דאיכא אוכלין ומשקין אימא אוכלין ומשקין דחזקה וכדכתב הרא"ש ז"ל בפרק אלו טרפות (דף נ' ע"ב) ע"ש ולכך שפיר אמרינן דחוששין שמא הבריא אבל בנידון סירכא תלויה בודאי אין חוששין דלמא היתה מעיקרא נסרך למקום אחר ורק השתא נתפרקה דהא אזלינן בתר חזקה דהשתא כל דחזינן דהשתא לא נסרך למקום אחר כן בודאי מעולם לא היה נסרך למקום אחר וזה ברור בעזה"ש: והשתא הרמב"ם והרשב"א והר"ן והרא"ש

ז"ל כולם מכשירין סירכא תלויה ורק בזה אם צריך לנופחה פליגי דהרמב"ם והרמב"ן ובעל העיטור מצריכינן בדיקה משום דסברי דאין סירכא בלא נקב ובעינן לבדוק אבל הרשב"א והר"ן ז"ל מתירין אותה אף בלא בדיקה וכן פסק מרן הב"י ז"ל בשולחנו הטהור (י"ד ס' ל"ט ס"ח) דסירכא תלויה כשרה ואינה צריכה בדיקה אבל לפי הא דכתב הרמ"א ז"ל (בס' ל"ט ס"א) דנהגו לנפחה אם יש סירכא דעוברת על ידי משמוש הוא הדין בזה דצריך בדיקה דהא חד טעמא הוא דסירכא תלויה וסירכא עוברת שניהם אנו מחזיקין להפשטת ליחה וכדכתב הט"ז ז"ל שם (ס"ק י"ב): והשתא נבוא לדין אם נראה על הריאה כמו חסרון מבחוץ כמו קמט או סדק ועולה בנפיחה דהנה אמרינן חולין (מ"ז ע"ב) אמר עולא אמר ר' יוחנן ריאה שנשפכה כקיתון כשרה אלמא קא סבר חסרון בפנים לא שמיה חסרון איתיביה ר' אבא לעולא הריאה שנקבה או שחסרה מאי חסרה אילימא מבחוץ היינו נקבה אלא לאו מבפנים וש"מ חסרון מבפנים שמיה חסרון לעולם מבחוץ ודקאמרת היינו ניקבה לא צריכה לר' שמעון דאמר עד שתנקוב לבית הסימפונות הני מילי נקב דלית ביה חסרון אבל נקב דאית ביה חסרון אפ"ר' שמעון מודה וכתב התוס' שם דה"מ אבל ויש שרצו לאסור כשנראה ריאה חסרה שיש קמט או סדק וחסרון על הריאה אפ"ר עולה בנפיחה והעור והבשר קיים והשיב להם ריב"א דטעות הוא בידם דאם כן הוה ליה לשנויה הכי וכדברי הכל ולא הוה ליה לאוקמיה כר' שמעון אלא ודאי כיון דעולה בנפיחה כשרה וכן פסק רבינו קלונימוס הזקן והרמב"ם ז"ל כתב בה' שחיטה (פ' ח' ה' ז) וכן אם חסר גוף הריאה אע"פ שלא נקבה הרי זו כמו שחסרה מנין האונות וטרפה וכתב מרן הכ"מ ז"ל כלומר שמתחלת ברייתה נבראת חסרה קצת ממנה והקרוב קיים אלא שנראה בה כמין פגם וחסרון וכעין מעשה דר' קלונימוס הזקן שהביאו התוס' א"כ קשה על רבינו טובא קושית התוס' דאם כן למה לא מתרץ הגמ' אף לדברי הכל דכגון שחסרה קאי על שנראה חסרה מתחלת ברייתה נראית חסרה ולא צריך לאוקמיה דוקא אליבא דר"ש ונדחק שם לתרץ דאפשר לומר בדעת רבינו דאה"נ דהוה מצי לשנויי הכי אלא דלפום מאי דס"ד דמקשה דחסרון.

לא הוה אלא ע"י נקב אהדר ליה דאיכא לאוקמי כר"ש אבל לפום קושטא אית לן לאוקמי ככ"ע והיינו פגם וחסרון נראה בה מבחוץ ואין בה נקב: ואמינא בזה דשפיר אתא משום דהכא קאי הגמ' אליבא דר' יוחנן ור' יוחנן לשיטתו אזיל דגרסינן בכורות (ג' ע"ב) ר' אלעזר לא על לבי מדרשא אשכחי לרב אסי אמר ליה מאי אמרו רבנן בי מדרשא א"ל הכי אמר ר' יוחנן אפ"ר מום קל פרש"י דאפ"ר אין לעובד כוכבים שותפות אלא באזנה שאם היה נוטל חלקו אינה לא נבילה ולא טרפה אלא מום קל בעלמא פטורה מן הבכורה והא דתנן רחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה ואם יש בה מקצת סימנים חייב מום קבוע הוי לשחוט עליו בשלמא מום קל קמ"ל כדרב הונא ולאפוקי מדרב חסדא ורבא דסברי דוקא דבר שעושה נבילה או טרפה הוא דפטורה מן הבכורה אלא מום קבוע מאי קמ"ל דכיון דאישתני הוה ליה מומא תנינא ופיו דומה כשל חזיר הרי זה מום וכי תימא התם נשתנה בדבר שאין במינו קדוש בבכורה הא נשתני בדבר שבמינו קדוש בבכורה הא נמי תנינא עינו אחת גדולה ואחת קטנה ותנא גדולה גדולה כשל עגל וקטנה קטנה כשל אווז בשלמא קטנה כשל אווז אין במינו קדוש בבכורה אלא גדולה כשל עגל יש במינו קדוש בבכורה אלא לאו משום דאמרינן כיון דאשתנה הוה



ליה מומא, פרש"י דהוה מום קבוע לשחוט בחוץ כבכור בעל מום ששוחטו כהן ואוכלו, לא משום דהוה ליה שרוע, ופי' רש"י דשרוע האמור בתורה זו היא שאברו אחת גדול מחבירו אבל שנוי אחר כגון שצמרו דומה לעז לא שמעינן דמום הלכך צריך לר' יוחנן לאמר לנו וקמ"ל דהוי מום ושוחטין אותו בחוץ כבעל מום הכי נמי מסתברא דתנן מומין אילו בין קבועין ובין עוברין פוסלין יתר עליהן אדם עיניו שתיהן גדולות שתיהן קטנות גבי אדם הוא דכתיב איש איש מזרע אהרן דבעינן איש שוה בזרעו של אהרן אבל בהמה שתיהן גדולות ושתייהן קטנות נמי לא הוה מומא אחת גדולה ואחת קטנה מאי טעמא אי משום שינוי אפי' שתיהן גדולות ושתייהן קטנות נמי אלא לאו משום דהוה ליה שרוע לא לעולם משום שינוי ושינוי הוה מומא ודקא קשיא לך אפי' שתיהן גדולות שתיהן קטנות התם אי מחמת בריותא יתירא תרווייהו בעי למברא אי מחמת כחישותא תרווייהו בעי מיכחש.

וכתב רש"י ז"ל ואי קשיא אמאי איצטריך לר' יוחנן למימר הא אוקימנא דשנוי הוה מומא תריץ כיון דאיכא למימר נמי לאו משום שינוי אלא הוה משום שרוע איצטריך לאשמעינן: המתבאר לנו מזה הגמ' דלפי שיטתו של ר' יוחנן ק דאמר לנו דבר חדש מבי מדרשא דרחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה וגם אם יש ביה מקצת סימנים חייב אבל הוה מום קבוע לשחוט עליו בחוץ כבכור בעל מום וקא אתא לאשמעינן מה שלא שמע לנו ממתניתין מוכרח לסבור דהא דאמרינן עינו אחת גדולה ואחת קטנה הוה מומא לשחוט עליו את הבכור הוה הטעם דהוה ליה שרוע ולא מטעם כיון דאישתני הוה ליה מומא דהא אם הוה הטעם משום כיון דאישתני הוה מומא א"כ תקשה לן מאי קמ"ל להם ר' יוחנן מה שלא שמעו ממתניתין ומאי חידוש אמר להם דמום קבוע הוה לשחוט עליו כבכור בעל מום אלא דמתניתין לא ידעינן כלום דהוה מומא דכיון דאישתני אישתני והוה מומא אלא דהטעם הוה משום שרוע ולכך קמ"ל להם מה שלא שמעו ממתניתין אבל באמת כיון דחידש להם ר' יוחנן דמום קבוע הוה לשחוט עליו הוה הטעם נמי הא דמתניתין עינו אחת גדולה ואחת קטנה הוה מטעם כיון דאישתני אישתני והוה מומא וכן פסק הרא"ש ז"ל (פ' ו' דבכורות) דהלכה כר' יוחנן דהוה מום קבוע לשחוט עליו כיון דאישתני הוה מומא: והשתא ניחא דברי הרמב"ם דהא אי הוה קאמר הגמ' דמתניתין דהריאה שנקבה או שחסרה קאי על האי דינא דהרמב"ם ז"ל על שנראה חסרה מתחלת ברייתה דהוה טריפה מטעם דכיון דאישתני ונראה כחסרה אף דלא חסרה הוה טרפה א"כ הרי ידעינן דכיון דאישתני אישתני והוה מומא וא"כ תקשא לן מאי קמ"ל ר' יוחנן הא דאמר להו מום קבוע הוא לשחוט עליו את הבכור הא שמעינן ממתניתין דריאה שנקבה או שחסרה ומוקמינן לה על שנראה חסרה קמט או סדק מבחוץ הוה טרפה א"כ שמעינן לנו שפיר ממתניתין דאם אישתני הוה מומא ומה חידש ר' יוחנן לנו הא שמעינן לנו שפיר מהא מתניתין הריאה שנקבה או שחסרה ולכך הוכרח הגמ' לומר דמתניתין הריאה שנקבה או שחסרה לא ידעינן בהכרח על דחסרה היינו שנראה חסרה מבחוץ דהא יש לנו לפרש המתניתין בתירוץ אחר אליבא דר' שמעון דאמר עד שתנקוב לבית הסימפונות ולא שמעינן לנו ממתניתין בהכרח להריאה שנראה חסרה שלא תקשא מאי קמ"ל להם ר' יוחנן ומוכרח לתרץ הגמ' נמי להאי תירוץ אבל באמת לפי שאמר לנו ר' יוחנן מום קבוע הוא לשחוט עליו את הבכור הוה מצי הגמ'

לתרץ על שנראה הריאה חסרה דכיון דאישתני ונראה חסרה הוה טרפה כאשר בארנו בעזרת השם יתברך ויתעלה.

והנה התוס' ובעל העיטור והרא"ש והמרדכי והגהות אשרי ז"ל מדהשמיטו. הדין הזה כולם סברי דמכשירים שנראה חסרון הריאה מבחוץ כמו קמט וסדק אפי"ה מצריכינן לנופחה כמו שכתב התוס' בעצמו והרמ"א כתב (בס' ל"ו ס"ח) והמנהג להכשיר אם החסרון ככף פשוטה אבל אם החסרון ככף כפופה אם יוכל להניח בגומא היא אצבע אגודל מיקרי חסרון וטרפה ואם לאו כשרה וכל זה בנפחה וא"כ הרי בודאי הוי מקרי ריעותא וא"כ כל שיש בה סירכא תלויה יוצאות ממקום זו בודאי הוה דין תרתי לריעותא דמטרפינן (בש"ע יו"ד ל"ז ס"ב) אם סירכא תלויה יוצאה מן הבועה ולא גרע מהא דכתב הט"ז (ס' נ"ז ס"ק ג') סירכא תלויה יוצאת מבועה שיש בה מים זכים דטרפה מטעם דיש ב' לקותות כל א' אין תלוי בחבירו דסירכא תלויה לקותא בפני עצמה ובועה דמים זכים לקותא בפני עצמה והצירוף מצטרפין ומה גם דרבינו הרמב"ם ז"ל כתב בפירוש דהוה טרפה וגם לא קשה כלל הא דמקשינן עליו למה לא קאמר הגמ' שנראה חסרה כאשר בארנו מבלי ספק כדאי הוא רבינו הגדול ז"ל לסמוך עליו אם יש עלה סירכא תלויה דהוה תרתי לריעותא דמטרפינן כן נראה לי לענ"ד הכותב זאת רק להעיר את המעיין ולא להלכה הצעיר משה קריינעש מפ"ק ווילנא יצ"ו: סימן ו שאלה אשה שמלה בנה הראשון ומת שני ומת ועברה ומלה את בנה השלישי ונתחיים אם מותרת למול שוב את בניה או לא: תשובה תנן בנדה (דף ס"ד ע"א) שאין האשה קובעת לה וסת עד שתקבענה שלשה פעמים ואינה מטהרת מן הוסת עד שתעקר ממנה שלשה פעמים אמר רב פפא לא אמרן אלא בקבעתה תלתא זימנא דצריכא תלתא זימני למעקריה אבל תרי זימני בחדא זימני מיעקר מאי קמ"ל תנינא אין האשה קובעת לה וסת עד שתקבענה שלשה פעמים ואינה מטהרת מן הוסת עד שתעקר ממנה שלשה פעמים.

ופי' רש"י ז"ל ומדתנא להו גבי הדדי משמע דלא בעי עקירה ג"פ אלא למי שנקבע ג' פעמים מהו דתימא חזא לחד תרי לתרי ותלתא לתלתא קמ"ל וכן פסקינן להלכה בש"ע יו"ד (סי' קפ"ט סעיף א') דלא מיעקר לה וסתה כי אם בתלתא זימנין דלא ראתה לימים או לגופא הוא דאמרינן דאזלה לה החזקה דמעיקרא דאיקבע וסתה בתלתא זימנין אבל בחד או בתרי זימנין מיעקר אף בחדא זימנא אבל אם איקבע לה וסתה בתלתא זימנין הוי חזקה ולא מיעקר בחדא או בתרי זימנין אלא חוששת לוסתה הרי דלא מיעקר החזקה דהוה או בתלתא או בתרי בחד זימנא אלא דבעי נמי תרי או תלתא למיעקר החזקה הראשונה וכן אמרינן בבא קמא (כ"ג ע"ב) איזהו תם ואיזה מועד מועד כל שהעידו בו שלשה ימים ותם משיחזור בו שלשה ימים דברי ר' יהודא ר' מאיר אומר מועד שהעידו בו שלשה פעמים ותם כל שיהא התינוקות ממשמשים בו ואינו נוגח וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות נזקי ממון (פ' ו' ה' ז') דאינו נעשה תם אלא כל שיהא התינוקות ממשמשים בו ואינו נוגח.

הרי דגם הכא לא מיעקרא החזקה דבשלשה פעמים בחדא זימנא אלא דבעינן דוקא נמי תלתא זימנין והא דקאמר ר' מאיר דלא הוי תם אלא עד שיהא התינוקות ממשמשים בו ע"כ הא מודה דבעינן שלא יגח שלשה פעמים אלא שר' מאיר החמיר עוד דאף שלא נגח

שלשה פעמים עוד כל שלא התינוקות ממשמשים בו אינו נעשה תם אבל זה מודה דאף דבשני פעמים היו התינוקות ממשמשים בו ולא נגח לא נעשה תם משום דלא מיעקר החזקה אלא בתלתא זימנין וכדברי השיטה מקובצת שם ע"ש וכדברי התוס' דה"מ שזהו ע"ש כן הכא לא מיעקר החזקה בחדא זימנא: והא ליכא למימר דהכא שאני דבקביעות וסת תליא מילתא ולא מטעם דחזקה דמיעקרא לא מיעקר בחדא זימנא אלא מטעם כל שקבעה לה וסת ורגילה לראות או דבשלשה זמנים הללו רגילה לראות נעשה עלולה לראות בזמנים הללו ולא מטעם חזקה וכן גבימועד כל שנגח שלשה פעמים עלול הוא ליגח ולא מטעם חזקה וכדכתב הגאון האדיר המהרי"ט ז"ל בח"ב (סי' ל"א) דכתב דרך אגב בתשובה אחרת לענין ס"ת כן הראה לי הרב הגאון הגביר המפורסם ר' מתתיהו שטראשון שיחיה דאם מלה בנה שלישי ונתחיים אפשר שנתבטלה חזקתא קמייתא ותמול מכאן ואילך ולא דמי לשור המועד ולווסתות דבעינן שיחזור שלש פעמים דהתם בקביעות וסת תליא מלתא ע"ש ודבריו תמוהים דהא אמרינן להדיא בנדה (ס"ג ע"ב) אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' גמליאל בר רבי שאמר משום ר' שמעון בן גמליאל פ"י רש"י ז"ל דלא הוי חזקה בציר מתלת זימנין כדשמעינן ליה לרשב"ג בכל דוכתא לשלישי תנשא לרביעי לא תנשא יבמות (ס"ד ע"ב) אבל חכמים אומרים ראתה אינה צריכה לא לשנות ולא לשלש ואמרינן לך לשנות אמרת לן לשלש מיבעיא ואמרת לן לשנות בווסתות לשלש בימים ונימא זו דברי ר' שב"ג הא קמ"ל שמואל דר"ג בר רבי כרשב"ג סבירא ליה פ"י אבל חכמים ס"ל דבוסת דגופה לא בעינן תלתא או תרי זימנין אלא אפילו בחד זימנא נמי קובעת לה וסת וכתב הרמב"ן ז"ל בנדה (ס"ג ע"ב) ד"ה הא דאמר שמואל הרי אמרו לימים שנים אמרו קאמר וליה לא סבירא ליה דהא לקמן בדלוג אמרינן דשמואל כרשב"ג בווסתות דיומא סבירא ליה פ"י דלקמן (ס"ד ע"א) אמרינן אתמר ראתה יום חמשה עשר בחדש זה ויום ששה עשר לחדש זה ויום שבעה עשר לחדש זה רב אמר קבעה לה וסת לדילוג ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג נימא רב ושמואל בפלוגתא דרבי ורשב"ג קמפלגי דתניא ניסת לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תנשא דברי רבי רשב"ג אומר לשלישי תנשא לרביעי לא תנשא לא דכ"ע כרשב"ג והכא בהא קמפלגי רב סבר חמשה עשר למניינא הוא ושמואל סבר כיון דלאו בדילוג חזיתיה לאו ממניינא הוא הרי דסבר שמואל בווסתות דיומא כרשב"ג דדווקא בתלתא זימנין קובעת לה וסת.

ומיהו קשה לי היכא אשכח בהן פלוגתא דרשב"ג ורבנן הא לא אשכחן אלא לרבי בתרי זימנין ולרשב"ג בתלתא אלמא היכא דבעי חזקה לרבי נמי תרי בעינן ואיכא למימר שמואל גמרא דלרבנן בחד ע"ש הרי דסבר דהא דקאמרינן דלרבנן בוסת דגופא בחד זימנין, קובעת לה וסת לא הוי זאת רבי דרבי סבר דבתרי זימנין הוי חזקה ולא בחד זימנין והאיך אמרינן דקובעת לה וסת דגופא בחדא זימני וכן הוא שיטת הבעל המאור ז"ל הביאו הרשב"א ז"ל במשמרת הבית ע"ש וכן הוא שיטת הבדק הבית ז"ל ע"ש ואף לפי שיטת הרשב"א ז"ל בת"ה שלו דחכמים היינו רבי להלכה אינו כחכמים אלא דאף בוסת דגופא נמי בעינן דוקא תלתא זימנין דהלכה כסתם מתניתין (ס"ג ע"א) דאמרינן התם כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה ואלו הן הווסתות מפקת ומעטשת חוששת בפי כריסה ובשפולי מעיה ושופעת וכמין צמרמורות אוחזין אותה וכן כיוצא בהן וכל

שקבעה לה שלשה פעמים הרי זה וסת הרי דאף בוסת דגופא נמי בעינן דוקא תלתא דהלכה כרשב"ג דחזקה לא הוי אלא בתלתא זימנין כדסבר בכל מקום לשלישי תנשא לרביעי לא תנשא וכן פסקינן להלכה (בס' קפ"ט סעי' י"ט) וכמו דכתב הרמב"ן ז"ל וכמו דכתב הרשב"א ז"ל ע"ש: הרי דבוסתות בחזקה תליא מלתא דלרשב"ג דסבר בכל מקום בתלתא זימנין הוי חזקה כן הכא בוסתות לא איקבע לה וסת אלא עד שתחזיק בוסתה תלתא זימנין אבל לרבי דסבר בכל מקום תרי זימני הוי חזקה איקבע לה וסת בתרי זימני ולחכמים דסברי בעלמא בחדא זימני הוי חזקה סברי נמי בוסת דגופא בחדא זימני איקבע לה וסת אך אינו להלכה וכן אמרינן ביבמות (ס"ד ע"ב) נשואין ומלקיות כרבי ווסתות ושור המועד כרשב"ג נשואין הא דאמרן ומלקיות דתנן מי שלקה ושנה ב"ד כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים עד שתהא כריסו נבקעת ווסתות דתנן אין האשה קובעת לה וסת עד שתקבענה שלש פעמים ואין מטהרת מן הוסת עד שתעקר ממנה שלש פעמים ושור המועד דתנן אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו שלשה פעמים.

הרי להדיא דלרבי הוי קובעת לה וסת בתרי זימני ולרשב"ג בתלתא זימני והוה מטעם חזקה ואף דכתב התוס' שם דלרבי דקאמר בעלמא בתרי זימני הוי חזקה אפ"ה הכא גבי שור המועד לא פליג אקרא דבתלתא זימני דוקא נעשה מועד אפ"ה גבי וסתות ע"כ לרבי קובעת לה וסת בתרי זימנין כדמוכח מהא דנדה (ס"ד ע"א) מהא דרב ושמואל דדילוג דהיה סבר הגמרא למימר דפליגי בפלוגתא דרבי ורשב"ג ע"כ להדיא מוכח לנו מזה דלרבי בתרי זימנין קובעת לה וסת דבתרי זימנין הוי חזקה הרי להדיא דעיקר החשש דוסתות הוה מטעם חזקה ואפ"ה לא מיעקר וסתה בחד זימנא אלא בתלתא זימנין דוקא הוא דתיעקר אבל בחד זימני לא מיעקר החזקה קמייתא: וראיה גדולה לזה מהא דאמרינן נדה (ס"ו ע"א) כיצד בודקת את עצמה מביאה שפופרת ובתוכה מכחול ומוך מונח על ראשו אם נמצא דם על ראש המוך בידוע שמן המקור הוא בא לא נמצא על ראשו בידוע שמן הצדדין הוא בא ומדלא קאמר הגמרא לא נמצא דם על הצדדין בידוע שמן המקור הוא בא או אם נמצא דם על הצדדין בידוע שמן הצדדין הוא בא מוכח מזה דאף אם לא נמצא דם כלל על המכחול ובשפופרת נמי תלינן דמן הצדדין הוא בא וכדכתב הסדרי טהרה (סי' קפ"ז ס' ב') ע"ש וכדכתב הש"ך (בס' קפ"ז ס' ק"א) הרי דכל הטעם דאם נבדקה ולא נמצא דם בשפופרת כלל דמותרת משום דתלינן דמן הצדדין הוא בא וכדכתב הב"ח הובא בש"ך שם משום שאילו הוה מן המקור גם עכשיו היה נמצא על ראש המכחול ע"ש.

פי' דאי הוה מן המקור לא הוה מתרמיא אף פעם אחת שלא תראה דם ומטעם זה כתב הרמ"א (בס' קפ"ז ס' י"א) שאם עברה ושמשה ולא ראתה דם דמותרת משום דתשמיש זה שלא ראתה בו עדיף מבדיקת השפופרת משום דאם מן המקור הוא בא לא הוה מתרמיא אף פעם אחת שלא תראה באם עברה ושמשה וכיון דאנן חזינן דלא ראתה בודאי אמרינן דמן הצדדין הוא בא כמו שאם בדקה בשפופרת ולא ראתה כלל דם דמותרת מטעם זה דוקא כדקאמר הגמ' בידוע שמן הצדדין הוא כן גבי אם עברה ושמשה ולא ראתה אמרינן שמן הצדדין הוא בא ולא אמרינן דמותרת מטעם דכבר נעקר החזקה ונתרפאת בפעם אחת אלא דאמרינן בגמ' דהוה הטעם משום שמן הצדדין הוא בא ומטעם

זה כתב הש"ך (בס' קפ"ד ס"ק ל"ג) דאם עברה ושמשה ולא ראתה דם מותרת אף בפעם אחת ולא כספר אפי רברבי (דף כ"ג ע"א) שכתב דוקא שעברה ושמשה שלשה פעמים ולא ראתה דם הוא דמותרת.

משום דאפי רברבי סבר דהטעם הוה משום דנעקר החזקה שלא תראה דם מחמת תשמיש ולא מטעם דתלינן דמן הצדדין הוא בא ולכך בעי דוקא שלא תראה ג' פעמים דלמיעקר בעינן דוקא שלשה פעמים דחזקה של שלשה פעמים לא מיעקר בחדא זימנא אלא דוקא בשלשה פעמים ולשיטתו אף הדין כן באם בדקה עצמה בשפופרת ולא מצאה דם כלל לא מותרת בפעם אחת אלא דוקא בדקה עצמה בשפופרת שלשה פעמים ולא ראתה בשפופרת כלום אז אמרינן דנעקר החזקה קמייתא ולזה שפיר דחה אותו הש"ך דהכא לא הוה הטעם משום דנעקר בפעם אחת החזקה אלא מטעם משום דתלינן דמן הצדדין הוא בא וכדמוכח מהא דאמרינן נדה (ס"ו א') דכל הטעם הא דבדקה עצמה בשפופרת ולא מצאה דם כלל עליו מותרת משום דמן הצדדין הוא בא דאם מן המקור הוא בא אף בפעם אחת לא הוה מתרמיא שלא תראה בה וכן הטעם לאם עברה ושמשה ולא ראתה אף בפעם אחת מותרת משום דמן הצדדין הוא בא ולכך לא בעינן דוקא שלא תראה שלשה פעמים הרי מוכרח לנו מזה דבפעם אחת לא מיעקר חזקה של שלשה פעמים דהא אמרינן בגמ' דאם בדקה עצמה בשפופרת ולא ראתה מותרת אינו אלא מטעם דמן הצדדין הוא בא ולא אמרינן הטעם דכבר נתרפאת ונעקר החזקה ובודאי נתרפאת משום דלענין נעקר החזקה לומר דכבר נתרפאת בעינן דוקא שלשה פעמים ולא בפעם אחת דכל דבשלשה נחזקה לא מיעקר ג"כ אלא דוקא בשלשה פעמים ולא בפעם אחת ואף לפי דברי תשובת מיימוני בה' איסורי ביאה (פ' ד') דכתב הטעם משום דילמא נתרפאת ולא כשיטת הב"ח דכתב וז"ל ועתה נ"ל דאפי' בדקה עצמה ע"י שפופרת ולא מצאה דם כלל תוכל לשמש אחרי כן דילמא נתרפאת שהרי על ידי הכנסת שפופרת רגילה לראות כמו ע"י אצבע דאם לא כן מה הואילו חכמים בבדיקה זו הלא שמא לא תמצא דם כלל אלא ודאי על ידי השפופרת רואה תמיד כל זמן שלא נתרפאת ע"ש.

וכתב הטעם שמא נתרפא ולא הטעם דמן הצדדין הוא בא וכבר תמה על הש"ך הסדרי טהרה שם דאמאי עירב הטעם של הב"ח ותשובת מיימוני כאחת ע"ש הלא לא כתב רק דילמא נתרפאת ולא ודאי נתרפאת דבפעם אחת לא מיעקר החזקה הקמייתא ולומר דבודאי נתרפאת אלא כל שמצינו לומר דילמא נתרפאת נמי מותרת מטעם דכתב מרן הב"י (בס' קפ"ז) ובכ"מ בה' איסורי ביאה (פ' ד' ה' כ"ד) וז"ל איכא למידק אמאי אמרינן בידוע שהוא מן הצדדין הא איכא למיחש שמא מן המקור הוא רגיל לבא ומה שלא נמצא דם על ראש המכחול מפני שלא היה עב כמו השמש שאין כל האצבעות שוות או מפני שלא הכניסתו בכח שאין כל הכחות שוות כדאיתא בגמ' (ס"ו ע"א) וי"ל דלא אמרינן אין כל האצבעות או כל הכחות שוות אלא להקל ולא להחמיר וטעמא משום דרוב נשים אינן רואות מחמת תשמיש כל דמצינא מיתלי בה להיתרא תלינן שלא להוציא מכלל הנשים תלינן כיון דאיכא רגלים לדבר שהרי בדקה ולא נמצא דם בראש מכחול ע"ש ואם כן כל היכא דאיכא למיתלי דילמא נתרפאת תלינן ומותרת אבל לא מטעם דבודאי נעקר החזקה הקמייתא דהא אי הוה הטעם של התשובת מיימוני משום דנתרפאת פי' מטעם דנתרפאת ונעקר החזקה דרואה דם מחמת תשמיש הוה לן לומר בודאי נתרפאת

ומדכתב דילמא נתרפאת חזינן מהכא דלא הוה הטעם דכבר נעקר החזקה אלא מטעם כיון דאיכא רגלים לדבר שהרי נבדקת ולא ראתה דם מכחול תלינן לקולא כדי שלא להוציאה מכלל רוב הנשים שאינן רואות דם מחמת תשמיש ולכך תלינן דילמא נתרפאת וכן הטעם להא דכתב הרמ"א (בס' קפ"ז ס' ו') שאם עברה ושמשה ולא ראתה דם תלינן ג"כ דילמא נתרפאת ותלינן לקולא מטעם דכתב הב"י והכ"מ ז"ל מטעם דרוב נשים אינן רואות דם מחמת תשמיש אבל לא מטעם דבודאי נתרפאת אבל במילה דהוה ספק נפשות בזה בודאי בפעם אחת לא אמרינן דילמא נתרפאת האשה וזה ברור: וראיה גדולה לזה מהא דאמרינן ב"מ (ק"ט ע"א וב"ב כ"א ע"ב) רונאי שתלא דרבינא הוה אפסיד סלקיה אתא לקמיה דרבא אמר לו חזי מר מאי קעביד לי אמר לו שפיר עביד אמר לו הא לא התרה בי אמר לו לא צריכא להתרות רבא לטעמיה דאמר רבא מקרי דרדקי שתלא ואומנא וספר מתא כולן כמותרין ועומדין דמי כללא דמילתא כל פסידא דלא הדר כמותרין ועומדין דמי וכתב הנ"י ז"ל בפרק המקבל וזה לשונו טבחה מיירי בין שנוטל שכר על הטביחה בין בחנם אי בשכר שפיר הוה פסידא דלא הדר אע"ג דמשלם דמי בהמה דמי בשתו ודמי בושת אורחיו לא משלם ואי בחנם שפיר קאמר כמותרין ועומדים ומסלקינן ליה דהא אית ליה פסידא דקנסין ליה דלא עביד לא בחנם ולא בשכר כך תירצו האחרונים ז"ל בשם הראב"ד ז"ל וכתב הוא ז"ל דנהי דלא צריכא התראה חזקה בעינן ועד שיהיו מוחזקין תלת זימני או שיתרו בהם לא מסלקינן להו וכי אמרינן (ב"ק כ"ג ע"ב) גבי הנהו עיזי דשוקא דמתרין בהו תרתי זימנידאלמא בעינן התראה תרתי ותלתא זימני התם פסידא דהדר הוא דלשחיטה קיימי והסכימו עמו הרשב"א והרנב"ר ז"ל.

הרי דאמרינן דטבח דהיינו שוחט דפסיד ולא שחט כדינא והטריף הבהמה פעם אחת בהתראה ואף על ידי שעשה שהייה שנתעלף אמרינן דלא מסלקינן ליה אלא מטעם קנס וכן פסקינן בשו"ע חו"מ (סי' ש"י סעי' ח') דהיכא דהתרו בו לא בעינן שיפסיד תלתא זימנין אלא דאם לא התרו בו הוא דבעינן שיפסיד תלתא זימנין אבל בהתראה לא בעינן שיפסיד תלתא פעמים.

ואפ"ה לא אמרינן דלא מסלקינן ליה אלא מטעם קנסא משום פסידא דלא הדר ולא אמרינן דהא אף בלא קנסא נמי מסלקינן ליה מדינא לפי הא דאמרינן חולין (ג' ע"ב) ואיכא דאמרי רבינא אמר הכי קתני הכל שוחטין הכל מוחזקין שוחטין מוחזקין אע"פ שאין מומחין במ"ד אמורים ששחטו בפנינו ב' וג' פעמים ולא נתעלף אבל לא שחט לפנינו ב' וג' פעמים לא ישחוט שמא יתעלף ואם שחט ואמר ברי לי שלא נתעלפתי שחיטתו כשרה כולהו כרבינא לא אמרי להך לישנא דאמרת מומחין אין שאין מומחין לא רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן להך לישנא דאמרי מוחזקין אין שאין מוחזקין לא לעלופי לא חיישינן וכתב הרמב"ם ז"ל בה' שחיטה (פ' ד' ה' ב') ישראל היודע הלכות שחיטה לא ישחוט בינו לבין עצמו לכתחילה עד שישחוט בפני חכם פעמים רבות עד שיהיה רגיל וזריז ואם שחט בינו לבין עצמו שחיטתו כשרה משום דפסק כהנך לישנא דרבינא דבתרא הוא ומיהו כיון דחזינן דלא אמרינן לשאין מצויין לא חיישינן כי היכא דאמר לעלופי לא חיישינן ש"מ לאו כהדדי נינהו אלא דלעלופי לא חיישינן אם עבר ושחט אין אנו צריכין לבודקו אם נתעלף אם לאו אפי' איתא קמן אעפ"י שלכתחילה לא

ישחוט אבל לשאינו מומחין נהי נמי דכל היכא דליתא קמן שרינן ואמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן כל כמה דאיתא קמן חיישינן ובדקינן ליה וכדכתב מרן הכ"מ ז"ל ע"ש ודעת הרא"ש אינו כן בדעת הרב אלפסי ז"ל שכתב הרא"ש ז"ל בפ"ק דחולין ומתוך רב אלפסי ז"ל משמע דדין אחד למומחה ומוחזקין היכא דאיתא קמן לבודקו וגם אם לשאול אם נתעלף ע"ש הרי דסבר הרמב"ם והר"א אלפסי והרא"ש ז"ל דאם אינו מוחזק לשחוט שלא יתעלף בג' או ב' פעמים אין נותנין לו לכתחילה לשחוט אפי' הכי לא אמרינן דטבחה דפסיד דהיינו עשה שהייה חדא זימנא לא מסלקינן ליה מצד הדין מטעם שאינו מוחזק שלא יתעלף אלא דמסלקינן ליה מטעם קנס ולא מדינא דלא מוחזק שלא יתעלף: ואף לפי שיטת הר"ן ז"ל דלא סבר כשיטת הרא"ש אלא דהרב אלפסי ז"ל סבר דלעלוף לא חיישינן כלל אף לכתחילה וכדכתב מרן הב"י שם.

נמי תקשה הא לפי שיטת המרדכי והגהות אשרי דסברי דמי שיודעים בו שאינו יודע הלכות שחיטה אסרינן ליתן לו לכתחילה לשחוט אפי' אחר עומד ע"ג וכדכתב הרמ"א ז"ל (בסי' א' סעי' ג') א"כ בודאי הדין נמי אם ידעינן בודאי שרגיל להתעלף שאינו מוחזק אסור ליתן לו לשחוט אף אם אחרים עומדים על גביו וכדמוכח להדיא מהא דאמרינן חולין (ג' ע"ב) רבינא אמר הכי קאמר הכל שוחטין הכל מוחזקין שוחטין מוחזקין אע"פ שאין מומחין בד"א ששחטו לפנינו ב' וג' פעמים ולא נתעלף אבל לא שחט ב' וג' פעמים לא ישחוט שמא יתעלף ואם שחט ואמר ברי לי שלא נתעלפתי שחיטתו כשרה חוץ מחרש שו"ק דאפי' דיעבד נמי לא וכולן ששחטו אהיא אלא אשאינו מוחזקין והאמרת בברי לי סגי דליתיה קמן דלישייליה.

הרי דכל שידעינן שאינו מוחזק אפי"ה אמרינן דוקא דיעבד כשר אבל לכתחילה לא אף ע"י אע"ג. ולא גרע מהא דאמרינן חולין (י"ב ע"ב) חוץ מחשו"ק שמא קלקלו לא קתני אלא יקלקלו אמר רבא זאת אומרת אין מוסרין להן חולין לכתחילה פ"א אפי' אחרים עומדים על גביו מטעם דכתב רש"י ז"ל דמועדים הם לקלקל ע"ש הרי דכל המועד לקלקל לא רשאי ליתן לו לשחוט לכתחילה אף אחרים עומדים על גביו כן הכא הא מועד הוא לעילוף לא רשאי ליתן לו לשחוט אף ע"י אחרים עומדים על גביו ועי' פ"ח (ס' א').

א"כ הכא הרי חזינן דשחט פעם אחת ועשה שהייה אמאי לא אמרינן דהוה הוא כמו דידעינן בו שלא מוחזק הוא ואף אחרים עומדין על גביו נמי לא מסרינן ליה לשחוט דהא כמו במי שאנו יודעים בו שאינו יודע הלכות שחיטה אין נותנין לו לשחוט לכתחילה משום דהוכחה לזה הדין מהא דאמרינן חולין (ג' ע"ב) גבי הא דמשני דליתא קמן למבדקיה א"כ כן מוכח לנו גם מהא דקאמר הגמרא הכל מוחזקין שוחטין ומסקינן שם דליתא קמן דלשייליה ומדלא קאמר הגמרא דלכתחילה נמי שחט כיון שאחרים רואין אותו אלא מוכרח לנו גם מזה דהיכא דידעינן שלא מוחזק שלא יתעלף אין נותנין לו לכתחילה לשחוט אף ע"י אחרים עומדין על גביו א"כ הכא דחזינן דשחט פעם אחת ועשה שהייה דתו לא הוה מוחזק שלא יתעלף דהוי בשלשה או ב' פעמים אמאי לא מסלקינן לי' מדינא: והא דכתב הרמב"ם ז"ל עד שישחוט בפני חכם פעמים רבות ולא כתב ב' או ג' פעמים וכדאמרינן בגמרא משום דדרכו של רבינו לכתוב תמיד על ג'

פעמים פעמים רבות כמו דכתב בה' נזקי ממון (פ' א' הלכה ד') העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד כמנהג ברייתו הוא הנקרא מועד והמשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשותו כן כגון שור שנגח או נשך הוא הנקרא תם וזה המשנה אם הרגיל בשינויו פעמים רבות נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו שנאמר או נודע כי שור נגח הוא הרי שכתב על מועד אם הרגיל בשינויו פעמים רבות ואף דהא כל הסוגיא דב"ק (ל"ז ע"א) מוכרח דאין השור נעשה מועד אלא עד שיגח שלשה פעמים וכן מוכרח מהא דאמרינן ב"ק (כ"ג ע"ב) מאי טעמא דרבי יהודה אמר אביי תמול חד מתמול תרי שלשום תלתא ומהא דר' מאיר דתניא ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן ועי' ב"ק (י"ח ע"ב) מר סבר יש העדאה לצרורות ופ"י רש"י ז"ל ואיעד שלשהזימני בהכי דהדר הוי ליה כאורחיה.

וכן מוכח מהא דאמרינן ב"ב (כ"ח ע"א) אמר ר' יוחנן שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים מנין לחזקה ג' שנים משור המועד מה שור המועד כיון שנגח ג' נגיחות נפק ליה מחזקת תם וקם ליה בחזקת מועד הכי נמי כיון דאכלה תלת שנין נפק לה מרשות מוכר וקיימה לה ברשות לוקח. הרי להדיא דלא נעשה מועד עד שיגח שלשה פעמים בלבד אפי' הכי כתב רבינו דאין נעשה מועד עד שיגח פעמים רבות והכי נמי כתב על חזקה שלא יתעלף עד שישחוט בפני חכם פעמים רבות ואף דהא החזקה הוי בב' או בג' פעמים כדקאמר הגמרא בחולין (ג' ע"ב): אלא מוכרח לנו מזה דבפעם אחת שנתעלף ועשה שהייה לא איתרע החזקה קמייאת דנעשה מוחזק שלא יתעלף בב' וג' פעמים ולכך לא מסלקינן ליה אלא מטעם קנסא ולא מדינא: ואין לומר דהכא אף דחזינן דהוא מוחזק כבתחילה ל כגון ששחט לפנינו שוב ב' או ג' פעמים ולא נתעלף אפי"ה מסלקינן ליה מטעם קנסא דהא כבר כתב הרמב"ם ז"ל בה' שכירות (פ' י' הלכה ז') הנוטע אילנות לבני המדינה שהפסיד וכן טבח של בני עיר שנבל הבהמות והמקיז דם שחבל והסופר שטעה בשטרות ומלמד תינוקות שפשע בתינוקות ולא למד או למד בטעות וכל כיוצא באלו האומנים שאי אפשר שיחזירו ההפסד שהפסידו מסלקין אותן בלא התראה שהן כמותרינן ועומדין עד שישתדלו במלאכתן הואיל והעמידו אותן הצבור עליהם הרי דכל שישתדלו במלאכתן ושוב החזיקו שלא יתעלפו אין מסלקין אותו וע"כ הא דאמרינן דמסלקין ליה הוי קודם שישתדלו במלאכתן והחזיקו שלא יתעלפו אפי"ה אמרינן דלא מסלקינן להאי טבחא אלא מטעם קנסא ולא מדינא דהא בפעם אחת איתרעי החזקה שלא יתעלף ולא ישחוט לכתחלה אף אם אחרים עומדין על גביו אלא מוכח לנו מזה דבפעם אחת לא איתרע החזקה של שלשה או ב' פעמים: וכן מוכח מהא דאמרינן ב"ק (צ"ט ע"ב) אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן טבח אומן שקלקל חייב ואפילו הוא אומן כטבחי ציפורי ומי אמר ר' יוחנן הכי והא אמר רבה בר בר חנה עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בכנישתא דמעון ואמר ליה זיל אייתי ראייה דממחית לתרנגולים ואפטרך לא קשיא כאן בחנם כאן בשכר כי הא דאמר ר' זירא הרוצה שיתחייב לו טבח יקדים לו דינר והדיוט חייב אף בחנם וכן פסקינן להלכה בשו"ע חושן המשפט (סי' ס"ו סעי' ד') ואי אמרינן דבחדא זימנא איתרעי חזקתו של מוחזק שלא יתעלף, א"כ הרי כיון דחזינן ששחט פעם אחת וקלקל כגון שעשה שהייה מחמת שנתעלף כבר איבד את חזקתו אם כן מה לי אומן ומה לי הדיוט דהא אף אומן הוי לן לחייב אף בחנם דהא שוב לא הוה



אומן דהא איבד את חזקתו ונמצא דאף קודם שחיטה לא הוה אומן: איברא דאמרינן יבמות (ס"ה ע"א) ת"ר ניסת לראשון ולא היה לה בנים כו' לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים נישאת למי שאין לו בנים תצא שלא בכתובה איבעיא להו נישאת לשלישי ולא היו לה בנים מהו דליתבעוה הנך קמאי מי מצו אמרי לה איגלאי מילתא דאת הוא דגרמת או דילמא מצית אמרה להו השתא הוא דכחשי מסתברא מצית אמרה להו השתא הוא דכחשי וכן פסקינן להלכה (ס' קנ"ד ס' י"ח).

ואם כן הכא נמי מצי טעין השוחט השתא הוא דכחשי וקודם מעט לשחיטה הייתי בריא ואומן הייתי ולכך פטור אני מלשלם אך הא כבר כתב התוס' ד"ה תצא וא"ת מן השלישי נמי לא תפסיד כתובה דתימא ליה השתא הוא דכחשי כמו שאומרת לראשון ושני י"ל דטענה השתא הוא דכחשי לא מהני להוציא אלא לענין שלא תחזיר מה שגבתה מראשון ומשני וכן כתב הרא"ש ז"ל בפרק הבא על יבמתו וכן הרשב"א ז"ל בחי' יבמות (ס"ה ע"א) ד"ה נשאת ולסוף מסיק דצריך עיון וכן פסקינן להלכה בס' קנ"ד ס' י"ח) דטענה השתא הוא דכחשי הוה טענה גרועה ואינה טענה אלא להחזיק אבל לא להוציא וא"כ גבי טבח נמי הא משכחינן לן דהוה הטבח המוציא כגון שיש לו אצל בעל הבהמה מעות וזה רוצה להחזיקו דאמר להטבח אייתי ראייה דאומן היית מקודם לכן שעה אחת קודם שחיטה ועי' ב"מ (ק' ע"א) תוס' ד"ה ולחזי ועי' כתובות (כ' ע"א) תוס' ד"ה ואוקי.

ועי' בש"ע ח"מ (סי' רכ"ג סעי' א') שכתב מרן ז"ל ואם לוקח מוחזק על המוכר להביא ראייה ומדלא חילק בין ברי לשמא משמע דלעולם מהני תפיסתו אפילו בשטען שמא וכן משמע ביותר בשו"ע שם (סעי' ב') שכתב זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע ואינו ברשות אחד מהם על הלוקח להביא ראייה ומשמע דאפילו טוען לוקח איני יודע כשהוא ברשות לוקח אין מוציאין מידו.

וכן דעת הש"ע (יו"ד ס' שט"ו ס"א) דספק בכור אם תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו כדעת הרמב"ם ז"ל (בפ' ה' מהלכות בכורות) ומהני תפיסה בשמא, והתוס' ב"מ (ק' ע"א) ד"ה וליחזי דסבר דתפיסה לא מהני בשמא בלוקח ע"ש משום דלשיטתו אזיל ב"מ (ו' ע"ב) ד"ה פוטר דכתב דמסקנא הוא תקפו כהן מוציאין מידו והא דאמרו פ' השואל (ק"ב ע"ב) ובפרק בית כור (ק"ה ע"א) גבי שוכר מרחץ דבא בסוף החודש כולו לשוכר משום דהתם בהיתר נכנס אבל בתקפו כהן לאו בהיתר תפס כי אם בספק, ומשום הכי סבר נמי בדררא דממונא דמהני תפיסה דאינו מהני אלא מוחזק בהיתר ותפיסת מוכר מהני אפי טוען שמא אבל תפיסת לוקח שהוא באיסור אינו מועיל אלא בטענות ברי ואנן דפסקינן כהרמב"ם ז"ל דתקפו כהן אין מוציאין מידו ואף בתפס באיסור פסקינן נמי דמהני תפיסת לוקח אף בשטען שמא וכדכתב הש"ש ש"ד פ"י ובאמת אף לפי דברי הרמ"א ז"ל דפסק (בס' שט"ו ס"א) כהרא"ש ז"ל דאם תקפו כהן מוציאין מידו אפי"ה גבי דררא דממונא אנן פסקינן דאם תפס הלוקח אף בטעות שמא נמי אין מוציאין ושאני לענין בכור שכיון שישראל יש לו עכ"פ חזקה דטובת הנאה ליתנו למי שירצה בכל מקום שהוא הוא בחזקתו דהכהן לעולם מוציא ועליו הראייה וכדכתב הש"ך ז"ל שם ס"ק ג', ובזה לא אמרינן הטענה השתא הוא דכחשי, ואפי"ה אמרינן דאומן שעשה שהייה וקלקל את הבהמה פטור מלשלם ואף היכא דהאומן הוא המוציא א"כ נראה להדיא

דבחדא זימנא לא איתרע החזקה בשלשה פעמים ובעינן דוקא ג"כ שלש פעמים וזה ברור: ובזה יתבאר לנו דברי הירושלמי תענית (פ"ג ה"ה) איזהו דבר עיר המוציאה ה' מאות רגלי ויצא ממנה ג' מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר ומתריעין עליה ותנא אסכרה כל שהו פי' דאם מת אחד באסכרה אף על אחד מתריעין עליה דזה הוה דבר אף במת אחד ולא בעינן דוקא שלשה ימים וימותו ג' מתים, שנים בדבר ואחד באסכרה פי' דזה הוה אבעיא היכא דאיכא שנים בדבר ואחד באסכרה מי הוה כג' מתים והוה דבר ומתריעין עליה או לא ופריך הירושלמי איתא חמי אסכרה כל שהו ואת אמרת היכן פי' דהירושלמי פריך מה זה האבעיא הא אף על אחד באסכרה לחודא נמי הוה דבר ומתריעין עליה א"כ מה זה איבעיא לן שנים בדבר ואחד באסכרה מי מצטרפין והוה דבר או לא הא אף על אחד באסכרה נמי מתריעין ומשני הירושלמי לכן צריכה כשהתריעו על האסכרה והלכה לה ואחר כך מתו שנים בדבר ואחד באסכרה והנה המפרשים ז"ל לא ידעו כלל לפרש את דברי הירושלמי דמה תירץ הירושלמי ומה הוה האבעיא ועי"ש דפרשו ולא ידעינן מה דפרשו: אך לפי דברינו יתבאר שפיר דהוה הפשט כן דאם מתו שנים בדבר ואחד באסכרה מי מצטרפו והוה דבר או לא דהנה ע"כ על הדבר דהוה בג' מתים בג' ימים זה אחר זה דמתריעין עליה דאם עבר יום אחד או שני ימים לא הוה חזרה ועדיין מתריעין עליה דהא על למיעקר החזקה של שלשה פעמים בעינן דוקא ג"כ ג"פ ולא הוה חזרה דלא מתריעין עוד אלא בשלשה ימים זה אחר זה שלא ימות ג' מתים ועל אסכרה דבפעם אחת הוה דבר ומתריעין עליה נעקר הדבר בפעם אחת כל שהיה יום אחד ולא מת אחד באסכרה שוב לא מתריעין עליה דהא האסכרה הוה דבר בפעם אחת ע"כ החזרה ג"כ הוה בפעם אחת.

וזה הוא דאיבעיא לן דאם מתו שנים בדבר ואחד באסכרה דהיינו בשני ימים מתו שני מתים שלא באסכרה וביום השלישי מת אחד באסכרה מי מצטרפין האחד של אסכרה להשני מתים בדבר לענין החזרה דאם נקרא דבר והוה החזקה בשלשה שוב לא הוה חזרה אלא דוקא בשלשה ימים כמו דאיקבע הדבר בשלשה ובזה אין מתריעין עליה שוב ואם לא מצטרפין האסכרה להשני מתים ואין זה דבר החזרה נמי הוה אף בפעם אחת ושוב אין מתריעין עליה וזה הוא דקאמר הירושלמי לכן צריכה כשהתריעו על האסכרה והלכה לה פי' דזה הוה פשיטא לן דאם התריעו על האסכרה והלכה אף בפעם אחת דהיינו יום אחד לא מת אחד באסכרה בזה פשיטא לן דהוה חזרה ושוב אין מתריעין עליה רק זה איבעיא לן דאם מתו שנים בדבר שלא באסכרה ואחד באסכרה מי מצטרפין והוה דבר והחזרה לא הוי אלא ג"כ בשלשה ימים דלא נעקר החזקה דבשלשה רק ג"כ בשלשה או דילמא דאין מצטרפין ולא הוי דבר ואמרינן דהוה הדין אלא כמו אסכרה לחודא דאיקבע אף בפעם אחת והחזרה ג"כ הוה בפעם אחת ואין מתריעין עליה וזה ברור בעזרת יתברך שמו ויתעלה: והשתא הכא גבי נידון דידן דפסקינן דגם בשני פעמים נמי הוה חזקה כר' דספק נפשות הוא וספק נפשות להקל וכן פסקינן (בס' רמ"ג ס' ב') וכן כתב הרא"ש ז"ל בפ' הבא על יבמתו ומסתברא דמילה ונישואין בתרי זימנא הוה חזקה דספק נפשות הוא וספק נפשות להקל וכל שמלו שני בנים ומתו שוב אסור למול את השלישי וא"כ אף אם עברה ומלה בנה השלישי ונתחיים לא שרינן למול את בניה שוב דהא למיעקר החזקה קמייטא בעינן ג"כ תרי זימני ובחד זימני לא איתרע החזקה

כן נראה לע"ד באופן שיסכימו עמי גאוני דורינו כה דברי הצעיר משה קריינעש מק"ק ווילנא יצ"ו: סימן ז שאלה הא דאמרינן מודה בקנס דפטור אי בעינן שיהיה מודה דוקא בפני בעלים או לא: תשובה גרסינן ב"ק (ע"ד ע"ב) גופא אמר רב הונא אמר רב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור איתביה רב חסדא לרב הונא מעשה ברבן גמליאל שסימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה מצאו לר' יהושע אמר לו אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחירות אמר לו למה אמר לו שסמית את עינו אמר לו אין בדבריך כלום שכבר אין לו עדים פי' רש"י ז"ל ועל פי עצמך לא תשלם קנס הא יש לו עדים חייב ושמעינן מיניה מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב אמר לו שאני ר' גמליאל דלא בפני ב"ד אודי הרי מוכח לנו מזה דגם שלא בפני בעלים נמי הוי הודאה דהא ע"כ דטבי עבדו לא היה שם כשהודה לר' יהושע אפילו הכי היה פטור אם לא דשאני ר' גמליאל דשלא בפני ב"ד אודי וקשה מהא דאמרינן ב"ק (ק"ח ע"ב) תבעוהו בעלים לשומר ונשבע והוכר הגנב תבעוהו שומר והודה תבעוהו בעלים וכפר והביאו עדים מי נפטר הגנב בהודאת שומר או לא נפטר הגנב בהודאת שומר רבא אמר רבא אם באמת נשבע נפטר הגנב בהודאת שומר אם בשקר נשבע לא נפטר הגנב בהודאת שומר פי' רש"י ז"ל דאם באמת נשבע השומר שטען נגנבה באונס ונמצא כן נפטר הגנב בהודאת שומר דכיון דנאמן הוא אנן סהדי דאי הוה משתכח בהמה ניחא ליה למרה דתיהוי בידו דהיאך הלכך על שומר זה לחזור אחריה ותביעתו תביעה דהוה כמו בעלים והוי הודאת הגנב והוה מודה בקנס דפטור הגנב ואם לשקר נשבע שטוען דמת או נשבר או נשבה או נגנבה באונס ובא ומצא שאינו כן ושקרן הוא אנן סהדי דלא ניחא ליה למרה דלהוי תו שומר עלה ולא הוי בעלים על זה ותביעתו אינה תביעה והודאתו אינה הודאה ולא פטר הגנב בהודאה זו הרי להדיא מוכח לנו מזה דהא דאמרינן מודה בקנס דפטור הוי דוקא דהודה בפני בעלים אבל אם הודה שלא בפני בעלים לא הוי הודאה ולא מיפטר מטעם מודה בקנס: ואמינא בזה דשפיר אתא דרבא לשיטתו אזיל וגם רב לשיטתו אזיל דגרסינן (ב"ק כ"ג ע"ב) איזהו תם ואיזה מועד מועד כל שהעידו בו ג' ימים ותם משיחזור בו שלשה ימים דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר מועד מועד שהעידו בו שלשה פעמים ותם כל שיהא התינוקות ממשמששין בו ואינו נוגח מאי טעמא דר' יהודה אמר אביי תמול חד מתמול חד תרי שלשום תלתא ולא ישמרנו בעליו אתאן לנגיחה רביעית רבא אמר תמול מתמול חד שלשום תרי ולא ישמרנו האידנא חייב.

הרי דפליגי אביי ורבא דאביי סבר דהקרא ולא ישמרנו אתא לנגיחה רביעית שאם לא שמרו ונגח נגיחה רביעית משלם מעלייה נזק שלם אבל אנגיחה שלישית פלגא נזקא הוא דמשלם ורבא סבר דהקרא ולא ישמרנו קאי על נגיחה שלישית והשתא אתא שפיר דהא לאביי דסבר דעל נגיחה שלישית אינו חייב נ"ש משום דהקרא דלא ישמרנו קאי על נגיחה רביעית אם כן ע"כ הקרא דהועד בבעליו קאי על נגיחה שלישית דהוי מועד דהא אף דסבר אביי דעל נגיחה שלישית לא מחייב נזק שלם לא אמרינן דלא נקרא מועד בנגיחה שלישית דהא אמרינן (ב"ב כ"ח ע"א) אמר ר' יוחנן שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים מנין לחזקה ג' שנים משור המועד מה שור המועד כיון שנגח ג' נגיחות נפק ליה מחזקת תם וקם ליה בחזקת מועד הכי נמי כיון דאכלה תלת שנין נפק ליה מרשות מוכר וקיימה ליה ברשות לוקח אי מה שור המועד עד נגיחה רביעית לא מחייב הכי נמי עד

שנה רביעית לא קיימא ברשותו הכי השתא התם מכי נגח שלש נגיחות הוה מועד ואידך כי לא נגח מאי לישלם הכא כיון דאכלה תלת שני קיימא לה ברשותיה הרי מוכח לנו מזה דאף לאביי דסבר דאינו משלם נזק שלם על נגיחה שלישית אפילו הכי מועד הוי נקרא אף בנגיחה שלישית דהא נפקא לן חזקה דהוי שלשה שנים מהא דשור המועד דנגח שלשה פעמים נפקא ליה מחזקת תם ונעשה מועד וע"כ אביי לא פליג על זה הטעם דהולכי אושא וסבר דהטעם הוה כרבא דאמר התם (כ"ט ע"א) שתא קמייתא מיזדהר איניש בשטרא תרתי ותלת מיזדהר טפי לא מזדהר דהא על הטעמים דאמרו כגון לרבנן דאמרי דהוי הטעם דאמר קרא שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום שהרי הנביא עומד בעשר ומזהיר על אחת עשרה אמר אביי התם דילמא עצה טובה קמ"ל וכן על הא דאמר רבא הטעם דשתא קמייתא מחיל אינש תרתי מחיל תלת לא מחיל קאמר נמי אביי התם אלא מעתה כי הדרא ארעא תיהדר לבר מפרי.

ועל זה הטעם לא פריך מידי דהוה ליה גם כן לאקשויה דהא מועד לא הוה כי אם שנגח פעם רביעית ואם כן חזקה נמי לא יהיה כי אם בשנה רביעית אלא ע"כ דגם לאביי הוה מועד בנגיחה שלישית אבל לשלם לא משלם כי אם שיעידו את הבעלים מקודם שלש פעמים ולכך לא משלם על נגיחה שלישית כי אם חצי נזק כמו תם אבל באמת אף בנגיחה שלישית נקרא מועד וכן כתב התוס' (ב"ב כ"ח ע"ב) דה"מ אלא דכתב וז"ל תימא לרשב"א הא דמבעיא לן בפרק כיצד הרגל (כ"ד ע"א) אי לאיעודי תורא אי לאיעודי גברא תפשוט מהכא דלאיעודי תורא הוא מדקאמרי הולכי אושא מה שור המועד כיון שנגח שלשה נגיחות נפקא ליה כו' ואי לאיעודי גברא לא מייעד עד נגיחה רביעית דאז הוא מועד לעבור בהתראות דכשנגח נגיחה שלישית והתרו בו עדיין לא עבר על שלש התראות עד שיגח פעם רביעית ויש לומר דלמאן דאמר לאיעודי גברא אין צריך שיהו מוחזקות לעבור בהתראות דאם כן עד נגיחה חמישית לא יחייב אלא צריך שיודיעוהו בכל פעם כשיגח כדי שישמור שורו ומ"מ חיובא דשור תליא במה שהוחזק ליגח.

הרי להדיא דנעשה מועד גם בנגיחה שלישית רק שלא משלם נזק שלם עד נגיחה רביעית ואם כן לאביי דסבר דהקרא דלא ישמרנו קאי על נגיחה רביעית ע"כ הקרא דוהועד בבעליו קאי על נגיחה שלישית דהוי מועד ואם כן לפי שיטתו לא ידעינן על קנסא דבעינן הודאה בפני בעלים דהא כל הטעם דאין מקבלין עדות שלא בפני בעלים הוי מהקרא דוהועד בבעליו כדאמרינן (ב"ק קי"ב ע"ב) ור' יוחנן אמר אין מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין אמר ליה רב ששת לרבי יוסי בר אבהו אסברה לך טעמא דר' יוחנן אמר קרא והועד בבעליו ולא ישמרנו אמרה תורה יבוא בעל השור ויעמוד על שורו ואף הא דאמר רבא הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפילו עומד וצווח כבר כתב התוס' שם ד"ה מקיימין הטעם דמשום דקיום שטרות הוי דרבנן דעדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בב"ד דמי ואין צריך קיום ומדרבנן הוא דצריך הלכך מקיימין שלא בפני בעל דין ורבי יוחנן דסבר אין מקיימין סבר דלא פלוג רבנן בין קיום שטרות לקבלת עדות ומיהו רב נמי דקאמר מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין אית ליה בעלמא יבוא בעל השור מהקרא והועד בבעליו וכן כתב הרא"ש ז"ל בפרק הגוזל בתרא דמקיימין את השטר שלא בפני בעל דין אפילו שלא היו עדיו מבקשין לילך במדינת הים דלא כשיטת רש"י ז"ל שם מטעם זה דקיום שטרות הוי מדרבנן אבל לכולא

עלמא סברי הקרא דוהועד בבעליו דיבא בעל השור ויעמוד על שורו ואם כן לאביי לא ידעינן דבעינן דהודאה א יהא בפני בעלים דהא הקרא דוהועד בבעליו קאי על נגיחה שלישיית דהוי מועד והוי ממון ולא קנס לענין זה דלא בעינן שיעידו העדים דוקא בפני בעלים על נגיחה שלישיית, אלא דהוי ממון לענין זה ובעינן הודאה דוקא בפני בעלים אבל בנגיחות הראשונה ושניה לא בעינן הודאה בפני בעלים דהא הקרא דוהועד בבעליו לא קאי על נגיחה הראשונה ושניה דהא הם הוי קנסא מעלייתא דהא אין נעשה מועד כי אם בנגיחה שלישיית ולכך סבר אביי דעל קנסא מעלייתא לא בעינן הודאה בפני בעלים: וראיה גדולה לדברינו מהא דכתב השיטה מקובצת (ב"ק ל"ט ע"א) ד"ה אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופא.

וכתב וז"ל יש מפרשים משום דנגיחות דתמות כתיב והועד בבעליו והאי לית ליה בעלים וליתא דהאי והועד בבעליו לא לחיוב פלגא נזקא כתיב אלא לעשות מועד ולכאורה דברי השיטה תמוהים מאד דנראה מדבריו דעל קנסא לא בעינן שיעידו העדים דוקא בפני בעלים וגם דנזקקין לנכסי יתומים בקנסא דהא כתב התוס' ד"ה ור' יוחנן דהא דאין נזקקין הוה מטעם דיתומים שלא בפני בעל דין דמי כדאמרינן ב"ק (ק"י"ב ע"ב) גבי בר חמוה דר' ירמ' ומאי שני מהא דאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין מהקרא והועד בבעליו ולא ישמרנו אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו כדאמרינן (ב"ק ק"י"ב ע"ב) ואמאי גבי קנסא לא בעינן דיבא בעל השור ויעמוד על שורו.

ולפי דברינו אתא שפיר דלכך יקשא להשיטה מקובצת על היש מפרשים דהטעם הא דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופא מטעם דגבי נגיחות דתמות כתיב והועד בבעליו והא ליתא לבעלים וכדכתב רש"י ז"ל (ב"ק ל"ט ע"א) ד"ה אין מעמידין אפוטרופוס לשור תם של חו"ש להיות אפוטרופוסים במקום בעלים לקיים והועד בבעליו ויגבה חצי נזקו מגופא ע"ש משום דהא יקשה להשיטה הא ע"כ לאביי תקשא אמאי אין מעמידין אפוטרופוס לשור חו"ש לגבות מגופא אף על נגיחה הראשונה או שניה דבהם סבר אביי דלא בעינן הודאה בפני בעלים דהא הקרא דוהועד לא קאי על קנסא מעלייתא היינו נגיחה הראשונה ושניה ואמאי אין מעמידין לתם מגופא אלא ע"כ דלא הוי הטעם כהיש מפרשים אלא משום כיון דחס רחמנא אתם שאין משלם אלא חצי נזק ואותו חצי נזק עצמו אין משלם אלא מגופא הלכך גבי יתומים מרחמין עליהם והקיילו בהו רבנן וכדכתב הרא"ש (ב"ק פ' שור שנגח ד' וה') וכמ"ש התוס' שם ד"ה אין.

אבל לרבא דסבר דהקרא דלא ישמרנו קאי על נגיחה שלישיית הן לפי שיטת רש"י ז"ל (ב"ק כ"ג ע"ב) דרבא סבר דעל נגיחה שלישיית חייב נזק שלם והן לפי דחזר בו רש"י ז"ל וסבר דרבא סבר דעל נגיחה שלישיית לא משלם אלא חצי נזק דמוכרח ליה מהא דב"ב (כ"ח ע"א) אי מה שור המועד עד נגיחה רביעית לא משלם אלא חצי נזק הכא נמי עד שנה רביעית לא קיימא ברשותי דהוי הגמרא דלא כהלכתא דהלכה כרבא לגבי אביי וכדכתב התוס' ב"ק (כ"ג ע"ב) ד"ה ולא וכן ב"ב (כ"ח ע"א) ד"ה ומה אלא דמשמעות דורשין איכא בינייהו על כל זה סבר רבא דהקרא דלא ישמרנו קאי על נגיחה שלישיית ועל כרחך הקרא דוהועד בבעליו קאי על נגיחה שניה דהוי קנסא ממש דפלגא נזקא קנסא כדאמרינן (ב"ק ט"ו ע"א) ולכך הדין לרבא דגם על קנסא בעינן דוקא הודאה

בפני בעלים דהא גבי קנסא נמי כתיב הקרא דוהועד בבעליו יבוא בעל השור ויעמוד על שורו אבל באמת לרבא ולדינא אמרינן שפיר דאף על קנסא מעלייתא נמי בעינן הודאה בפני בעלים מטעם יבא בעל השור ויעמוד על שורו מהקרא והועד בבעליו וזה ברור בעזה"ת.

ואף דהא על ממון לא שייך כלל הודאה בפני בעלים דוקא דהיינו אם הודה שלא בפני בעלים ואמר אתם עדי לדעת הרמב"ם ז"ל (בהלכות טו"נ פ"ז ה"א) וכדכתב הרב המגיד שם וכדכתב הש"ך ז"ל (סי' פ"א סעי' ק"כ) דהרי זה עדות גמורה ולא יכול לטעון משטה אני בכך ושלא להשביע את עצמי הודיתי היינו דאם הוא עדיין מודה דחייב ליה הא לא גרע מהא דאמרינן (ב"ב קמ"ט ע"א) איסור גיורא הוי ליה תריסר אלפי זוזי בי רבא רב מרי בריה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הוי ובי רב הוי אמר רבא היכא ניקנינהו רב מרי להני זוזי מתקיף לה רב איקא בריה דרב אמי אמאי ולודי איסור דהלין זוזי דרב מרי נינהו וליקנינהו באודיתא הרי מוכח מזה דיכול אדם לחייב את עצמו בהודאה אף שאינו חייב לו ואף שלא בפני בעלים וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מכירה (פי"א הט"ו) שהרי חייב עצמו כמו שישתעבד הערב וכמו דאמרינן כתובות (ק"א ע"ב) וכמו שכתב מרן הכ"מ שם וכן פסקינן בש"ע חו"מ (סי' מ' ס"א) הרי דאף שאינו חייב לו נמי יכול להתחייב בהודאתו ואף שלא בפני בעלים הוי הודאתו הודאה ואף שהוא טען השתא שלא להשביע את עצמו הודיתי אפי"ה לא מהימן משום דאנן סהדי דכל שאמר בפני עדים אתם עדי בוודאי לא שייך בזה שלא להשביע את עצמו הוא דקאמר ואינו מהימן לזה, ואם כן שוב הוי כמו שהיה מודה שאמת הדבר הוא וחייב אני דהוי הודאה אף לשאינו חייב וא"כ לא שייך גבי ממון שיהא דוקא הודאה בפני בעלים דהודאה שלו אינו לענין שמועיל לדבר אחד שיהי' נפקא מיניה לשום דבר דכל דידעינן שחייב וכיון שאין אדם עשוי שלא להשביע את עצמו כל שהודה ואמר לפני עדים אתם עדי הרי ידעינן בוודאי שהוא חייב א"כ למה לי הודאה דוקא בפני בעלים אבל לענין קנסא דהא הוי הודאה לענין שמועיל שיהא הודאתו הודאה למודה בקנס דיפטר אמרינן שפיר כיון דכתיב בקנס דהיינו תם והועד בבעליו בעינן דוקא שהודה בפני בעלים הוא דפטור משום דהוי הודאתו הודאה אבל שלא בפני בעלים לא הוי הודאתו הודאה ולא יפטר מטעם מודה בקנס: ועוד דהא עד כאן לא אמרינן יבא בעל השור ויעמוד על שורו דוקא בפני בעלים אלא לענין דאם אנן באין לחוב את הבעל דין בזה הוא דאמרינן דכתיב והועד בבעליו יבא בעל השור ויעמוד על שורו דוקא בפני בעלים הוא דמצינו לחוב אותו אבל לזכות בוודאי לא בעינן דוקא בעלים דזכין לאדם ולכך גבי ממון דלא שייך כי אם לזכות בהודאת הבע"ח לכך לא בעינן הודאה בפני בעלים אבל בקנסא הא ההודאה אינו אלא לחוב את הניזק כגון בפלגא נזקא קנסא דהא הודאתו הוי חובה לניזק דהא ע"י הודאתו הוי נפטר המזיק וכן גבי טבי עבדו דר"ג הא הוי ההודאה דר"ג חובה לטבי עבדו דהא אי לא הוי מודה ר"ג היה יוצא לחירות ובזה הודאתו שוב לא יצא לחירות ואין לך חוב גדול מזה והא להלכה הוי דזכות הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות דהלכה כחכמים דר' מאיר דסברי דעבד קונה עצמו בשטר על ידי אחרים כדאמרינן קידושין (כ"ב ע"ב) והטעם הוי משום דזכות הוא לו וכן סברי חכמים דר' מאיר בגיטין (י"א ע"ב) דהאומר תן שטר שחרור זה לעבדי אם רצה לחזור לא יחזור לפי שזכין לאדם וכן פסק הרמב"ם

ז"ל בהלכות עבדים (פ"ו ה"א) ואף לר' מאיר דסבר חוב הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות אפי"ה בעבד כטבי עבדו דר"ג בודאי לא קאמר ר' מאיר דחוב הוא לו שיצא מיד רבו לחירות דהא כל הטעם דר' מאיר הוי משום עבדא בהפקירא ניהא ליה זילא ליה שכיחא ליה פריצא ליה כדאמרינן גיטין (י"ג ע"א).

אבל בעבדו דר"ג לא אמרינן הכי דהא קאמר ר"ג לזקנים ראינתם טבי עבדי שהוא תלמיד חכם (סוכה כ' ע"ב) וכדאמרינן ברכות (ט"ז ע"ב) עבד כשר היה ואמרינן בירושלמי סוכה (פ"ב ה"א) עבדו של ר"ג היה נותן תפילין ולא מיחו בו חכמים ובודאי בעבד כטבי עבדו של ר"ג אף ר' מאיר מודה שזכות הוא לו שיצא לחירות ולכך בעינן דוקא הודאה בפני בעלים משום דהא גבי קנסא כתיב והועד בפני בעליו וכן בחצי נזק דהוי קנסא אם הודה שלא בפני בעלים סבר רבא דאין זה מודה בקנס דיפטר דהא אין לך חוב גדול מזה דבהודאתו יפטר הניזק: ואף דהא בחצי נזק דקנסא הוי נמי צד זכות בהודאתו דהיינו דאין לו עדים שנגח ובלא הודאתו גם כן אינו משלם לו כלום וגם איכא צד זכות דהא אם יגח עוד שני פעמים בהמות שלו נעשה מועד וישלם לו נזק שלם אפי"ה לא אמרינן מטעם זה דהודאתו שלא בפני בעלים הוי הודאה דהא כל שיש חוב גמור אף שיש בו צד זכות לא אמרינן בזה זכין לאדם אלא כל שנתרצה לבסוף וכדכתב הרמב"ן ז"ל הביאו המ"מ בהלכות זכייה ומתנה (פ' ד' ה' ב') דכתב מהא שמעינן דכי אמרינן זכין לאדם שלא בפניו דוקא כשנתרצה כששמע אבל אם לא נתרצה כששמע לאו ומכלל זה אתה למד שכל דבר שבחובה אין חבין לו לאדם שלא בפניו ואפילו שנתרצה לו שלעולם אין חבין לו לאדם אלא מדעתו ובשליחותו והא דאמרינן בקידושין (מ"ה ע"ב) חוששין שמא נתרצה הבן משום דלאו חוב גמור הוא דרוצה הוא לישא אשה זו ולאסור בקרובותיה מלישב בטל דמצוה קעביד וכן עיקר דבמה שהוא חובה גמורה אפילו נתרצה לאו כלום הוא הרי דהנפקא מיניה הוי בין חוב גמור ובין שיש צד זכות הוי דבחוב גמור אפילו נתרצה לא מהני והיכא דאיכא צד זכות מהני נתרצה אבל בלא נתרצה לא אמרינן בזה דזכין לאדם שלא בפניו דהא אם קידש האב אשה לבנו שלא מדעתו אמר רבינא בקדושין (מ"ה ע"א) אפי' למאן דאמר חיישינן שמא נתרצה האב שמא נתרצה הבן לא אמרינן ואף דהכא יש גם כן צד זכות דרוצה הוא לישא אשה מלישב בטל אפי"ה כל שלא שמענו שנתרצה לא הוי קדושי האב קדושין משום דלא אמרינן בזה זכין לאדם כל שיש נמי צד חוב כן הכא כל שלא שמענו לבסוף שנתרצה הניזק בהודאת הקנסא לא הוי הודאה אף שיש בהודאתו נמי צד זכות היכא דליכא עדים על הנגיחה ובלא הודאתו גם כן אינו משלם לו כלום ובהודאתו יהי' זכות לו שאם יגח עוד שני פעמים שורו נעשה מועד וישלם לו נזק שלם: ובזה יתיישב מה דקשה על הא דאמרינן (ב"ק מ' ע"א) ת"ר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ושואל משלם ח"נ דנטירותא דתם מיהא מקבל עליה ובעלים הואיל ולא הודיעוהו משלמין החצי נזק הועד בבית שואל והחזירו לבעלים בעלים משלמין ח"נ ושואל פטור מכלום סיפא רשות משנה רישא רשות אינה משנה רב פפא אמר מדסיפא רשות משנה רישא נמי רשות משנה ורישא היינו טעמא משום דכל מקום שהולך שם בעליו עליו וקשה הא אי אמרינן דלכך ברישא דשאלו בחזקת תם ונמצא מועד דבעלים משלמין ח"נ והשואל משלם ח"נ ואמרינן דהוא מועד אף דאמרינן רשות משנה והוי לן למימר דלא הוי מועד משום דהוא נעשה מועד רק

בבית בעלים ולא בבית שואל אפי"ה אמרינן דהוא מועד מטעם דכל מקום שהולך שם בעליו עליו וכשהוא בבית שואל הוא כמו שהוא בבית בעלים אם כן בסיפא נמי הועד בבית שואל והחזירו לבעלים אמאי לא אמרינן דהוא מועד דכל מקום שהולך שם בעליו עליו פי' דאף שנגח בבית שואל נעשה כמו שנגח בבית בעלים והשתא כשהחזירו נמי הוא בבית בעלים ואמאי אמרינן דלא הוי מועד משום דרשות משנה וכן מצאתי להשיטה ז"ל (ב"ק מ ע"א) שעמד בזה ונדחק לתרץ ע"ש: עוד קשה על רבינו רש"י ז"ל דכתב הועד בבית שואל שהזיק בתוך ימי שאילתו ג' פעמים ודבריו הקדושים לכאורה תמוהים מאוד למה לו לפרש דוקא הועד בבית שואל כגון שהזיק בתוך ימי שאילתו ג' פעמים אמאי לא מפרש שבבית בעלים נגח פעם אחת ובבית שואל נגח עוד שני פעמים ונעשה מועד בזה: ולפי דברינו אתא שפיר משום דרב פפא לשיטתו אזיל מהא דאמרינן (ב"ק קי"ב ע"א כתובות ל"ד ע"ב) אמר רבא הניח להם אביהן פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה מתה אין חייבין באונסיה כסבורים של אביהן היא וטבחה ואכלה משלמין דמי בשר בזול הניחלהן אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם איכא דמתני לה ארישא ואיכא דמתני לה אסיפא מאן דמתני לה ארישא כל שכן אסיפא ופליגי דרב פפא מאן דמתני לה אסיפא אבל ארישא לא והיינו דרב פפא דאמר רב פפא היתה פרה גנובה לו וטבחה בשבת חייב שכבר חייב בגנבה קודם שיבא לידי איסור שבת היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת פטור שאיסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד ופי' רש"י ז"ל דלא אמרינן משעת שאלה מחייב לו אקרנא וקמה ליה ברשותיה אלא בשעת טביחה הוא דגזליה וכתב הנמ"י ז"ל וכן כתב הרא"ה ז"ל דמשעת פשיעה הגורמת לאונס מתחייב השואל עלה ונפקא מינה לשואל חמור לרכוב עליה שלוחו ומתה בדרך והדבר ספק אם מחמת מלאכה מתה אם לאו דכיון דקי"ל שאינו חייב עלה עד שעת אונסין הרי הוא פטור שהרי זה כאומר איני יודע אם הלוייתי אם לאו אבל השואל את החמור לרכוב עליה ונתנה לשלוחו והדבר ספק אם מתה בפשיעה או באונס חייב שהרי הוא פושע עליה כשנתנה לשלוחו שהרי אין השואל רשאי להשאיל והוא מתחייב משעת פשיעה והרי זה כאומר הלוייתי ואיני יודע אם פרעתיך אם לאו שהוא חייב עכ"ל: המתבאר לנו מזה דרב פפא סבר דלא קמה ברשותו של שואל אלא עד שעת אונסין אבל מקודם לכן לא קיימי ליה ברשותיה אבל אם פשע קודם אונסין אף קודם האונס קמה ליה ברשותיה לענין דהוי כאומר הלוייתי ואיני יודע אם פרעתיך וכן מוכח מהא דב"מ (צ"ז ע"ב) וכמו דכתבו הראשונים ז"ל.

והשתא אתא שפיר דעד כאן לא אמרינן ברישא אף דרשות משנה אפי"ה אם שאלו בחזקת תם ונמצא מועד דהוי מועד משום דכל מקום שהולך שם בעליו עליו משום דהא עדיין לא קמה ליה ברשותו של שואל אלא עד שעת אונסין ומקודם אונסין לא קיימיה ליה ברשותו של שואל דהא לא עשה בו השואל קודם הנגיחה שום פשיעה או אונסין ושום מעשה חיוב לבעלים ולא קנה לו עדיין השואל ולכך שפיר אמרינן דכל מקום שהולך השור שם בעליו עליו והוי כמו שנגח בבית בעלים: אבל בסיפא הא עשה השואל בהשור מעשה חיוב לבעלים דהיינו קודם שנעשה מועד קמה ליה ברשותו של שואל משעת אונסין או פשיעה בהנגיחה הראשונה דהוי חוב לבעלים דהא אף דהשואל משלם עבור הנגיחה הראשונה על כל זה הא עשה פשיעה או אונס דהא כבר כתבו התוס' ב"ק



(מ"ד א') ד"ה השתא דשור תם שמזיק ברשות שומר הוה היזק ניכר לענין אף שהחזירו לבעלים ותפסו הניזק חייב השומר וכדמוכח מהא דאמרינן ב"ק מ ע"ש אי תם הוה מעריקנא ליה לאגמא, ולא קאמר הגמ' ונימא ליה אי תם הוה מהדרנא לך, הרי מוכרח מזה דאינו מוחזר לכ"ע, וכדכתב השיטה מקובצת ב"ק (מ"ה ע"א) דה"מ השתא בשם מהרא"ל ובשם ה"ר אליעזר מגרמיש"א ז"ל ע"ש, וא"כ הא קנה ליה להשואל להשור בהך פשיעה הגורמת לאונס אם אתפסוה הניזק ולא יפטר אף שהחזיר לבעלים, ועוד דהוי חוב לבעלים במה שבהנגיחה הזאת נעשה מועד אם יגח עוד שני פעמים אם כן קמה ליה ברשותיה של שואל וקניא ליה ובזה לא מצינן לומר דכל מקום שהולך שם בעליו עליו דהא תו לא הוי השור של בעלים דהא כבר קנה ליה להשואל ולכך שפיר אמרינן בסיפא דאם הועד בבית שואל והחזירו לבעלים דלא הוה מועד משום דרשות משנה דהא בזה לא אמרינן דהנגיחה שנגח בבית שואל הוי כמו שנגח בבית בעלים משום דכל מקום שהולך שם בעליו עליו משום דרב פפא לשיטתו אזיל הא דסבר דלא קניא להשואל אלא עד שעת אונסין ובפשיעה הגורמת לאונס ומעשה אבל מקודם לכן לא קמה ליה ברשותיה וזה ברור בעזרת השם יתברך שמו ויתעלה והשתא אתא שפיר נמי דברי רש"י ז"ל דכתב שהזיק בתוך ימי שאילתו ג' פעמים ולא כתב דנגח שני פעמים בבית בעלים ופעם אחת בבית שואל דנעשה מועד דהא אם נפרש כן תיקשא לן אמאי לא אמרינן נמי בסיפא כל מקום שהולך שם בעליו עליו והוה כמו שנגח בבית בעלים דהא לא נעשה פשיעה או אונס מקודם שנעשה מועד דהא לא נגח פעם אחת שיהיה חוב לבעלים ולכך כתב רש"י ז"ל דוקא שנגח שלשה פעמים בבית שואל כדי שלא יהא פשיעה או אונס לשואל בנגיחה הראשונה אבל בלא זה תיקשא אמאי אמרינן רשות משנה.

וזה ג"כ לא מצי רש"י ז"ל לפרש דנגח פעם אחת בבית בעלים ושני פעמים בבית שואל ויהיה בזה פשיעה או אונס קודם שנעשה מועד דא"כ תיקשא לן אמאי אמרינן דאם החזירו לבעלים ונגח פעם אחת דאינו משלם אלא חצי נזק הא נעשה מועד בהנגיחה שלישית דהא שני פעמים נגח בבית שואל ופעם אחת בבית בעלים דהא אף דאמרינן רשות משנה לא הוי אלא לענין שלא יהא מועד כשחזר לרשות הבעלים וכשיגח פעם אחת ישלם נזק שלם אלא דהוי תם וישלם ח"נ אבל זה לא אמרינן כיון דרשות משנה לא מצטרפין הנגיחות הראשונות שנגח אצל השואל להנגיחות שנגח אצל בעלים דהא כל הטעם דרשות משנה אינו אלא משום דיוכלו הבעלים למימר אי הוי מיעדי לי' באנפי' דילן הוי עבדינן ליה שמירה מעולה וכדכתב הנ"י ז"ל בפ' שור שנגח דו"ה ע"ש אבל זה בודאי לא אמרינן שלא יצטרפו הנגיחות הראשונות עם הנגיחות אצל הבעלים אלא כל שנגח שני פעמים אצל השואל ושני פעמים אצל בעלים מצטרפין ומשלמין הבעלים נזק שלם וכן כתב רש"י ז"ל להדיא ב"ק (ל"ט ע"ב) ד"ה רשות משנה וז"ל דמשנה העדאתו, ולא כתב דמשנה אף תמותו ואף דכתב התוס' ב"ק (ל"ט ע"א) דה"מ ואם גבי הא דאמרינן התם אמר רבא הכי קתני ואם הוחזקו נגחנין מעמידין להם אפוטרופוס ומעמידין להן בפני אפוטרופוס ומשונין להו מועד דכי הדר ונגח לשלם מעליה וכתב שם התוס' וז"ל אין לפרש שנגחו שלשה פעמים ומעמידין אפוטרופוס שאם יגח רביעית ישלם נזק שלם דהניחא אי ליעודי תורא בעינןאלא אי ליעודי גברא בעינן לא אייעד

באותו נגיחה ועוד דהאי תנא סבר רשות משנה כדקתני סיפא חזר לתמותו וצ"ל דהוחזקו נגחנין רשעים ומשתגעים ליגח כי ההיא דלקמן דשאלו בחזקת תם דמוקי כגון שהכיר בו שהוא נגחן ואפי' הוחזקו נגחנין שלשה פעמים לא נעשה מועד עד שיחזור ויגח שלשה פעמים ברשות אפוטרופוס התם משום דלא שמרו את השור כלל דהא אין לו בעלים עליו דהא חש"ו הם ובזה שפיר אמרינן דלא מצטרפין אבל בכל מקום בודאי אמרינן דמצטרפין הנגיחות הראשונות דמחזקת תם לא נפיק, א"כ נעשה מועד ולכך מוכרח רש"י ז"ל לומר דוקא דנגח שלשה פעמים בבית שואל וזה ברור: והשתא אתא שפיר דלכך אמרינן ב"ק (ק"ח ע"א) גבי תבעוהו בעלים לשומר בקנס שלא בפני בעלים דלא הוי הודאתו הודאה ולא נפטר מטעם מודה בקנס משום דהתם קאי אליבא דרבא ורבא לשיטתו אזיל דסבר דגם על קנסא כתיב והועד בבעליו שהעידו דוקא בפני בעלים ולכך אם הודה שלא בפני בעלים לא הוה מודה בקנס דפטור אבל התם בטבי עבדו של ר' גמליאל דמוכח לנו מהתם דאף שלא בפני בעלים נמי הוה הודאתו הודאה דהא שלא בפני טבי אודה ר' גמליאל משום דהתם קאי אליבא דאביי דסבר דהקרא דלא ישמרנו קאי על נגיחה רביעית וע"כ הקרא דוהועד בבעליו קאי על נגיחה שלישית דהוי רק ממון ולא קנס ממש ובקנסא ממש לא ידעינן דבעינן דוקא דההודאה יהיה בפני בעלים ולכך אי הוי ר' יהושע ב"ד נפטר ר' גמליאל אף שהודה שלא בפני בעלים בפני טבי עבדו וזה ברור: ובזה יתיישב לנו מה דקשה על הא דאמרינן ב"ק (מ' ע"א) ואמאי לימא ליה תורא שאילי אריא לא שאילי א"ר הכא במאי עסקינן שהכיר בו שהוא נגחן ונימא ליה תם שאילי מועד לא שאילי משום דאמר ליה סוף סוף אי תם הוי פלגא נזקא בעית שלומי השתא נמי זיל שלים פלגא נזקא ונימא לי' אי תם הוי משתלם מגופא משום דאמר ליה את לאו תורא בעית שלומי לדידי ונימא ליה אם תם הוי מודינא ומפטרינא והוה מודה בקנס ומפטרינא.

הא כמו דאמרינן שבועות (ל"ב ע"ב) הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה פ"י מי שבעל דינו חשוד על השבועה וכופר ליה ממון ועד אחד יודע ביה והשביעו זה שיעידו וכפר שהוא חייב שזה אחד מן הנשבעין ונוטלין כדאמרינן בפ' כל הנשבעין (מ"ד ע"ב) הלכך אילו העיד וחייב את החשוד שבועה היו ב"ד מגלגלין את השבועה על זה לישבע וליטול אפי"ה פריך הגמ' ולימא ליה מי יימר דמשתבעית ופטור מקרבן שבועה משום דהוי רק גורמין לממון דהוי פטור לרבנן.

א"כ הכא נמי מאי פריך הגמ' ונימא ליה אי תם הוי מודינא ומפטרינא הא מי יימר דמזדקק לך הניזק שיבוא לב"ד דהא בודאי יראה הניזק שלא לבוא לב"ד דהא אם יבוא לב"ד בעת הודאתו יפטר המזיק א"כ ע"כ מוכרח לנו מזה דאף שלא בפני הבעל דין נמי הוי הודאתו הודאה א"כ תיקשא על האי סוגיא ב"ק (ק"ח ע"ב) דמפורש התם דשלא בפני בעלים לא הוה הודאתו הודאה ולפי דברינן אתא שפיר משום דהכא קאי לרב ורב לשיטתו אזיל דסבר גבי טבי עבדו של ר' גמליאל (ב"ק ע"ד ע"ב) דאף שלא בפני בעלים נמי הוה הודאתו הודאה משום דסבר כאביי דהאי קרא דוהועד בבעליו קאי רק על דין ממון ולא על קנסא ממש ולכך שפיר מקשי הגמ' ונימא ליה אי תם הוה מודינא ומפטרינא ואף שלא בפני בעלים משום דרב לשיטתו אזיל וזה ברור בעזרת השם יתברך שמו ויתעלה: ובזה יתיישב מה דקשה לך על הא דאמרינן מכות (ג' ע"א) אמר רב יהודה אמר

רב עד זומם משלם לפי חלקו מאי משלם לפי חלקו אילימא דהאי משלם פלגא והאי משלם פלגא תנינא משלשין בממון ואין משלשין במלקות אלא כגון דאיתזום חד מינייהו דמשלם פלגא דידיה ומי משלם והא תניא אין עד זומם משלם ממון עד שיזומו שניהם אמר רבא באומר עדות שקר העדתי כל כמיני' כיון שהגיד שוב אין חוזר ומגיד אלא באומר העדנו והוזמנו בפני ב"ד פלוני כמאן דלא כר' עקיבא דאי כר' עקיבא הא אמר אינו משלם על פי עצמו משום דהא ר' עקיבא הוא דקאמר אף אין משלמין עפ"ע משום דקסבר דעדים זוממים קנסא הוא וקנסא אין משלמין עפ"ע.

ומאי פריך הגמ' כמאן דלא כר"ע דלמא קאי רב הא דקאמר עד זומם משלם לפי חלקו היכא דלא הודה בפני בעלים וכל שלא הודה בפני בעלים אין הודאתו הודאה ולא פטור מטעם מודה בקנס וכדאמרין ב"ק (ק"ח ע"ב) גבי תבעוהו בעלים לשומר ולפי דברינו אתא שפיר משום דהא רב לשיטתו אזיל דסבר כאביי דהקרא דלא ישמרנו קאי על נגיחה רביעית והקרא דוהועד בבעליו קאי על נגיחה שלישית דהוי ממון אבל על קנסא ממש לא ידעינן דבעינן דוקא הודאה בפני בעלים ולכך שפיר מקשי הגמ' לרב כמאן דלא כר"ע ורבא גם כן לשיטתו אזיל דסבר דהקרא דלא ישמרנו קאי על נגיחה שלישית והקרא דוהועד בבעליו קאי על נגיחה שניה דהוי קנסא ובעינן דוקא הודאה בפני בעלים ולכך התם גבי תבעוהו בעלים לשומר אמרינן דאם הודה שלא בפני בעלים לא הוה הודאתו הודאה וזה ברור בע"ה יתברך שמו ויתעלה: והנה הלכה כרבא לגבי אביי וכדכתב התוס' ב"ב (כ"ח ע"ב) דה"מ ומה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות גניבה (פרק ד' ה' ח') דאם באמת נשבע השומר נפטר הגנב בהודאתו לשומר ואם בשקר נשבע אין מוציאין הכפל מן הגנב ואם תפסו הבעלים הכפל אין מוציאין מידן הרי להלכה דבעינן דוקא הודאה בפני בעלים כאשר בארנו: כה דברי הצעיר משה קריינעש